

รายงานการวิจัย

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อ
การดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย

The Production Credit Groups: the beginning-point, evolution and
impacts to the way of life of the communities in Southern Thailand

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ
รองศาสตราจารย์ ชุติศักดิ์ จรุงญสวัสดิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอมอร เจียรมาศ
นายพรนค์พิเชฐ แห่งหน
ว่าที่ร้อยตรีอัครลักษณ์ ราชพลสิทธิ์

ศูนย์วิจัยพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 – 2550

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย ศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนเสนอแนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ซึ่งระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและสัมภาษณ์ ส่วนระยะที่ 2 จัดกระบวนการกลุ่ม นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ พบว่า การกำเนิดและพัฒนาการยุคแรกเกิดจากกลุ่มธรรมชาติในชุมชนที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีภาครัฐเข้าไปหนุนเสริมจึงเกิดความเข้มแข็งขึ้น มีการจัดการที่เป็นระบบ มีธุรกรรมที่หลากหลาย ขยายทั้งเงินทุน เงินออม และสมาชิกมากขึ้น ปัจจุบันกำลังก้าวสู่การเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน ส่วนที่ 2 ปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ พบว่าแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะดำเนินงาน และระยะติดตามประเมินผล ในแต่ละระยะประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ 4 M ได้แก่ คน (Man) เงินทุน (Money) ที่ทำการ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) ถ้าขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไปจะขาดความสมดุลอันจะนำไปสู่ความล้มเหลวได้ ส่วนที่ 3 ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน พบทั้งเชิงบวก ได้แก่ เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการขยายธุรกรรม และสวัสดิการชุมชน ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่ม และปัญหาอุปสรรค เช่น ปัญหาเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ บรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่ต่างกัน การขาดเงินทุน ขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิก ขาดประสิทธิภาพและกลไกในการทำงาน ขาดผู้นำที่มีอุดมการณ์ และขาดแผนงานที่เป็นรูปธรรม เป็นต้น และ ส่วนที่ 4 สังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ โดยแบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพ ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ และด้านการสร้างจิตสำนึก โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ควรเร่งทำการศึกษาความเป็นไปได้และดำเนินการให้เกิดนโยบาย “การจัดระบบสวัสดิการถ้วนหน้า” เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยเข้าสู่ “รัฐสวัสดิการรูปแบบพึ่งตนเอง” ที่แท้จริง โดยการส่งเสริมให้เกิด “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ” เพื่อเป็นการจัดระเบียบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนต่าง ๆ ให้อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดและสามารถตรวจสอบได้

Abstract

This research aims to study the history and evolution of the savings group for production in Southern Thailand, factors and conditions of the existence of the savings group for production, impact on the lifestyle of members living in community, synthesis of recommendations for saving policy, as well as offering guidelines for the establishment and implementation of efficient savings group for production. The process of research divided into two phases, Phase 1) data collection and interview process, Phase 2) group process: group interview and discussion. The data were analyzed by content analysis, synthesized and proposed to policy recommendations. The study is divided into four parts: **Part 1:** The history and evolution of the savings group for production in the South were created and developed from the nature of the community that gathered up to help each other, the government has reinforced group strength system management, variety of transactions, expanded capital and savings, and savings group shew more members. The current development is moving towards a network to exchange experiences between each other. **Part 2:** conditions and processes for existence is divided into three stages, including the preparation, operation, monitoring and evaluation period. Each stage consists of the critical factors for management of 4 M 's include Man, Money, Materials and Management. The lack of any factor lead to failure of group. **Part 3:** impact on the lifestyle of the community, both positive and negative sides. The positive sides are the process of knowledge sharing, expand transactions and community welfare which result in a stronger group. The negative ones are problems concerning with regulatory, norms, values, different opinions, lack of funds and members participation, lack of effective mechanisms to work, lack ideological leaders and the lack of a action plan. **The fourth Part:** synthesis policy recommendations for savings group, divided into five strategic areas including physical strategy, human resources, management, information system development and members awareness or consciousness development, especially in management strategy should expedite the feasibility study and implementation of the policy " The Welfare System for All " to push the country into " The Self-reliance Welfare State Model " by promoting " National Network of Community Welfare Fund " in order to regulate and organize savings group for production and other financial organizations in communities to follow criteria and can be monitored.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยการให้ความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลหลักจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่กระจายอยู่ในภาคใต้

ขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่สนับสนุนทุนในการศึกษาวิจัย ขอคุณเจ้าหน้าที่สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ให้ความอนุเคราะห์ และอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย ขอคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ติดตามงานอย่างต่อเนื่องทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้

ขอบคุณ นายพรนค์พิเชฐ แห่งหน นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ นายธัญการ ตุดเกื้อ และว่าที่ร้อยตรีอัครลักษณ์ ราชพลสิทธิ์ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่มีส่วนช่วยในการเก็บข้อมูล ค้นเอกสารที่เกี่ยวข้อง ถอดเทปการสัมภาษณ์ ร่วมวิเคราะห์และจัดพิมพ์รายงานจนสำเร็จ

ขอบคุณ นางสาวสุมาท ขาวกระจ่าง และนางสาวชนัญญา สังกวาลัย เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชาสารัตถศึกษา ที่มีส่วนช่วยอำนวยความสะดวก ติดต่อประสานงานทั่วไป จนงานวิจัยสำเร็จลงได้

คณะผู้วิจัยหวังว่ารายงานวิจัยเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อวงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เมื่อปี พ.ศ. 2517 และกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งผลสะท้อนสูงที่สุดกิจกรรมหนึ่งในประวัติศาสตร์การพัฒนาชนบทไทยที่ยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

	บทคัดย่อ.....	(1)
	Abstract.....	(2)
	กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
	สารบัญ.....	(4)
	สารบัญตาราง.....	(6)
	สารบัญภาพ.....	(7)
บทที่		
1	บทนำ.....	1
	1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย.....	1
	2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	2
	3. ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	2
	4. ผลสำเร็จของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไป ใช้ประโยชน์.....	3
	5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	3
	6. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
2	การทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	4
	1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	4
	1.1 ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์.....	4
	1.2 วิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.....	4
	1.3 แนวคิด หลักการ และวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	5
	1.4 หลักการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	8
	1.5 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	10
	1.6 แนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	12
	2. แนวคิดการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา.....	15
	3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
	4. กรอบแนวคิดการวิจัย.....	22

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	24
	1. กระบวนทัศน์การวิจัย.....	24
	2. ขั้นตอนและวิธีในการวิจัย.....	24
	3. ขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	27
	4. แผนปฏิบัติการวิจัย.....	29
4	ผลการวิจัย.....	30
	1. ประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ ของไทย.....	30
	2. ปัจจัย เงื่อนไข และกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต.....	34
	ส่วนที่ 1 เงื่อนไขการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในภาคใต้ของไทย.....	34
	ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ ผลิตในภาคใต้ของไทย.....	38
	ส่วนที่ 3 ตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ที่ยังคงเข้มแข็งและ ดำรงอยู่ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน.....	52
	3. ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้.....	59
	4. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แนวทางการก่อตั้ง และการ ดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ.....	64
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	70
	1. สรุปผลการศึกษา.....	70
	2. อภิปรายผล.....	75
	3. ข้อเสนอแนะ.....	82
	บรรณานุกรม.....	85

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	การพิจารณาลักษณะผู้ให้ข้อมูลหลักด้านยุคสมัย..... 25
ตารางที่ 2	จุดกำเนิดและวิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้... 33
ตารางที่ 3	ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในภาคใต้..... 41

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	ที่มาของความยากจนของชาวบ้าน.....	6
ภาพที่ 2	วิธีหลุดพ้นจากความยากจน.....	6
ภาพที่ 3	เงื่อนไขในการตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	14
ภาพที่ 4	องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา.....	16
ภาพที่ 5	เครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา.....	17
ภาพที่ 6	กรอบของกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชน.....	18
ภาพที่ 7	กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้.....	23
ภาพที่ 8	แสดงแผนปฏิบัติการวิจัย.....	29
ภาพที่ 9	เงื่อนไขในการกำเนิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	36
ภาพที่ 10	ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตในภาคใต้.....	40
ภาพที่ 11	โครงสร้างการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ.....	67

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เมื่อพิจารณาในระดับประเทศนับแต่ทศวรรษ 2520 หรือกว่า 25 ปี ที่ผ่านมามีจนถึงปัจจุบัน มีหลายประการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่เด่น ๆ เช่น เกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจระหว่างปี 2540 – 2544 กระทบถึงปัญหาทางสังคม เช่น ทำให้เกิดการว่างงาน เกิดความเครียดในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา ส่วนปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ เช่น กระบวนการรณรงค์และผลักดันให้เกิดการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ระดับประเทศเหล่านั้น ไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากการเชื่อมโยงกับกระบวนการทางสังคมระดับรากหญ้า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งสองระดับนี้อิงอาศัยกันและกันอยู่ตลอดเวลา จากที่ผ่านมามีพบว่าการบูรณาการของวิกฤติการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองบีบคั้นให้สังคมไทยจำเป็นต้องหาทางออกครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีสาระสำคัญอยู่ที่การพึ่งพาตนเองเป็นเรื่องหลัก ปรากฏการณ์ครั้งนี้คล้ายกับคำพังเพยที่ว่า “เมื่อน้ำลตดอาก็ผุด” น้ำลตดในที่นี้หมายถึง ภาวะของการลตดอยทางเศรษฐกิจและความทะเยอทะยานที่จะเป็นสังคมศิวิไลซ์ พุ่งสู่ความเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ส่วนตอผุดนั้นหมายถึง การเห็นทางออกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเดิมของชุมชน และวิถีชีวิตของคนไทย วัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่โบราณ คือการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิต กระทำการใด ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของความสามารถและศักยภาพแท้จริงที่ตนมีอยู่ และปรากฏการณ์ทางสังคมหนึ่งที่เปรียบเทียบได้กับตอผุดในครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือบางชุมชนเรียกว่า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หรือธนาคารชีวิต ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่สำคัญยิ่งในปัจจุบัน และส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมภาคใต้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นแหล่งกำเนิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และในเวลาต่อมาได้เผยแพร่แนวคิดและวิธีการไปยังท้องถิ่นอื่นของประเทศ เช่น การนำวิธีการจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านน้ำขาว หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ไปเผยแพร่ยังภูมิภาคอื่นของประเทศ เป็นต้น

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยุคแรกเกิดขึ้นในราวทศวรรษที่ 2520 ประมาณว่าปัจจุบันในภาคใต้มีจำนวนกว่า 3,000 – 4,000 กลุ่ม เฉพาะในจังหวัดสงขลา มี 733 กลุ่ม มีสมาชิกกว่า 127,919 คน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา, 2544) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีคุณูปการกับการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนภาคใต้อย่างอนงอนันต์ โดยอาจพิจารณา ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้ (บรรเจิด พุดทิทิตติ และคณะ, 2546)

ประการแรก ด้านกายภาพและพฤติกรรม เช่น เป็นศูนย์กลางของการสื่อสารในชุมชน เป็นสื่อให้เกิดกิจกรรมอื่นต่อเนื่อง เช่น ร้านค้าชุมชน เป็นต้น ลดปัญหาความขัดแย้งทะเลาะวิวาทในครอบครัว เป็นแหล่งให้กั๊กยิ้มฉีกดอกเบี๋ยตำหรือบางกรณีไม่คิดดอกเบี๋ย เป็นต้น

ประการที่สอง ด้านจิตใจและความเชื่อ เช่น เกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินชีวิต ผ่อนคลายความตึงเครียดเมื่อเกิดปัญหาเร่งด่วนที่ต้องใช้จ่ายเงิน มีส่วนช่วยให้ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

ประการที่สาม ด้านปัญญา/องค์ความรู้ เช่น เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ใต้นวัตกรรมและวิธีการใหม่บางประการ เช่น ระบบบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีคุณูปการต่อการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนภาคใต้ ทั้งทางด้านกายภาพ/พฤติกรรม ด้านจิตใจ/ความเชื่อ และด้านปัญญา/องค์ความรู้ ทว่าการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแต่ละกลุ่มในภาคใต้ มีเงื่อนไขแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม ดังนั้นจากคุณูปการต่อชุมชนข้างต้น จึงควรอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่จุดกำเนิด ประวัติและวิวัฒนาการ เงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ ตลอดจนผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งระบบ เพื่อให้สามารถนำมาประมวลผลการวิจัยใช้ในการกำหนดนโยบายและแบบแผนที่เหมาะสม ในการจัดตั้งหรือการดำเนินการเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไข และกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้

2.4 เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนเสนอแนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ

3. ขอบเขตของโครงการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ งานวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

3.2 ขอบเขตด้านระเบียบวิธี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยจะมีข้อมูลเชิงปริมาณประกอบเพื่อความสมบูรณ์

3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา ช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ระหว่างปี 2549-2550

4. ผลสำเร็จของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

4.1 จะได้ข้อมูลและบทเรียนที่เป็นประโยชน์ในการก่อตั้งและพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มรูปแบบอื่นในพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้ และในประเทศต่อไป

4.2 จะได้แนวทางในการส่งเสริมและเพิ่มความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนในภาพรวม เพราะที่ผ่านมาเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกอย่างเห็นได้ชัดเจน

4.3 ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการนำไปประยุกต์ใช้

สำหรับหน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หน่วยงานทางการศึกษา และองค์กรเอกชน (NGO) ตลอดจนหน่วยงานที่มีส่วนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ ตุลาคม 2548 – กันยายน 2550 สถานที่ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ศูนย์วิจัยพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง การรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนภาคใต้เป็นกลุ่มหรือองค์กร เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางด้านการเงิน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสมรวมกันเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว

ปัจจัย หมายถึง องค์ประกอบหรือเหตุที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้สามารถดำรงอยู่หรือไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ อันประกอบไปด้วยปัจจัยทางการบริหารจัดการ 4 ประการ ได้แก่ คนหรือบุคลากร (Man) เงินทุน (Money) วัสดุอุปกรณ์หรือที่ทำการ (Materials) และการบริหารจัดการ (Management)

เงื่อนไข หมายถึง ข้อแม้ที่ส่งผลเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ ประกอบไปด้วย 4 เงื่อนไขหลัก ได้แก่ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นโยบาย และความพร้อมของชุมชน

กระบวนการ หมายถึง การบริหารจัดการกลุ่ม/องค์กร หรือการขับเคลื่อนองคาพยพของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อให้สามารถดำรงอยู่และส่งผลประโยชน์ต่อมวลสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้

ผลกระทบ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งในแง่บวกและลบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนภาคใต้ หลังจากที่มีการก่อเกิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้แล้ว

แนวทางการดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมวลสมาชิกและบรรลุมิติวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ท่ามกลางข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ของแต่ละบริบทชุมชน ทั้งในเรื่องปัจจัยเงื่อนไข กระบวนการ และผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในชุมชนภาคใต้

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1.1 ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์ หมายถึง องค์กรหรือสถาบันที่มีการรวมกลุ่มคนที่มีความต้องการช่วยเหลือกัน และกันทางการเงินโดยการออมเงินร่วมกัน แล้วใช้เงินออมนั้นแก้ปัญหาความเดือดร้อน ร่วมมือช่วยเหลือกันในกลุ่มสมาชิก รวมทั้งพยายามที่จะพึ่งตนเอง เพื่อให้มีแนวโน้มทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี ยิ่งขึ้นจนถึงระดับพึงประสงค์ นั่นคือการกินที่อยู่ดีและสังคมมีสันติสุข โดยกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงที่แน่นอน มีคณะบุคคลที่ผ่านการเลือกตั้งจากสมาชิกให้เป็นกรรมการ มีหน้าที่ดำเนินงานกลุ่มให้ถูกต้องเรียบร้อยตามข้อตกลงที่ตั้งไว้ร่วมกัน (มนูญ ศรีสุราสินี, 2533; ปฏิภาณ จุมผา, 2541) การที่คนในหมู่บ้านมีความประสงค์จะออมทรัพย์ร่วมกัน โดยนำเงินสัจจะออมทรัพย์ไปฝากไว้กับกลุ่มในแต่ละเดือนและสมาชิกกลุ่มร่วมกันวางกฎเกณฑ์และระเบียบเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานนั้น เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่นในด้านเศรษฐกิจและสังคมในด้านการประหยัดและเก็บออม (กุศล บุญยมาลิก และ ประพันธ์ ภูแสดแสง, 2541) ในขณะที่ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ในเอกสารคู่มือการดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่า หมายถึงการรวมตัวของประชาชน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสม รวมกันที่ละเล็กละน้อยเป็นประจำสม่ำเสมอ เรียกว่า “เงินสัจจะสะสม” เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว (สำนักงานพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน, 2552)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์ หมายถึง กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของบุคคล โดยอาศัยกิจกรรมการออมเงินร่วมกันเป็นกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือกันในกลุ่มสมาชิก มีการกำหนดระเบียบข้อตกลงระหว่างกัน ซึ่งอาจบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และอาจคัดเลือกตัวแทนขึ้นเป็นคณะกรรมการทำหน้าที่ในการรักษากฎกติกาที่วางไว้ร่วมกัน

1.2 วิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

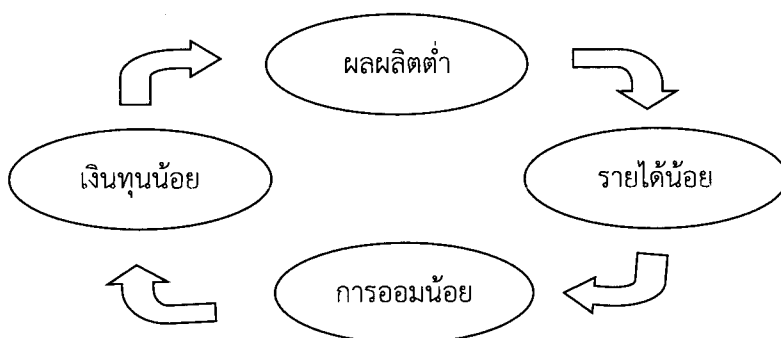
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดย ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ในขณะนั้น ได้เริ่มดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรก 2 แห่ง เพื่อเป็นการนำร่องคือที่ บ้านในเมือง หมู่ที่ 3 ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล และบ้านขัวมุง หมู่ที่ 6 ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2517 หลังจากพบว่ามีแนวโน้ม

ที่ดีสามารถส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ จึงเริ่มขยายความคิดไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ (สำนักงานพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2552) เมื่อเวลาผ่านไปประยะหนึ่ง กลุ่มออมทรัพย์ได้รับการจัดตั้งมากขึ้น ทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำชุมชนเองหรือโดยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีแนวโน้มว่าผลการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประสบความสำเร็จในภาพรวม การดำเนินงานส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในหลายชุมชน ทำให้มีหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น เข้ามาร่วมส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน โดยอาศัยกิจกรรมการออมเป็นสื่อไปสู่วัตถุประสงค์อื่นมากขึ้น เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน และอื่นๆ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2531 – 2540 เป็นช่วงที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการพัฒนา ทั้งการบริหารจัดการและธุรกรรมอย่างต่อเนื่อง นับเป็นช่วงที่กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่ขยายตัว ทั้งขนาดกลุ่ม (ปริมาณของสมาชิกที่เพิ่มขึ้น) เงินทุนของกลุ่ม และประเภทของธุรกรรม กลุ่มส่วนใหญ่มีความมั่นคงในการดำเนินงานมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่พัฒนาจนมีความเข้มแข็งเริ่มมีการจัดทำธุรกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในรูปของสวัสดิการต่าง ๆ เช่น สวัสดิการรักษายาบาล สวัสดิการค่าเล่าเรียนบุตร สวัสดิการเมื่อสมาชิกเสียชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เช่น ส่งเสริมและสนับสนุนงานสาธารณประโยชน์ งานทางศาสนา ทุนการศึกษา เป็นต้น สมาชิกมีความเชื่อมั่นและซื่อสัตย์ต่อกลุ่มค่อนข้างมาก หลังจาก พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันจึงเป็นช่วงที่กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาตนเองไปสู่การขยายธุรกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งในและนอกกลุ่มมากขึ้น มีการจัดตั้งเครือข่ายที่เป็นทางการ อาทิ สมาพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯลฯ เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหลายเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่าย จึงสามารถกล่าวได้ว่านับถึงปัจจุบันแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ประสบความสำเร็จเกินเป้าหมาย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหลายแห่งมีเงินสั่งจ่ายออมทรัพย์จำนวนมาก ตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์ในภาคใต้ที่ประสบความสำเร็จในการออมทรัพย์ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ก่อตั้งเมื่อ 1 สิงหาคม 2521 มีสมาชิกเริ่มแรกก่อตั้ง 23 คน ทุนเริ่มต้น 2,300 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 1,096 คน เงินทุนปัจจุบัน 34,025,100 บาท กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ก่อตั้งเมื่อ 16 มกราคม 2522 มีสมาชิกเริ่มแรกก่อตั้ง 56 คน ทุนเริ่มต้น 860 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 1,868 คน เงินทุนปัจจุบัน 32,739,755 บาท เป็นต้น (เอมอร เจียรมาศ และคณะ, 2550)

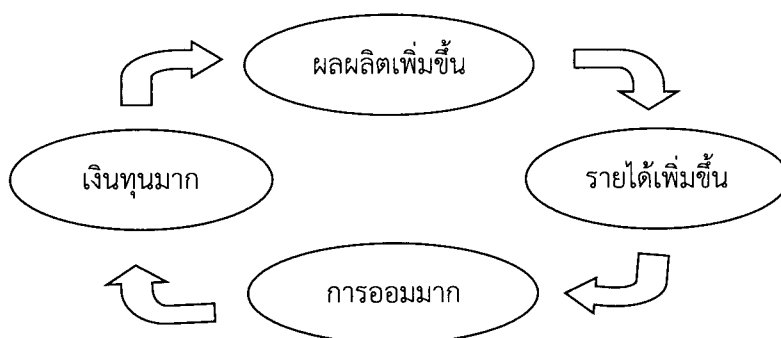
1.3 แนวคิด หลักการ และวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

มูลเหตุของความยากจนที่พบเห็นโดยทั่วไปในสังคมไทย มี 4 สาเหตุที่มีความเชื่อมโยงกัน (ภาพที่ 1) กล่าวคือ เมื่อผลผลิตตกต่ำ จะส่งผลทำให้ครอบครัวมีรายได้น้อย ความเป็นอยู่ก็จะเป็นไปด้วยความยากลำบากและขัดสน ทำให้เกิดการออมเงินน้อยตามมา การประกอบอาชีพจะขาดแคลนเงินทุน มีเงินทุนน้อย เมื่อไม่มีเงินลงทุนก็ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นการจะทำให้ชาวบ้านหลุดพ้นจากวงจร

แห่งความยากจน จึงอยู่ที่วิธีการทำให้สาเหตุด้านใดด้านหนึ่งเพิ่มมากขึ้น (ภาพที่ 2) การแก้ไขมูลเหตุด้านทุนจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะจะทำให้แก้ไขมูลเหตุด้านอื่น ๆ ตามไปด้วย และชาวบ้านสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองถ้ารู้จักวิธี เพราะถ้ามีทุนในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นย่อมส่งผลให้ผลผลิตเพิ่ม รายได้ย่อมเพิ่มตามมา การดำรงชีวิตดีขึ้น ก็จะทำให้มีเงินเก็บออมเพิ่มขึ้นนั่นเอง

ภาพที่ 1 ที่มาของความยากจนของชาวบ้าน
(สำนักงานพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2552)

ภาพที่ 2 วิธีหลุดพ้นจากความยากจน
(สำนักงานพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2552)

แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เครดิตยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร ประกอบด้วย 4 แนวคิด ได้แก่ **แนวคิดแรก** การรวมคนในหมู่บ้าน ให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยรวมคนที่มีฐานะแตกต่างกันให้ช่วยเหลือกัน เป็นการยกฐานะความยากจน อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ” **แนวคิดที่สอง** การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน โดยการรวมกลุ่มออมเงิน แล้วให้สมาชิกกู้ยืมเป็นทุนในการประกอบอาชีพ **แนวคิดที่สาม** การนำเงินทุนไปใช้ดำเนินการด้วยความขยัน ประหยัด ถูกต้องเพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นการ

สร้างรายได้กับสมาชิก และ**แนวคิดที่สี่** การลดต้นทุนในการครองชีพ โดยให้สมาชิกมีการจัดตั้งศูนย์สาธิต การตลาด เป็นการรวมตัวกันซื้อรวมตัวกันขาย สามารถลดต้นทุนในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตได้ (สำนักงานพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน, 2552)

หลักการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จึงเป็นการรวมตัวของประชาชน บริหารจัดการโดยประชาชน และเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและหมู่บ้าน โดยมีหลักการดำเนินงาน 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคน ทำให้เกิดความรับผิดชอบ และช่วยกันดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินงานของกลุ่ม 2) การพึ่งตนเอง ฝึกนิสัยการประหยัดและอดออม โดยนำเอาคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการของชาวชนบท คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอด และความอดทน มารวมกันในรูปกลุ่ม ทำให้มีการรวมเงินทุนชุมชนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกหมู่บ้าน 3) หลักคุณธรรม ใช้การออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ และ 4) หลักการควบคุมกันเอง สมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องให้ความสนใจดูแลความเคลื่อนไหวและตรวจสอบซึ่งกันและกัน (สำนักงานพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน, 2552)

สำหรับวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้วางวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ 3 ประการ ดังนี้ คือ 1) เพื่อพัฒนาคน โดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง และเพื่อนสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการ 2) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการระดมเงินออมจัดตั้งเป็นกองทุน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ และใช้ตามความจำเป็นของครอบครัว และเรียนรู้กิจกรรมเชิงธุรกิจสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และ 3) เพื่อพัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ปลูกฝังวิถีประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก (สำนักงานพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน, 2552)

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าหัวใจของการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ก็คือการใช้หลักการออมเงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ “ซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอกเห็นใจ และไว้วางใจ” กันในหมู่สมาชิก มีการช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่ เคารพกฎกติกาที่มาจากข้อตกลงร่วมกัน เกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการเงินทุนของตนเองเพื่อจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการให้กับสมาชิก ทำให้ชุมชนมีแหล่งทุนในการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอก ที่สำคัญเป็นการฝึกคนให้มีความอดทน มีสัจจะ มีระเบียบวินัยในการใช้เงิน รู้จักใช้จ่ายเงินอย่างมีเหตุมีผล มีความเหมาะสมพอประมาณกับตนเองและครอบครัว เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัวและชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำ

ให้เกิดการพัฒนาชุมชนครอบคลุมในหลาย ๆ มิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การส่งเสริมประชาธิปไตย การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน อันเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืน

1.4 หลักการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ยึดหลักการ 3 ประการ (สำนักงานพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2552) ได้แก่ 1) ความเท่าเทียมและเสมอภาคของสมาชิก ดังนั้นบุคคลทุกเพศทุกวัยสามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ แต่ถ้าเป็นผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองก่อน และสมาชิกทุกคนต้องเสียค่าธรรมเนียมเท่ากันตามที่กำหนดไว้ในข้อตกลงของกลุ่ม 2) สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิและมีหน้าที่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ได้รับบริการและใช้บริการจากกลุ่มเท่าเทียมกัน การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มเหมือนกันทุกคน และจะถูกลงโทษหากไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง และ 3) ไม่มีใครได้รับสิทธิพิเศษใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นกรรมการหรือสมาชิก ซึ่งสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีภูมิลำเนา มีทรัพย์สินที่ใช้ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้านตำบลที่จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บรรลุนิติภาวะหรือผู้เยาว์ที่ได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง เป็นผู้มีความประพฤติดี เป็นผู้ที่คณะกรรมการอำนวยการมีมติเห็นชอบให้รับเป็นสมาชิก และเป็นผู้ที่พร้อมจะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม 2) สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน รวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ที่ทางราชการสนับสนุนและรับรองฐานะ และ 3) สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ข้าราชการตำรวจ ทหาร หรือคหบดี ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีความสนใจและให้การสนับสนุนกลุ่มโดยไม่หวังผลตอบแทน รวมทั้งนักพรต นักบวช และพระภิกษุสามเณร โดยที่วิธีการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้ทำในรูปของคณะกรรมการ โดยสมาชิกเป็นผู้คัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับของกลุ่มและร่วมมือกันปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด โดยมีการจัดทำบัญชี เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ของกลุ่มชัดเจนเป็นปัจจุบัน สามารถตรวจสอบได้ ปัจจุบันมีบางกลุ่มใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการลงบัญชี และจัดทำระบบฐานข้อมูลของกลุ่ม และคณะกรรมการควรมีการประชุมอย่างต่อเนื่องและมีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

สำหรับเงินทุนของกลุ่มอาจมาจาก 4 แหล่ง ได้แก่ 1) เงินสัจจะสะสม เป็นเงินที่ได้จากการออมของสมาชิกจำนวนเท่า ๆ กันทุกเดือนตามกำลังความสามารถ เพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งจะจ่ายเงินสัจจะสะสมเมื่อสมาชิกสิ้นสุดสมาชิกภาพแล้วเท่านั้น โดยกลุ่มจะจ่ายผลตอบแทนให้ในรูปของเงินปันผล 2) เงินสัจจะสะสมพิเศษ เป็นเงินรับฝากจากสมาชิกที่มีเงินเหลือและประสงค์จะฝากเงินไว้กับกลุ่ม ซึ่งสามารถถอนเงินออกไปใช้จ่ายเมื่อจำเป็น และกลุ่มจะจ่ายผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ยตามระเบียบของกลุ่ม 3) เงินรายได้อื่น ๆ เช่น ค่าสมัคร ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ ดอกเบี้ย เงินบริจาค และ 4) เงินอุดหนุน จากส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่น ๆ

นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชนยังได้กำหนดข้อห้ามเอาไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการระดมเงินออมที่ริเริ่มโดยประชาชน จึงไม่มีกฎหมายที่บังคับใช้โดยตรง ดังนั้นเพื่อไม่ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรการเงินนอกระบบที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุนธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้ทำความตกลงกับธนาคารแห่งประเทศไทย ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีสถานะเป็นองค์กรการเงินกึ่งระบบ โดยกำหนดข้อห้ามไว้ ได้แก่ ห้ามรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ห้ามไม่ให้บุคคลภายนอกที่มีชื่อสมาชิกกลุ่มกู้เงิน และห้ามคิดดอกเบี้ยเงินกู้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด (ร้อยละ 15 ต่อปี)

ภายหลังมีการตรวจสอบพบว่า มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบางส่วนไม่ปฏิบัติตามแนวทางแนวคิด หลักการที่วางไว้ อาทิ มีการคิดดอกเบี้ยเงินกู้เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด (ร้อยละ 15 ต่อปี) มีการรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกู้เงินของกลุ่ม เก็บเงินสัจจะสะสมแล้วปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมทันทีหรือมีการเก็บเงินไว้กับเหรัญญิกและคณะกรรมการโดยไม่นำเงินไปฝากธนาคาร ทำให้เป็นปัญหาต่อการตรวจสอบและมีความเสี่ยงสูงต่อปัญหาการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย ไม่มีการจัดทำระบบบัญชี ปิดงบดุลประจำปี เพื่อแสดงสถานะทางการเงินของกลุ่ม ไม่มีการตรวจสอบเอกสารบัญชีของกลุ่ม คณะกรรมการไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่หรือคณะกรรมการไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลง ไม่จัดให้มีการประชุมประจำเดือนหรือประชุมใหญ่ประจำปี ฯลฯ ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการ แนวคิด แนวทางการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมทั้งการติดตามและให้การสนับสนุนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง รวมทั้งคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่ได้ยึดหลักการ แนวคิด และแนวทางการดำเนินงานที่กรมการพัฒนาชุมชนส่งเสริมสนับสนุน จึงได้ออกแนวทางให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยึดหลักการและแนวทาง ดังนี้ คือ 1) หลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักออมเงินตามกำลังความสามารถ โดยไม่ได้กำหนดว่าสมาชิกต้องส่งเงินสัจจะเป็นจำนวนเท่าใด เช่น 20 บาท 50 บาท หรือ 100 บาท ต่อเดือนก็ได้ แต่ต้องส่งเงินให้ตรงกับวันที่กำหนดไว้ตามระเบียบของกลุ่ม ซึ่งจะเน้นเรื่องความสม่ำเสมอเพื่อมุ่งพัฒนาคนให้มีวินัยในการออมนั่นเอง 2) การรับฝากเงิน จะต้องรับฝากเงิน (สัจจะสะสม และเงินสัจจะสะสมพิเศษ) จากบุคคลที่สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ห้ามมิให้รับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม 3) การให้กู้ยืมเงินจะต้องให้บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเท่านั้นที่สามารถกู้ยืมเงินของกลุ่มได้ ห้ามมิให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มกู้ยืมเงินของกลุ่มโดยเด็ดขาด หากกระทำจะเข้าข่ายผิดกฎหมายทันที 4) การคิดอัตราดอกเบี้ย ต้องไม่คิดดอกเบี้ยเกินกว่ากฎหมายกำหนด คือต้องไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี และ 5) นอกจากการให้กู้ยืม สามารถดำเนินการในเชิงธุรกิจและสวัสดิการแก่สมาชิกได้ กล่าวคือ กิจกรรมเชิงธุรกิจ ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด ยุ้งฉาง ปั้นน้ำมัน ลานตากผลผลิต ฯลฯ และกิจกรรมด้านสวัสดิการ ได้แก่ ธนาคารข้าว ศูนย์การศึกษา ค่ารักษาพยาบาล กองทุนสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ฌาปนกิจสงเคราะห์ การประกันชีวิตแก่สมาชิก หรือทุนสาธารณประโยชน์ เป็นต้น (ประสิทธิ์ สุวรรณประสม, 2554)

1.5 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “ปัจจัย” หมายถึง เหตุอันเป็นทางให้เกิดผล, หนทาง, องค์ประกอบ, ส่วนประกอบ สอดคล้องกับพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ออเจอร์เปลื้อง ณ นคร ที่ให้ความหมายของ “ปัจจัย” คือ เหตุ, หนทาง, เหตุอันให้ผลเป็นไป, เครื่องเกื้อหนุน ในขณะที่ความหมายของ “การจัดการ” หมายถึง กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550) จะเห็นได้ว่าในความหมายนี้มีคำสำคัญ 3 คำ คือ กระบวนการ ทรัพยากรการบริหาร และวัตถุประสงค์ ดังนั้นการจัดการในความหมายนี้ จึงเป็นการนำเอาทรัพยากรการบริหารมาเป็นข้อมูลนำเข้า (Input) แล้วผ่านกระบวนการบริหาร (Process) เพื่อให้ได้ข้อมูลออก (Output) ที่บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในฐานะองค์กรหนึ่งจึงต้องอาศัยปัจจัยทางการบริหาร เพื่อนำมาขับเคลื่อนกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เช่นกัน โดยที่การบริหารงานในยุคปัจจุบันจะพยายามทำให้เกิดการมีส่วนร่วม (Participation) มากขึ้น มีการทำงานเป็นทีม (Team work) และการพัฒนาคน พัฒนางาน ทั้งโดยทั้งหมดนี้จะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันอย่างมีระบบ ผ่านกระบวนการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่าทรัพยากรการบริหาร (Management Resources) เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ หรือเรียกว่า “ทรัพยากรการบริหาร 4M” (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550) ดังต่อไปนี้

1. คนหรือบุคลากร (Man) ในการทำงานถือว่า “คน” เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดที่จะขับเคลื่อนให้งานไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกกลุ่มจะมีคนหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิก และเจ้าหน้าที่หรือพนักงานที่ให้บริการประจำกลุ่ม (ถ้ามี) นอกจากนี้บางกลุ่มอาจมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือเชื่อมโยงกับเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์อื่นหรือประสานงานอยู่กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ

2. เงิน (Money) หมายถึง เงินทุน หรือในทางบริหารเรียกว่า งบประมาณและค่าใช้จ่ายในการบริหารงานที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งผู้บริหารจะต้องตระหนักในเรื่องนี้ให้มากเพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่วนใหญ่ จะมีเงินทุนเริ่มต้นมาจากเงินฝากสัจจะออมทรัพย์ของสมาชิกหรือเงินฝากอื่น ๆ ดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืมเงินหรือผลกำไรในรูปแบบอื่น ๆ จากการบริหารจัดการกลุ่ม ตลอดจนเงินอุดหนุนหรือเงินให้กู้ยืมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ

3. วัสดุอุปกรณ์และที่ทำการ (Materials) เป็นการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างประหยัดคุ้มค่า เพราะวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องนั้นล้วนแต่ใช้งบประมาณในการจัดหาประกอบ สนับสนุน ซึ่งหากใช้อย่างไม่รู้คุณค่าจะทำให้สิ้นเปลืองวัสดุอุปกรณ์ เป็นการใช้งบประมาณที่ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับฐานะของตน

นอกจากนี้การเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จะสามารถสะท้อนความเชื่อมั่นให้กับบุคคลภายนอกได้ จำเป็นต้องมีที่ทำการที่ชัดเจนมั่นคง ซึ่งในข้อเท็จจริงโดยทั่วไปพบว่ามีหลายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังใช้ศาลาหมู่บ้านหรือศาลาเอนกประสงค์อื่น ๆ เป็นที่ทำการของกลุ่ม ซึ่งศาลาเหล่านั้นจะถูกใช้เป็นที่รวมของคนในหมู่บ้านในหลากหลายสถานการณ์ จึงอาจจะไม่เหมาะสมมากนักต่อการนำมาเป็นที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะเกี่ยวข้องกับตัวเงินเป็นหลัก จึงควรมีความมั่นคงความปลอดภัยมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ

4. การบริหารจัดการ (Management) ผู้บริหารสมัยใหม่ที่เป็นมืออาชีพ ย่อมต้องมีวิสัยทัศน์รู้แจ้งเห็นจริง มองงานอย่างเข้าใจ เชี่ยวชาญ สามารถกำหนดขั้นตอน อธิบาย กำกับ ควบคุม ทั้งคนและงานได้อย่างสอดคล้อง และมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ มีหลักกระบวนการบริหารงานแบบ PDCA, POSDCORB และอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ซึ่งผู้บริหารต้องใช้ดุลยพินิจพิจารณาหยิบยกเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ บริบท สิ่งแวดล้อมขององค์กรหรือหน่วยงานที่มีความแตกต่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คณะกรรมการบริหารกลุ่มต้องทำงานด้วยจิตอาสาเป็นหลัก มีความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วจะไม่มีค่าตอบแทนให้กับคณะกรรมการ การบริหารจัดการอาศัยระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นเครื่องมือในการถือปฏิบัติ ดังนั้นระเบียบปฏิบัติจึงต้องมีความเสมอภาค เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

นอกจากนี้ Becker และ Neuhauser (1975) ได้เสนอแบบจำลองเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กร โดยกล่าวว่าประสิทธิภาพขององค์กรนอกจากจะพิจารณาถึงทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า และผลผลิตขององค์กรคือการบรรลุเป้าหมายแล้ว องค์กรในฐานะที่เป็นองค์กรระบบเปิดยังมีปัจจัยประกอบ ดังต่อไปนี้ 1) หากสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์กรมีความซ้ำซ้อนต่ำหรือมีความแน่นอน มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการทำงานขององค์กรอย่างละเอียดถี่ถ้วน แน่ชัด จะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพขององค์กรมากกว่าองค์กรที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานยุ่งยากซ้ำซ้อนสูงหรือมีความไม่แน่นอน 2) การกำหนดกฎระเบียบปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อเพิ่มผลการทำงานที่มองเห็น ได้มีผลทำให้ประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นด้วย 3) ผลการทำงานที่มองเห็นได้สัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิภาพ และ 4) หากพิจารณาควบคู่กันจะปรากฏว่าการกำหนดระเบียบปฏิบัติอย่างชัดเจนแลการทำงานที่มองเห็นได้ มีความสัมพันธ์กันมากขึ้นต่อประสิทธิภาพมากกว่าตัวแปรแต่ละตัวตามลำพัง และ Becker ยังเชื่อว่าการสามารถมองเห็นผลของการทำงานองค์กรได้ มีความสัมพันธ์กับความมีประสิทธิภาพขององค์กรเพราะองค์กรสามารถทดสอบ และเลือกระเบียบปฏิบัติและทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อการบรรลุเป้าหมายได้ ฉะนั้นโครงสร้าง ระเบียบปฏิบัติ และผลการปฏิบัติจึงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่ง Simon (1960) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้โดยให้พิจารณาว่างานที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุดนั้น ให้ออกจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้ากับผลผลิตที่ได้รับ ตามทัศนะนี้ประสิทธิภาพจึงเท่ากับผลผลิตลบด้วยปัจจัยนำเข้า และถ้าเป็นการบริหารราชการและองค์กรของรัฐอาจบวกความพึงพอใจของผู้รับบริการเข้าไปด้วย โดยสามารถเขียนเป็นสูตรคณิตศาสตร์ได้ดังนี้คือ

$$e = (o - i) + s$$

โดยที่ e = Efficiency คือประสิทธิภาพของงาน, o = Output คือผลผลิตหรือสิ่งที่ได้ออกมา, i = Input คือปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ทั่วไป, และ s = Satisfaction คือความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา สอดคล้องกับ สมพงษ์ เกษมสิน (2519) ที่อธิบายความหมายของประสิทธิภาพไว้ว่า หมายถึงการดำเนินงานที่เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ หรือการทำงานที่ต้องการให้ได้รับประโยชน์สูงสุด และ ครรชิต สลับแสง (2540) อธิบายว่า ประสิทธิภาพ หมายถึงผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่มวลมนุษยย์และได้ผลกำไรจากการปฏิบัติงานนั้นด้วย

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรหรือกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลระดับฐานราก โดยอาศัยกิจกรรมการออมเงินร่วมกันเป็นกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือกันในกลุ่มสมาชิก ดังนั้นการศึกษาในส่วนของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาไปที่ปัจจัยพื้นฐานทางการบริหาร 4 ประการ (4M) ได้แก่ คนหรือบุคลากร (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์และที่ทำกร (Materials) และการบริหารจัดการ (Management) สืบเนื่องจากองค์ประกอบทั้งสี่ประการนี้ส่งผลต่อการดำรงอยู่หรือดับไปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ของไทย

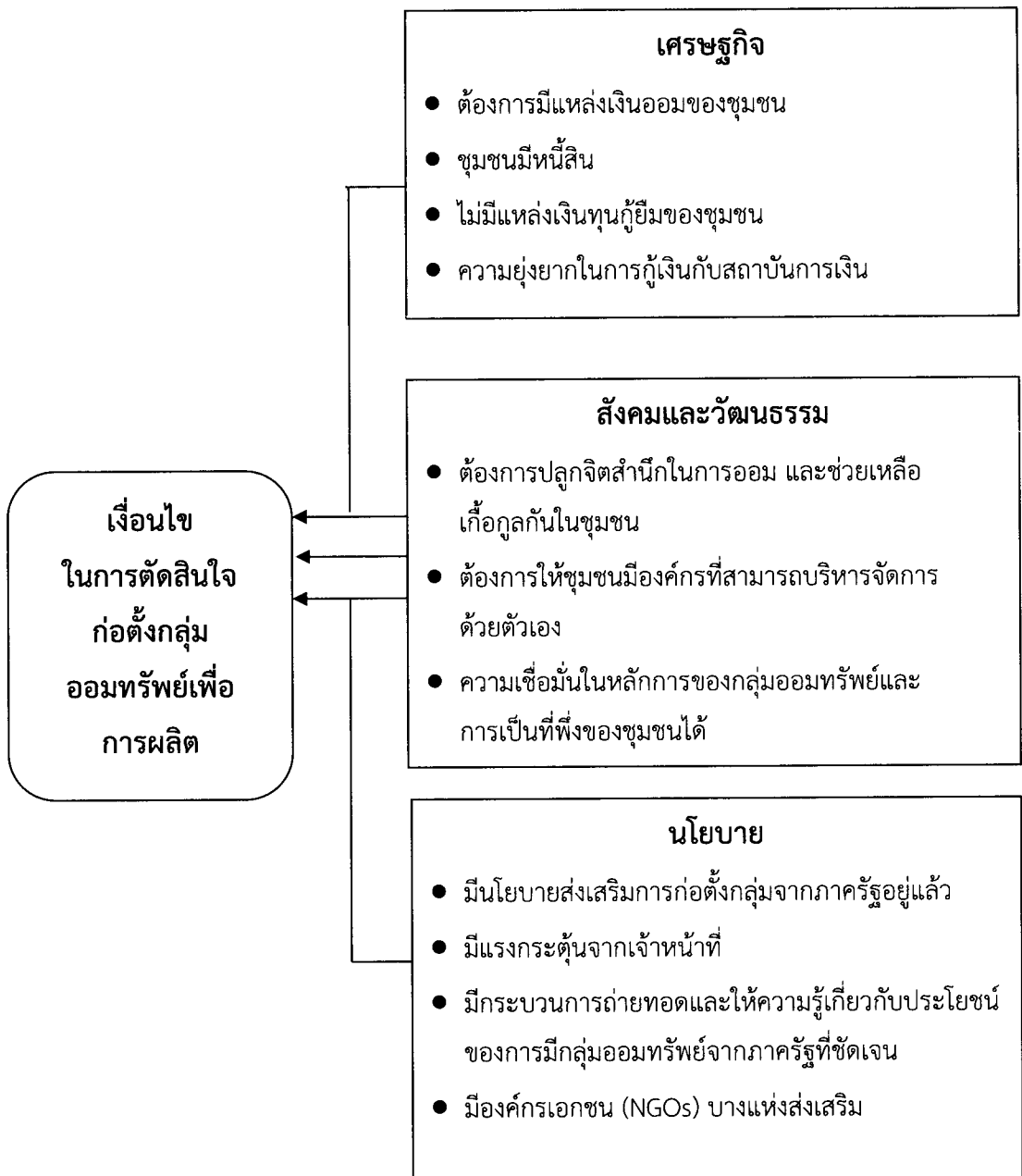
1.6 แนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “เงื่อนไข” หมายถึง ข้อแม้, (กฎ) ข้อความอันบังคับไว้ให้เหตุการณ์เป็นผลหรือสิ้นผลต่อเมื่อมีเหตุการณ์กันไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต สอดคล้องกับพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ที่ให้ความหมายของ “เงื่อนไข” คือ ข้อความที่กำหนดไว้ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกหรือแบบอัตโนมัติที่คิดค้นโดยพาฟลอฟ (Pavlov) มีข้อสรุปเกี่ยวกับเงื่อนไขไว้ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สิทธิรัตน์, 2552) คือ 1) พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองต่อความต้องการทางธรรมชาติ 2) พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้จากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ 3) พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่เป็นธรรมชาติจะลดลงเรื่อย ๆ และหยุดลงในที่สุด หากไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ 4) พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ต่อสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ จะลดลงและหยุดลงไปเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ และจะกลับมาปรากฏขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าตามธรรมชาติ 5) มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งเร้าที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน และจะตอบสนองเหมือน ๆ กัน 6) บุคคลมีแนวโน้มที่จะจำแนกลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างและเลือกตอบสนองได้ถูกต้อง 7) กฎแห่งการหยุดยั้งหรือหดหายของพฤติกรรม (Law of extinction) ที่ว่าหากบุคคลได้รับแต่สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข

อย่างเดียว หรือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขห่างกันออกไปมากขึ้น ความเข้มของการตอบสนองจะลดลงเรื่อย ๆ 8) กฎการฟื้นกลับมาใหม่ของพฤติกรรม (Law of spontaneous recovery) ที่ว่าการตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ลดลง สามารถเกิดขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขมาเข้าคู่ 9) กฎแห่งการถ่ายโยงการเรียนรู้สู่สถานการณ์อื่นๆ (Law of generalization) ที่ว่าเมื่อเกิดการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขแล้ว หากมีสิ่งเร้าคล้าย ๆ กับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขมากระตุ้นอาจทำให้เกิดการตอบสนองที่เหมือนกัน และ 10) กฎแห่งการจำแนกความแตกต่าง (Law of discrimination) ที่ว่าหากมีการใช้สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขหลายแบบ แต่มีการใช้สิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขเข้าคู่กับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น ก็สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ โดยสามารถแยกความแตกต่างและเลือกตอบสนองเฉพาะสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเท่านั้นได้

จะเห็นได้ว่า “เงื่อนไข” เป็นข้อแม้ที่ส่งผลเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่ง อาแว มะแสด (2541) ได้แบ่งกลุ่มออมทรัพย์ออกเป็น 4 ประเภท โดยใช้การเริ่มต้นและสนับสนุนในการเริ่มต้นก่อตั้งกลุ่มเป็นเกณฑ์ ดังนี้คือ 1) กลุ่มออมทรัพย์ที่เริ่มต้นและดำเนินการโดยชุมชนเอง เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่สมาชิกของชุมชนจัดตั้งขึ้นมาเอง แล้วดำเนินการบริหารโดยกรรมการที่เลือกมาจากภายในชุมชน โดยวิธีคัดเลือกของชุมชนเอง 2) กลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ เป็นกลุ่มที่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการพัฒนาชุมชนชนบท เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง เป็นต้น โดยเฉพาะกรมพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่ส่งเสริมในเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ ตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้มีอยู่มากมายในชนบท ซึ่งมักจะมีชื่อนำหน้าว่ากลุ่มสัจจะออมทรัพย์หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3) กลุ่มออมทรัพย์ที่เริ่มต้นจากการสนับสนุนขององค์กรเอกชน กลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) หรือองค์กรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันให้การสนับสนุนในการดำเนินการจัดตั้ง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ กลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้มักจะมีกิจการดำเนินงานที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีหน่วยงานภายนอกคอยให้การสนับสนุนเป็นพี่เลี้ยง และ 4) กลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นโดยการพัฒนาจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ส่งเสริมโดยหน่วยงานของรัฐ แต่ได้เปลี่ยนรูปเป็นของตนเอง กลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้แต่เดิมมีหน่วยงานของรัฐให้การส่งเสริมก่อตั้ง ภายใต้การแนะนำและให้การปรึกษาของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินการจากรัฐแนะนำไว้ เพื่อความเหมาะสมกับสภาพชุมชนและความสามารถของคนในชุมชนในการดำเนินงานอย่างมาก จนมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเอง เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นต้น

นอกจากนี้การก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์ยังมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรมสภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม ซึ่ง เอมอร์ เจียร์มาศ และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาและจำแนกเงื่อนไขในการกำเนิดของกลุ่มออมทรัพย์ออกเป็น 3 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ เงื่อนไขสังคม และวัฒนธรรม และเงื่อนไขนโยบาย ดังแสดงในภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 เงื่อนไขในการตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ที่มา: เอมอร เจียรมาศ และคณะ, (2550)

จากภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขในการตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วย 3 เงื่อนไขหลัก ดังต่อไปนี้

1. เจื่อนใจทางเศรษฐกิจ มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เช่น ราษฎรส่วนใหญ่เป็นหนี้ มองว่าไม่มีแหล่งออมเงินในชุมชน จึงต้องการมีแหล่งออมเงินของชุมชนเอง ไม่มีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมในชุมชน และต้องการทำธุรกิจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชนและธุรกิจอื่น ๆ เป็นต้น แต่มีข้อสังเกตบางประการ คือธุรกิจการกู้ยืมเงินเป็นธุรกิจหลักของกลุ่มออมทรัพย์แทบทุกกลุ่ม และยังพบว่าสาเหตุการก่อตั้งกลุ่มที่สำคัญ คือต้องการออมเงินและกู้ยืมเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน เนื่องจากมีความยืดหยุ่นสูง

2. เจื่อนใจทางสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มกำเนิดขึ้นมาเพราะต้องการปลุกจิตสำนึกให้กับชุมชน ได้รู้จักการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักการออม มองว่ากลุ่มจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และมองเห็นประโยชน์ทางจิตใจที่จะได้รับจากการจัดตั้งกลุ่ม กล่าวคือเจื่อนใจทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ ชุมชนต้องการความมั่นคงทางสังคม หรือต้องการสร้างทุนทางสังคมโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม และอาศัยความเชื่อมั่นในหลักการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

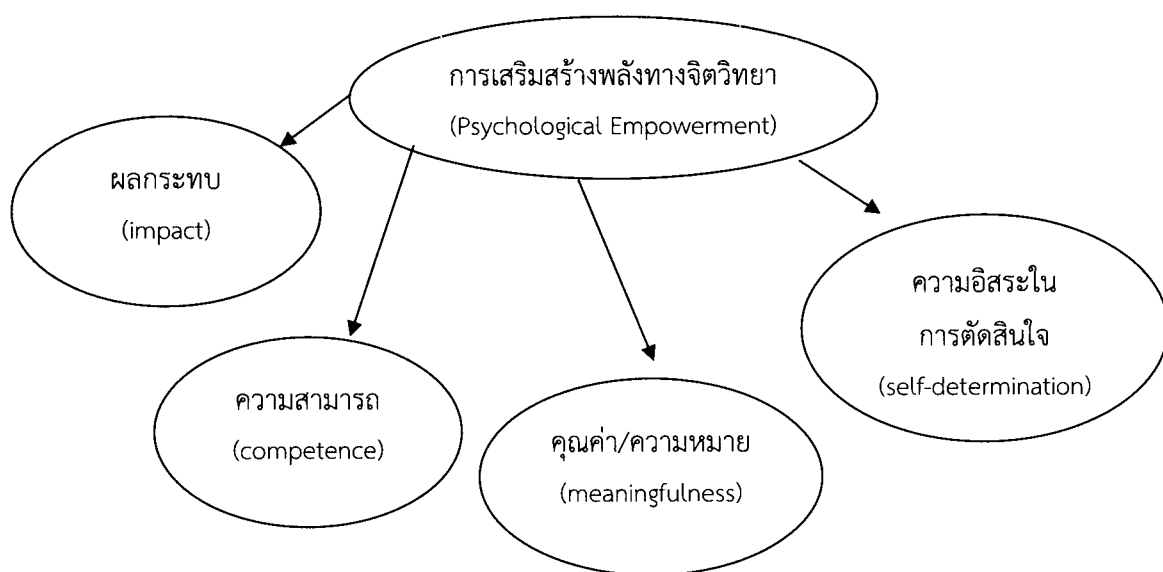
3. เจื่อนใจทางนโยบาย กล่าวคือภาครัฐมีนโยบาย และให้การสนับสนุน ชักนำ และกระตุ้นให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มขึ้น พร้อมทั้งให้ความรู้ ความมั่นใจแก่ชุมชน พยายามให้ชุมชนเห็นประโยชน์จากการมีกลุ่มออมทรัพย์ ลักษณะเจื่อนใจดังกล่าวนี้เจ้าหน้าที่จะเข้ามาร่วมก่อตั้งกับผู้นำหรือแกนนำชุมชนที่ได้รับความเชื่อถือ และมีแนวคิดก้าวหน้า ซึ่งจะพบลักษณะเจื่อนใจในการก่อตั้งกลุ่มในลักษณะเช่นนี้เป็นส่วนใหญ่

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าเจื่อนใจการก่อเกิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีอยู่หลากหลายขึ้นอยู่กับ การแบ่งลักษณะเจื่อนใจของผู้ศึกษาวิจัย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเจื่อนใจการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวคิดของ เอเมอร์ เจียร์มาต และคณะ (2550) มาประยุกต์ใช้ โดยนำมาประยุกต์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในพื้นที่ต่อไป

2. แนวคิดการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (psychological empowerment)

จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน มองเพียงบางประเด็น โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วม ยังขาดการมองแบบองค์รวม (holistic) และต่อเนื่องเป็นกระบวนการครบวงจร เริ่มตั้งแต่เจื่อนใจการเกิดขึ้นของกลุ่ม ประวัติและวิวัฒนาการ เจื่อนใจและกระบวนการในการดำรงอยู่ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ มุ่งวิเคราะห์โดยใช้สถิติและตัวเลขเป็นหลัก เช่น พบว่า อายุ เจตคติต่อกลุ่มออมทรัพย์และระยะเวลาการเป็นสมาชิก มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นที่เห็นได้ชัด เช่น การพึ่งพา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เกิดความสมัครสมานสามัคคี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น (ศักดิ์พงษ์ นิลไพรัช, 2532, พรรณี ธรรมโชติ, 2532, ขวลิต สังขพงศ์, 2543)

แนวคิดการเสริมสร้างพลัง (empowerment) มีจุดกำเนิดเมื่อไรเป็นเรื่องยากที่จะระบุให้ชัดเจน แต่จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีผู้ริเริ่มให้ความสนใจตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 จนถึงปัจจุบัน และมีผลการศึกษาออกมาหลายแนวทาง สำหรับการวิจัยในครั้งนี้สนใจแนวคิดด้านการเสริมสร้างพลังที่เสนอโดย Thomas และ Velthouse (1990: 670) ซึ่งได้เสนอแบบแผนการรู้คิดของการเสริมสร้างพลัง (cognitive model of empowerment) โดยเฉพาะส่วนที่เป็นแกนของแบบแผน (the model's core) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ คุณค่าหรือความหมาย (meaningfulness) โอกาส/ทางเลือก (choice) ความสามารถ (competence) และผลกระทบ (impact) ซึ่งต่อมา Spreitzer (1995) เรียกว่า การเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (psychological empowerment) แสดงได้ดังภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา

(ตามแนวคิดของ Thomas และ Velthouse (1990) ปรับปรุงและขยายความโดย Spreitzer (1995))

องค์ประกอบด้านคุณค่า/ความหมาย (meaningfulness) ได้แก่ การที่บุคคลตระหนักและเห็นว่างานหรือกิจกรรมที่ตนดำเนินอยู่มีคุณค่า มีความสำคัญหรือมีความหมายมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้อาจจะสัมพันธ์กับอุดมคติหรือมาตรฐานของแต่ละบุคคล

องค์ประกอบด้านโอกาส/ทางเลือก (choice) หรือต่อมา Spreitzer (1995) ใช้คำว่า Self-determination คือ ความอิสระในการตัดสินใจ ซึ่งหมายถึง ระดับความรู้สึกของบุคคลต่องานที่ทำอยู่ว่ามีโอกาสหรือมีอิสระที่จะริเริ่ม ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะป็นวิธีการทำงาน กระบวนการทำงาน หรือการตัดสินใจใด ๆ เกี่ยวกับงาน

องค์ประกอบด้านความสามารถหรือศักยภาพ (competence) หมายถึง ลักษณะความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถ มีทักษะเพียงพอที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ

องค์ประกอบด้านผลกระทบ (impact) หมายถึง การตระหนักรู้ว่าตนมีอิทธิพล มีผลหรือมีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงานหรือหน่วยงานมากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็ นอิทธิพลด้านการบริหาร กลวิธี หรือด้านกระบวนการ

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น Zimmerman (1990, 1995) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยาขึ้นมาเช่นเดียวกัน และได้แสดงเครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (homological network for psychological empowerment) ดังแสดงในภาพที่ 5 ดังนี้

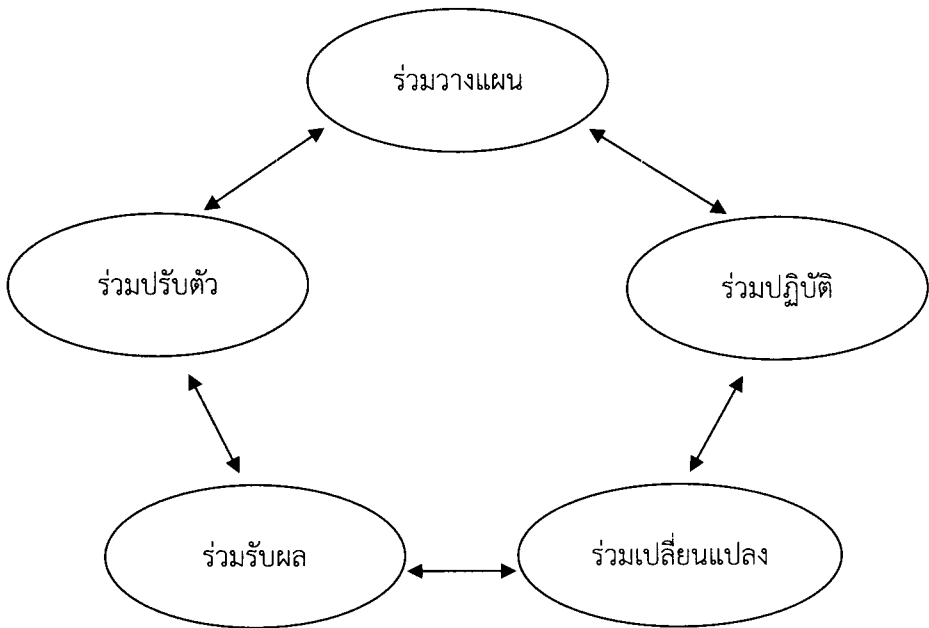
ภาพที่ 5 เครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา

(ที่มา: M.A. Zimmerman (1990))

ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสองแนวคิดจะพบว่า แนวคิดของ Thomas และ Velthouse เป็นเพียงส่วนหนึ่งของแนวคิด Zimmerman กล่าวคือเป็นส่วนที่เรียกว่า องค์ประกอบภายในบุคคล (intrapersonal component) โดยมีสาระสำคัญที่สอดคล้องกัน ได้แก่ การเน้นรับรู้ความสามารถของ

ตน เน้นแรงจูงใจโดยเฉพาะแรงจูงใจภายใน ตลอดจนเชื่อว่าตนเองสามารถควบคุมตนเองและสถานการณ์ให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ (วันชัย ธรรมสังการ, 2543: 195)

สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ อาศัยทฤษฎีด้านการพัฒนาชุมชน และทฤษฎีการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา มาเป็นกรอบและแนวทางในการวิจัย ซึ่งกรอบของกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชน แสดงดังภาพที่ 6 ดังนี้

ภาพที่ 6 กรอบของกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชน

(ดัดแปลงจาก S.B. Fawcett et al., 1995: 682)

กรอบตามภาพที่ 6 จะช่วยในการกำหนดประเด็นและแนวทางในการสัมภาษณ์ด้านประวัติวิวัฒนาการ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย

การวิจัยในครั้งนี้ได้อาศัยแนวคิดและผลงานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผนวกกับแนวคิดการเสริมสร้างพลัง โดยเน้นไปที่การเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (psychological empowerment) ร่วมกันอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ โดยผลที่ได้จะสามารถนำไปประยุกต์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศได้ตามสมควร

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยเรื่อง **เครือข่ายการเชื่อมโยงธุรกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: เจ็อนไซ** กระบวนการ รูปแบบ และผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม (เอมอร์ เจียร์มาศ และคณะ, 2550) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจุดกำเนิด ลักษณะ รูปแบบ เจ็อนไซและกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงธุรกรรม ปัญหาอุปสรรคในการเชื่อมโยง และเสนอรูปแบบการเชื่อมโยงธุรกรรมที่เหมาะสมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และใช้การสัมภาษณ์ จัดเวทีชุมชน และสนทนากลุ่มจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 8 กลุ่มในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่าสามารถจำแนกพลวัตการกำเนิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ 3 ช่วง คือก่อนปี 2521 ช่วงเริ่มต้น ระหว่างปี 2522-2540 ช่วงพัฒนาความเข้มแข็ง และระหว่างปี 2541-ปัจจุบัน ช่วงพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประเภทของการเชื่อมโยงแบ่งได้ 3 ประเภท คือ การเชื่อมโยงภายในกลุ่ม การเชื่อมโยงภายนอกกลุ่ม และการเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม ส่วนธุรกรรมหลักของเครือข่ายได้แก่ การกู้เงิน/เงินกู้ การผลิต ปัจจัยการผลิต การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค การจัดสวัสดิการ การแลกเปลี่ยนความรู้ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และการบริหารจัดการฐานข้อมูล ซึ่งการเชื่อมโยงก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกคือ เกิดกระบวนการเรียนรู้ ธุรกรรมเพิ่มและขยายมากขึ้น และความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น สำหรับปัญหาอุปสรรคที่พบ ได้แก่ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของเครือข่ายไม่เข้มแข็ง บรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิกเครือข่าย ธุรกรรมเครือข่ายยังมีน้อยและยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ ภายในสมาชิกกลุ่ม การขาดเงินในการดำเนินงานบริหารเครือข่าย การขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การควบคุมการดำเนินงานเครือข่ายยุ่งยาก ความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกเครือข่ายไม่ตรงกัน การขาดประสิทธิภาพในกลไกการประสานสมาชิกเครือข่าย การขาดผู้นำเครือข่ายที่มีความรู้ เสียสละ จริงใจและทุ่มเท (อุดมการณ์) และการขาดแผนการดำเนินงานเครือข่าย โดยมีข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนเครือข่าย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพเครือข่าย ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ และยุทธศาสตร์ด้านการสร้างจิตสำนึก

จะเห็นได้ว่าจุดกำเนิด ลักษณะ รูปแบบ เจ็อนไซและกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การดำเนินธุรกรรมของเครือข่าย ตลอดจนปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตข้างต้น สามารถสะท้อนภาพของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตโดยตรงได้ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

3.2 งานวิจัยเรื่อง **การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา** (ทรงยศ นพภาพันธุ์ และคณะ, 2551) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นคณะกรรมการของกลุ่ม จำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะได้ดำเนินกิจการออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2523 ภายใต้การสนับสนุนของกรมพัฒนาชุมชน โดยมีสมาชิกเริ่มแรก 51 คน จาก 10 หมู่บ้าน มีเงินสัจจะ (เงินออมรายเดือน ๆ ละเท่า ๆ กัน) เดือนละ 2,850 บาท นำไปฝากธนาคาร ถ้าสมาชิกประสงค์จะกู้ให้กู้จากธนาคาร โดยมีกองทุนค้ำประกันจึงมีเงินปันผลเพียงร้อยละ 2 ในปีแรก ส่งผลให้สมาชิกลาออกไป 24 คน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์จึงปรับเปลี่ยนระบบ โดยนำเงินสัจจะมาให้สมาชิกนำไปลงทุนด้านอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ค่อย ๆ มีสมาชิกเพิ่มขึ้น จนถึง 3 ธันวาคม 2551 รวมเวลา 28 ปี มีสมาชิกประมาณ 7,000 คน ระดมเงินออมได้มากถึง 200 กว่าล้านบาท โดยมี นายอัมพร ดั่งปาน เป็นประธานคนแรก อยู่มาจนกระทั่งอายุ 65 ปี จึงเกษียณอายุ สมาชิกได้เลือก นายเฉลิม ทองพรม เป็นประธานคนต่อมาจนถึงปัจจุบัน การกั๊ยืมเงินคิดดอกเบี้ยร้อยละ 1.2 ต่อเดือน โดยกระบวนการดำเนินงานจะกระทำทุกวันที่ 1 ของเดือน โดยมีการรับฝากเงินออมทรัพย์จากสมาชิก การให้สมาชิกกั๊ยืมเงินไปใช้ประโยชน์เมื่อมีกำไรจากส่วนต่างของดอกเบี้ยจะนำกำไรไปจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในด้านต่าง ๆ เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการทุนการศึกษา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา นับเป็นตัวอย่างของความสำเร็จ เป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องยาวนานกว่า 28 ปี ส่งผลให้มีเงินออมทรัพย์มากกว่า 200 ล้านบาท สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่าง ๆ และเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

3.3 การศึกษาเรื่อง **ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครปฐม** (อิสรนนท์ ทรงเนติเขาวลิต และ จิตติมา เวชพงศ์, 2557) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคูณลักษณะของคณะกรรมการ การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ประสิทธิภาพการดำเนินงาน เปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงานจำแนกตามคุณลักษณะ อิทธิพลของคุณลักษณะ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่าง 319 คน เป็นประธาน 156 คน เป็นกรรมการ 163 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test วิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) และการถดถอยอย่างง่าย (Simple Regression Analysis) โดยวิธีนำเข้า (Enter) ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของคณะกรรมการในภาพรวม คณะกรรมการมีประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมากกว่า 4 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมศึกษาดูงาน มีความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีภาวะผู้นำ มีส่วนร่วมในคณะกรรมการ โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ประสิทธิภาพการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยที่ คุณลักษณะของคณะกรรมการ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประสบการณ์ในการบริหารกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรมศึกษาดูงาน ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม และการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ พบว่ามี 5 ตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการ ได้แก่ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ในการบริหารกลุ่ม และการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ส่วนแนวทางการดำเนินงาน ได้แก่ การกำหนดแผนการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการใช้ จ่ายเงินของสมาชิก การจัดทำแผนการส่งใช้เงินคืน การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการด้านการจัดทำบัญชี การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก และการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

จะเห็นได้ว่าการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จังหวัดนครปฐม ที่มีตัวแปรหลากหลายและมีการวัดค่าทางสถิติเป็นที่เรียบร้อยแล้วข้างต้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

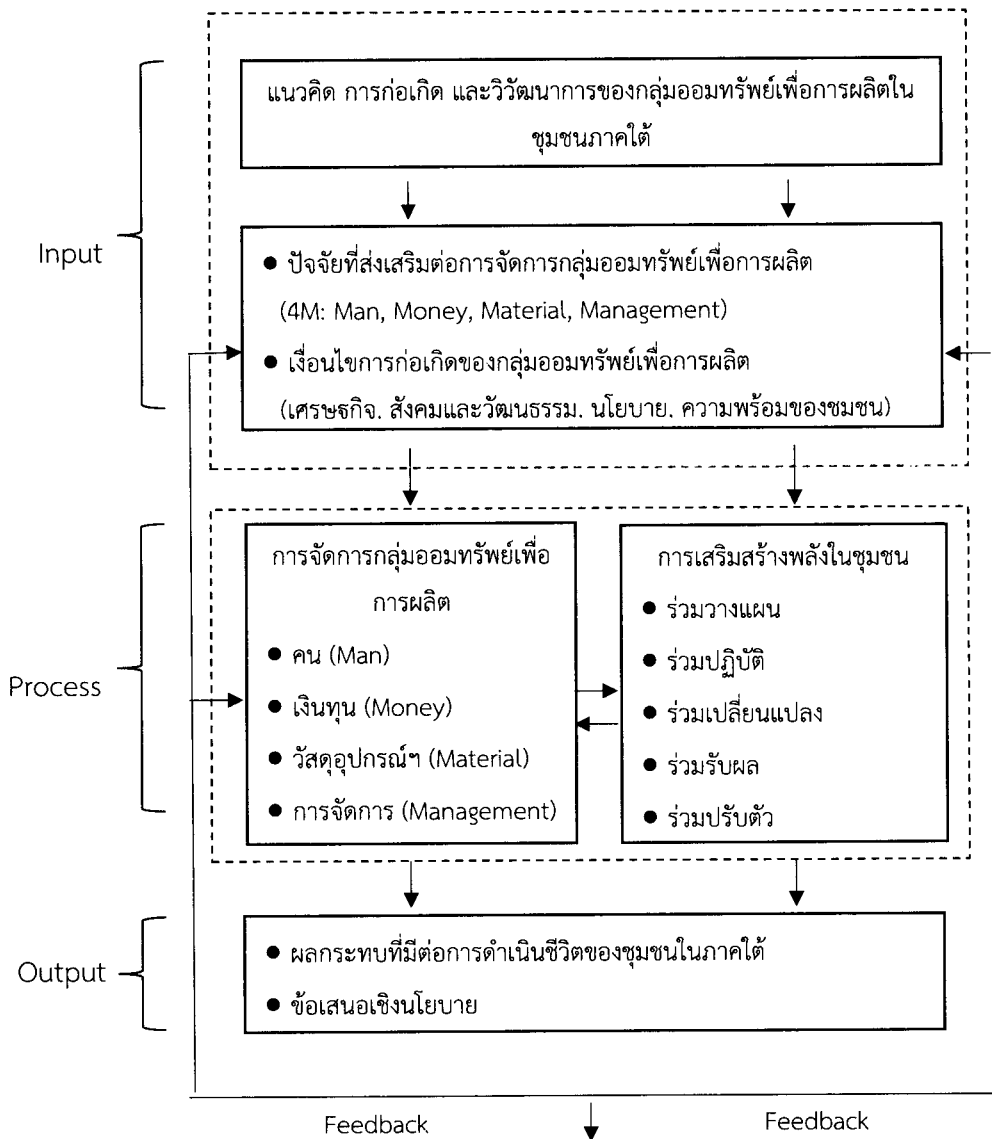
3.4 การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (มิ่งขวัญ คงเจริญ และ อาชญญา รัตนอุบล, 2554) มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนต้นแบบ 39 ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า 1) องค์ประกอบ การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน, การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน, ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน, การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง, ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง, การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต, ระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม, ความเสมอภาคและความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน, และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน 2) การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล คือ การแสดงออกระดับบุคคล มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ องค์ประกอบภายในบุคคล องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม และการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบโครงสร้างทางสังคมเป็นสำคัญ 3) รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่ง

การเรียนรู้ของสังคมไทยมี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบของชุมชนเมือง และรูปแบบของชุมชนชนบท ซึ่งมีองค์ประกอบคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันในบางประเด็น และ 4) รูปแบบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผน การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ การบันทึกการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คณะกรรมการ/คณะบุคคลหรือแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การติดตามผลการดำเนินงาน และการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกหรือกลุ่มชุมชนอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าการศึกษากการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำให้มองเห็นองค์ประกอบของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน รูปแบบของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน และทำให้ทราบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

การก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแต่ละกลุ่มในภาคใต้ มีเงื่อนไขแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม ดังนั้นการศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างเป็นระบบ จึงได้เริ่มศึกษาตั้งแต่ แนวคิด การก่อเกิด และวิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทั้งในแง่ของปัจจัยส่งเสริมต่อการจัดการกลุ่ม ได้แก่ คน (Man) เงินทุน (Money) วัสดุอุปกรณ์และที่ทำกร (Materials) และการบริหารจัดการ (Management) และเงื่อนไขการก่อเกิดของกลุ่ม ได้แก่ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นโยบาย และความพร้อมของชุมชน นำไปสู่การศึกษาระบบการบริหารจัดการกลุ่มโดยอาศัยการเสริมสร้างพลังในชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อันจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนเสนอแนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพต่อไป โดยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 7 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต :
จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กระบวนทัศน์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้อาศัยกระบวนทัศน์แบบปฏิบัตินิยม (pragmatism) เป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย (Tashakkori and Teddlie, 1998: 23) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นหลัก แต่อาจจะมีข้อมูลเชิงปริมาณเสริมเพื่อความสมบูรณ์

2. ขั้นตอนและวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 (phase I) การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและการสัมภาษณ์ ดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย (site selection) จะศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย

ขั้นที่ 2 การศึกษาจากเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิอื่น ๆ (documentary and secondary data) ซึ่งเป็นเอกสารจากหน่วยงานของรัฐ เช่น จากกรมการพัฒนาชุมชน จากองค์กรประชาชน จากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่าง ๆ ที่ได้เก็บรวบรวมไว้

ขั้นที่ 3 การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ในการเลือกจะมีแนวทางเลือกแบบเมทริก (matrix models) (Carson, et al., 2002: 184) ซึ่งจะสามารถศึกษาปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1) พิจารณาด้านยุคสมัย (generation) ในการดำเนินการ ซึ่งจำแนกเป็นกลุ่มบุคคลเริ่มก่อตั้ง กลุ่มที่บุคคลดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

2) พิจารณาด้านตำแหน่งในกลุ่มหรือองค์กร (position) จำแนกเป็นกลุ่มประธาน กรรมการ สมาชิก และชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

3) พิจารณาช่วงเวลาที่ยกก่อตั้ง ทั้งนี้เท่าที่สำรวจเบื้องต้นพบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณปี 2522 ถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 25 ปี ดังนั้นอาจแบ่งช่วงเวลาการก่อตั้งเป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520 ทศวรรษ 2530 และทศวรรษ 2540

4) พิจารณาขนาดของกลุ่ม โดยจะพิจารณาขนาดของกลุ่มทั้งในด้านจำนวนเงินออม และจำนวนสมาชิก

โดยในการพิจารณาเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จะพิจารณาทั้ง 4 แนวทาง ประกอบกันในรูปแบบเมทริก (matrix) เช่น ตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การพิจารณาลักษณะผู้ให้ข้อมูลหลักด้านยุคสมัย

	ด้านยุคสมัย (generation)	
	กลุ่มบุคคลเริ่มก่อตั้ง	กลุ่มบุคคลดำเนินการในปัจจุบัน
ประธาน	1	1
ตำแหน่งในกลุ่ม		
กรรมการ	1	1
สมาชิก	1	1
ไม่ได้เป็นสมาชิก	1	1

จากตารางที่ 1 ถ้าพิจารณาประกอบกันเพียง 2 แนวทาง คือ ด้านยุคสมัย และตำแหน่งในกลุ่ม จะมีลักษณะบุคคลที่จะเลือกมาสัมภาษณ์ จำแนกเป็น 8 ลักษณะ ถ้าเลือกมาลักษณะละ 1 คน จะมีกลุ่มตัวอย่าง 8 คน และถ้าพิจารณาในแนวทางที่ 3 เพิ่มเข้ามา คือ ช่วงเวลาที่ก่อตั้งกลุ่ม ซึ่งจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ทศวรรษ 2520 ทศวรรษ 2530 และทศวรรษ 2540 ลักษณะบุคคลที่จะเลือกมาสัมภาษณ์จะจำแนกเป็น 24 ลักษณะ และถ้าพิจารณาแนวทางที่ 4 เพิ่มเข้ามาอีก คือ ขนาดของกลุ่ม ในที่นี้แบ่งขนาดของกลุ่มตามจำนวนเงินออม ออกเป็น 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก ลักษณะของบุคคลที่จะเลือกมาสัมภาษณ์จะจำแนกเป็น 48 ลักษณะ ถ้าเลือกมาลักษณะละ 1 คน จำนวนผู้ถูกสัมภาษณ์จะเป็น 48 คน

อย่างไรก็ตาม โดยธรรมชาติของงานวิจัยเชิงคุณภาพแล้ว จำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจะมีความยืดหยุ่นสูง แต่จะให้ความสำคัญกับความพอเพียงหรือความอิ่มตัวของข้อมูล (saturated data) ถ้าเมื่อใดผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าเนื้อหาและข้อมูลที่ได้พอเพียงตามวัตถุประสงค์การวิจัยแล้ว ก็อาจจะยุติการสัมภาษณ์ได้ ทั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มาจากกลุ่มออมทรัพย์ ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ ทั้งสิ้น 13 กลุ่ม จากจังหวัดชุมพร ระนอง ภูเก็ต ตรัง สตูล พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี นราธิวาส จังหวัดละ 1 กลุ่ม และ สงขลา 4 กลุ่ม

นอกจากจะใช้แนวทางเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ตามที่กล่าวมาแล้ว ยังจะใช้เทคนิคการบอกต่อ (snowball technique) กล่าวคือ เมื่อไปสัมภาษณ์คนใด ก็จะสอบถามจากคนนั้นว่าควรจะสัมภาษณ์ใครอีกที่ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะให้ข้อมูลตามที่ต้องการได้ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 26 คน

ขั้นที่ 4 การฝึกอบรมผู้ช่วยวิจัยในการสัมภาษณ์ ดำเนินการดังนี้

- 1) ผู้วิจัยจะอธิบายวัตถุประสงค์และวิธีการวิจัยให้ผู้ช่วยวิจัยรับทราบโดยละเอียด
- 2) ผู้วิจัยจะสรุปผลการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เพื่อให้ผู้ช่วยวิจัยมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

3) วิทยากรแนะนำวิธีการสัมภาษณ์ โดยเริ่มจากการแนะนำตัว การเริ่มสัมภาษณ์ การซักถามเชิงลึก (probe) การจดบันทึก และการยุติการสัมภาษณ์ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการสัมภาษณ์

4) ทดลองให้ผู้ช่วยวิจัยได้สัมภาษณ์ตัวอย่างผู้นำหรือสมาชิกกลุ่มมอสมทรัพย์ เพื่อการผลิต เพื่อให้คุ้นชินกับสถานการณ์จริง

5) นำผลการทดลองสัมภาษณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความบกพร่องน้อยที่สุดในการสัมภาษณ์จริง

ขั้นที่ 5 การสัมภาษณ์ จำแนกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นแรก รวบรวมประเด็นและสาระที่ได้จากขั้นที่ 2 (การศึกษาจากเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิ) มาเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์มีความครอบคลุมสาระสำคัญของการวิจัย

ขั้นที่สอง การลงพื้นที่ คณะผู้วิจัยจะประสานงานไปยังกลุ่มมอสมทรัพย์เพื่อการผลิต และติดต่อเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในขั้นที่ 3 (การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก) จากนั้นจึงนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ พร้อมกับส่งรายละเอียดแนวทางและประเด็นการสัมภาษณ์ไปล่วงหน้า

ขั้นที่สาม ดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่วางไว้ ซึ่งการสัมภาษณ์ในขั้นตอนนี้จึงเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) นอกจากนี้หากมีประเด็นใดที่มีความสำคัญ หรือผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ สูง จะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยการเจาะประเด็นเหล่านั้นให้มีความชัดเจน (probe) มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งการสัมภาษณ์ในขั้นตอนนี้จะเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview)

ขั้นที่ 6 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิอื่น ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) จำแนกประเด็น (classification) และจัดหมวดหมู่ (grouping) เพื่อเป็นการประเมินความเพียงพอของข้อมูลในเบื้องต้น (saturated) และเพื่อเป็นพื้นฐานในการเก็บข้อมูลในระยะที่ 2 (phase II) (รายละเอียดดูในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล)

ระยะที่ 2 (phase II) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกระบวนการกลุ่ม ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (ขั้นที่ 6 ในระยะที่ 1) มาพิจารณาเพื่อกำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม (group discussion) ทั้งนี้จะต้องพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาจากระยะที่ 1 ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครอบคลุมเพียงใด และยังขาดประเด็นใดที่ต้องการเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ การศึกษาผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน จะได้จากการสนทนากลุ่มเป็นหลัก

ขั้นที่ 2 ฝึกอบรมผู้ช่วยวิจัยการสนทนากลุ่ม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกอบรมผู้ช่วยวิจัย โดยในแต่ละกลุ่มจะมีผู้ช่วยวิจัยอย่างน้อย 2 คน ทำหน้าที่เป็นผู้นำการสนทนาและจดบันทึก 1 คน และอีก 1 คน จะช่วยจดบันทึกเสริม พร้อมกับบันทึกเสียง และอำนวยความสะดวกโดยทั่วไป การฝึกอบรมจะดำเนินการ ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยจะสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นให้ผู้ช่วยวิจัยรับทราบ โดยจะทำเป็นเอกสารสรุป ตลอดจนระบุประเด็นที่ต้องการจากการสนทนากลุ่ม
- 2) จะให้ผู้ช่วยวิจัยทำการทดลองดำเนินการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่ได้ถูกเลือกเป็นตัวอย่าง โดยให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนเอง
- 3) นำผลการทดลองดำเนินการสนทนากลุ่มมาสะท้อนบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการจริง

ขั้นที่ 3 ติดต่อประสานงาน เพื่อกำหนดนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ไปยังกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เลือกมาศึกษา กระจายไปตามพื้นที่ภาคใต้ ประมาณ 20-30 กลุ่ม ๆ ละประมาณ 8-12 คน

ขั้นที่ 4 ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ตามแนวทางที่วางไว้

3. ขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยทั่วไปการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ช่วยวิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ทุกระยะของการดำเนินการ แต่เพื่อให้ง่ายต่อการอธิบาย จะจำแนกการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิ จะเน้นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เรียบเรียงประวัติความเป็นมา เหตุผล และนโยบายที่ก่อกำเนิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต นอกจากนี้อาจจะมีตารางตัวเลข สถิติ ปริมาณเงินออม และจำนวนสมาชิกในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะนี้มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เป็นหลักที่ว่า เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ทั้งจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) จะดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 ดำเนินการถอดคำสัมภาษณ์จากแถบบันทึกเสียง โดยผู้ช่วยวิจัยที่สามารถฟังภาษาถิ่นได้เป็นอย่างดี

ขั้นที่ 2 พิมพ์คำสัมภาษณ์ลงในแฟ้มข้อมูล เพื่อเตรียมไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะใช้โปรแกรม ATLAS ti Version 4.2 ที่สามารถอ่านข้อมูลที่เป็นภาษาไทยได้

ขั้นที่ 3 คณะผู้วิจัยร่วมกันกำหนดคำ (wordings) ข้อความ (phases) แนวคิดย่อย (concepts) แนวคิดหลัก (categories) ที่สื่อความหมาย และสามารถเชื่อมโยงปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นหลัก และอาจจะมีข้อมูลบางส่วนตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และข้อที่ 1 ตามลำดับ

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนา จะดำเนินการเช่นเดียวกับระยะที่ 2 และเพิ่มเติมข้อมูลจากการจดบันทึก และจากการสังเกตประกอบด้วย ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาถึงผลกระทบของการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และจะมีบางส่วนสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และข้อที่ 1 ตามลำดับ

ระยะที่ 4 การสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางก่อตั้ง การดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ทุกระยะมาสังเคราะห์ การวิเคราะห์ในขั้นนี้จะตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เป็นหลัก

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย ปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ และข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย

ผลการศึกษาพบว่า จุดกำเนิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดขึ้นในช่วงก่อนปี 2517 อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่มธรรมชาติในชุมชนต่าง ๆ เป็นช่วงที่ราษฎรในชุมชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มแบบไม่เป็นทางการเพื่อช่วยเหลือกัน ยังไม่มีหลักเกณฑ์และระเบียบที่ชัดเจน สาเหตุของการเกิดกลุ่มเนื่องมาจากประสบปัญหาขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ ราษฎรมีหนี้สินมากอันเนื่องมาจากแหล่งเงินกู้ยืมในระบบมีมากในชุมชน ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง ความสามารถของครัวเรือนในการใช้คืนทุนต่ำ อำนาจในการต่อรองของครัวเรือนต่ำ ชุมชนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การรับรู้ข่าวสารภายนอกชุมชนมีไม่มากนัก เมื่อชุมชนได้มองเห็นปัญหาต่าง ๆ จึงได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มแบบธรรมชาติขึ้น โดยมีผู้นำเป็นแกนนำร่วมกับผู้มีประสบการณ์ในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ต่อมาเมื่อกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมออมเงินเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกในหมู่บ้าน จึงได้เริ่มดำเนินการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนำร่องขึ้นในปี 2517 จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านในเมือง หมู่ที่ 3 ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขั้วม หมู่ที่ 6 ตำบลขั้วม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจุบันไม่พบข้อมูลของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้งสองแห่งแล้ว คณะผู้วิจัยได้สืบค้นติดตามไปยังพื้นที่บ้านในเมือง หมู่ที่ 3 ตำบลละงู เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการดำรงอยู่หรือสูญไปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านในเมือง ได้พบกับผู้รู้ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 12 ตำบลละงู ทราบว่าในสมัยนั้นชาวบ้านรู้จักกันในนาม “ศูนย์สารภี” ซึ่งเป็นลักษณะศูนย์การเรียนรู้ นำมาจากชื่อ อำเภอสารภี จึงนำชื่อนี้มาใช้ที่บ้านในเมือง ตำบลละงูด้วย ซึ่งขณะนั้นพื้นที่ตำบลละงูมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์กว่า 1,600 ไร่ ศูนย์สารภีดูแลพื้นที่นี้ทั้งหมด ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกแตงโมและพืชผลทางการเกษตร โดยทางราชการคือกรมการพัฒนาชุมชนมาจัดการระบบน้ำ ปรับพื้นที่ให้ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ได้เป็นที่ตั้งของหน่วยราชการ ยังเหลือพื้นที่ของศูนย์อยู่ประมาณ 233 ไร่

ซึ่งมีพืชเศรษฐกิจ เช่น ยาง ปาล์ม ปลูกโดยสมาชิกของศูนย์รุ่นก่อนหน้านี้ และสืบทอดมาถึงทายาทรุ่นหลังได้เกือบเกี่ยวผลประโยชน์ โดยหักรายได้ร้อยละ 5 ให้กับกองกลาง ซึ่งก็คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศูนย์สารภีในปัจจุบัน “...ผมเคยเข้าร่วมกลุ่ม ปี 30 กว่าๆ ส่งสัจจะเดือนละ 20 บาท และจำไม่ได้ว่าได้เงินเหล่านั้นคืนหรือยัง...กลุ่มออมทรัพย์เดิมได้ยุติไปประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา คนรุ่นเก่าล้มหายตายจากไป และมารื้อฟื้นขึ้นใหม่ ปี 54-55 ผมทำหน้าที่ประธาน...” (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 สัมภาษณ์เมื่อ 5 ก.ย. 59) ปัจจุบันแม้ไม่มีกิจกรรมในลักษณะกลุ่มออมทรัพย์เหมือนพื้นที่อื่น แต่ยังมีคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งเป็นความพยายามของกรมการพัฒนาชุมชน ที่จะอนุรักษ์ศูนย์สารภีไว้ โดยมีคณะกรรมการ 31 คน มีการส่งเงินออมอย่างน้อยเดือนละ 100 บาท มีเงินสะสมอยู่ในบัญชีแสนกว่าบาท ซึ่งได้มาจากการออมของสมาชิกและรายได้ร้อยละ 5 จากผลผลิตของยางพาราที่สมาชิกจำนวนหนึ่งปลูกในที่ดินของศูนย์ สาเหตุที่ยังไม่มีการขยายจำนวนสมาชิก และเปิดให้สมาชิกมีการกู้ยืม จากการสรุปผลการสัมภาษณ์ เนื่องจากการแรก ประชาชนในพื้นที่เกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม มีข้อห้ามเรื่องการคิดดอกเบี้ย **ประการที่สอง** กลุ่มสมาชิกเดิมเป็นกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์จากการใช้พื้นที่ทำกินของศูนย์สารภีมาก่อน จึงเป็นการยากที่จะให้สมาชิกใหม่เข้าร่วม และไม่ทราบว่าจะให้เข้าร่วมในฐานะอะไร **ประการที่สาม** จุดเริ่มต้นของกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านในเมือง ตำบลละงู น่าจะมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชนในยุคนั้น (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2533: 18-29) ทั้งนี้ เนื่องจากมีที่ดินสาธารณะประโยชน์กว่า 1,600 ไร่ ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามาทำอาชีพการเกษตรได้ ภายใต้การส่งเสริมของกรมการพัฒนาชุมชน ส่วนกิจกรรมการออมน่าจะเป็นกิจกรรมเสริมเพื่อตอบสนองเรื่องเงินทุน มากกว่า แต่ระยะหลังบทบาทด้านการส่งเสริมอาชีพและการผลิตจะจางลงไป โดยชุมชนส่วนใหญ่จะเน้นกิจกรรมด้านการนำเงินมาออมหรือฝากสัจจะเพื่อกู้มากกว่า

กระแสการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็ได้แพร่กระจายไปยังหมู่บ้าน/ชุมชนต่าง ๆ ตามการกระจายข่าวและการส่งเสริมสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาการอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมทั้งภาคใต้ หลังจากปี 2520 เป็นต้นมา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้เริ่มประสบความสำเร็จและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองหวัะ ตำบลคลองหวัะ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ก่อตั้งในปี 2520 สมาชิกก่อตั้ง 47 คน มีทุนก่อตั้งครั้งแรก 2,500 บาท ต่อมาในปี 2535 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองหวัะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 375 คน มีเงินทุนทั้งสิ้น 4,565,382 บาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ก่อตั้งในปี 2522 สมาชิกก่อตั้ง 56 คน มีทุนก่อตั้งครั้งแรก 860 บาท ปัจจุบัน (ปี 2550) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้ามีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 1,846 คน มีเงินออมเป็นเงิน 44,000,000 บาท หรือกลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อตั้งในปี 2523 สมาชิกก่อตั้ง 51 คน มีทุนก่อตั้งครั้งแรก 35,000 บาท ปัจจุบัน (ปี 2551) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 2,800 คน มีเงินทุนทั้งสิ้น 54,374,512.43 บาท เป็นต้น

พัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้เริ่มเป็นรูปธรรม มีการเกิดขึ้นของกลุ่มออมทรัพย์ทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำชุมชนหรือโดยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐมากขึ้นในช่วงปี 2521-2530 โดยทั่วไปพบว่าเป็นการพัฒนาจากกลุ่มธรรมชาติในชุมชน ยังไม่มีธุรกรรมทางการเงินที่หลากหลายมากนัก มีเพียงธุรกรรมฝากและการกู้เงินเท่านั้นที่เป็นธุรกรรมหลัก จำนวนสมาชิกยังไม่มากนัก ในช่วงนี้กลุ่มออมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นและได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ พัฒนาการ ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่เริ่มมองเห็นประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในประเด็นการออมและเป็นแหล่งทุนชุมชนที่ตนเองสามารถเข้าถึงได้ง่ายไม่ซับซ้อน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม เช่น การศึกษาดูงาน การเข้าอบรมที่ภาครัฐจัดขึ้น การปรับโครงสร้างและการบริหารจัดการ การสร้างกฎ ระเบียบ ข้อบังคับกลุ่ม การทำธุรกรรมหลัก และขยายการทำธุรกรรมเพิ่มขึ้น ดังนั้นหลังจากปี 2530 มาจนถึงปัจจุบันจึงเป็นช่วงที่กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ในภาคใต้พัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์มีการพัฒนาทั้งการบริหารจัดการและธุรกรรมอย่างต่อเนื่อง นับเป็นช่วงที่กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่ขยายตัว ทั้งขนาดกลุ่ม (ปริมาณของสมาชิกที่เพิ่มขึ้น) เงินทุนของกลุ่ม และประเภทของธุรกรรม โดยเฉพาะกลุ่มที่พัฒนาจนมีความเข้มแข็งเริ่มมีการจัดทำธุรกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในรูปของสวัสดิการต่าง ๆ เช่น สวัสดิการรักษาพยาบาล สวัสดิการค่าเล่าเรียนบุตร สวัสดิการเมื่อสมาชิกเสียชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เช่น ส่งเสริมและสนับสนุนงานสาธารณประโยชน์ งานทางศาสนา ทุนการศึกษา เป็นต้น สมาชิกมีความเชื่อมั่นและซื่อสัตย์ต่อกลุ่มค่อนข้างมาก และมีการจัดตั้งเครือข่ายที่เป็นทางการ เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหลายเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่าย อาทิ สมาพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา มูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จุดกำเนิด ประวัติและวิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ ยุคแรกเกิดจากกลุ่มธรรมชาติในชุมชนที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีภาครัฐเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนจึงเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น มีการจัดทำธุรกรรมที่หลากหลายมากขึ้น มีการขยายตัวทั้งเงินทุน เงินออม และสมาชิกมากขึ้น จนกระทั่งปัจจุบันมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่ม ซึ่งสามารถสรุปจุดกำเนิดและวิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ ได้ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 จุดกำเนิดและวิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้

ช่วงก่อนปี 2520	ช่วงปี 2520-2530	ช่วงปี 2531-2540	ช่วงปี 2540-ปัจจุบัน
จุดกำเนิด/ลักษณะ	จุดกำเนิด/ลักษณะ	จุดกำเนิด/ลักษณะ	จุดกำเนิด/ลักษณะ
<ul style="list-style-type: none"> ● กำเนิดกลุ่มธรรมชาติที่ชุมชนรวมตัวกันขึ้นมา ● แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจากสถาบันการเงินที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง ● ไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ● ราษฎรมีหนี้สินมาก ● ราษฎรยังไม่มีปฏิสัมพันธ์/กิจกรรมในรูปแบบกระบวนการกลุ่มมากนัก ● ชุมชนยังไม่สามารถช่วยตนเองได้ในเรื่องทุนทางเศรษฐกิจมากนัก ● ชุมชนโดยผู้นำเริ่มมองเห็นแนวทางการแก้ปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> ● กำเนิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้งเริ่มก่อตั้งใหม่และต่อยอดจากกลุ่มธรรมชาติโดยภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน ● กระบวนการส่งเสริมของภาครัฐ/นโยบายมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ● ช่วงเริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้กลุ่มมาจากการฝึกอบรม ดูงาน และเป็นช่วงทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีการรวมกลุ่ม ● สมาชิกยังมีปริมาณไม่มากนัก อยู่ในวงแคบแต่มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น ● มีกิจกรรมยังไม่หลากหลายนัก มีเพียงกิจกรรมหลักได้แก่ กู้ ฝาก และถอนเงินเท่านั้น ● กระบวนการสร้างความเข้มแข็งยังมีไม่ค่อนมากนัก 	<ul style="list-style-type: none"> ● มีการบริหารจัดการธุรกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ● นโยบายภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนอย่างเต็มที่ ● มีการขยายตัวของเงินทุนเงินออม และสมาชิกมากขึ้น ● เริ่มพบกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จและเข้มแข็งเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มอื่น ● ความหลากหลายของธุรกรรมมีมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและศักยภาพของกลุ่ม ● ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือผู้นำและวินัยของสมาชิก ● ธุรกรรมสาธารณประโยชน์และธุรกรรมสวัสดิการสมาชิกมีมากขึ้นทำให้กลุ่มมีบทบาทการพัฒนาชุมชนมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ● การดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีความมั่นคง มีธุรกรรมที่หลากหลาย ● มีการสร้างเครือข่ายทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มมากขึ้น ● ระเบียบข้อบังคับ กฎ กติกา มีความชัดเจนมากขึ้น สมาชิก รู้ เข้าใจ และเชื่อมั่นในกลุ่มออมทรัพย์ว่าเป็นแหล่งที่พึ่งเงินทุนได้ พบกลวิธีการบริหารจัดการที่หลากหลายมากขึ้นแตกต่างกันออกไป แต่ที่สำคัญคือ ธุรกรรมเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชนจะพบเกือบทุกกลุ่มในหลาย ๆ รูปแบบ
วิวัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์	วิวัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์	วิวัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์	วิวัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์
<ul style="list-style-type: none"> ● มีกลุ่มธรรมชาติในชุมชน ● เริ่มปรับเปลี่ยนกลุ่มจากกลุ่มธรรมชาติสู่กลุ่มออมทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● เริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ● ธุรกรรม/ระเบียบยังอยู่ในวงจำกัด 	<ul style="list-style-type: none"> ● พบกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีความเข้มแข็ง มีระบบและเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ และมีธุรกรรมที่หลากหลาย ● มีกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> ● พบกลุ่มที่เข้มแข็งและพัฒนาธุรกรรมที่หลากหลาย ● มีเครือข่ายเชื่อมโยงภายนอกและภายในกลุ่ม

ที่มา: การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

2. ปัจจัย เจื่อนใจ และกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย

ผลการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อสะท้อนให้เห็นกระบวนการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ของไทย จึงนำเสนอแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เจื่อนใจการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย และส่วนที่ 3 ตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ที่ยังคงเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะในส่วนที่ 2 จะได้นำแนวคิดกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนมาประยุกต์ใช้ เพื่อสะท้อนให้เห็นพลังทางทางจิตวิทยา (psychological empowerment) ที่เกิดจากการร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง ร่วมรับผล และร่วมปรับตัว (Fawcett et al., 1995) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

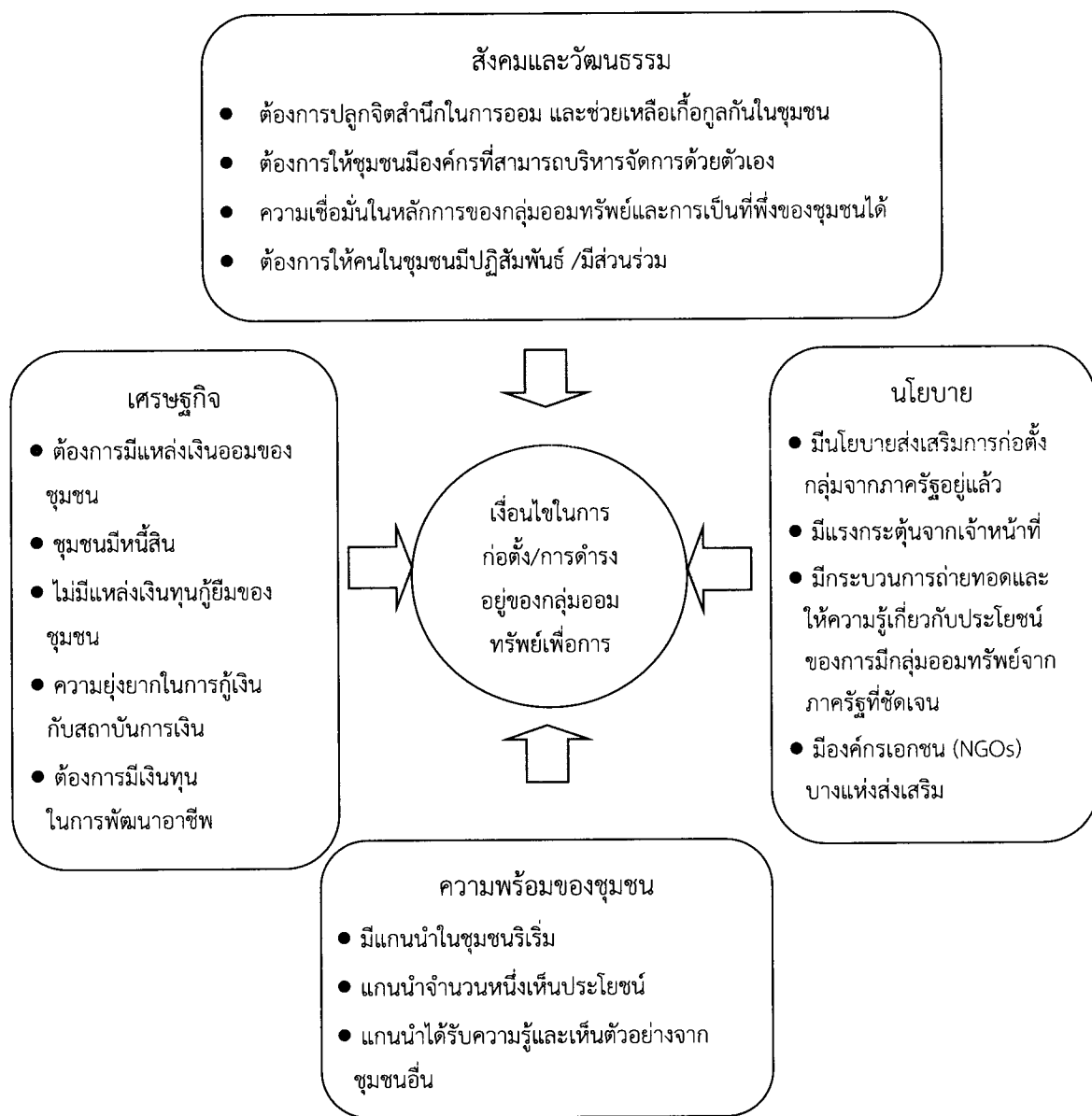
ส่วนที่ 1 เจื่อนใจการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย

ผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย มีเจื่อนใจที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม โดยส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ริเริ่มในการจัดตั้งและบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีข้อสังเกตในการกำเนิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นการริเริ่มก่อตั้งโดยชุมชนเอง จะเป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันมาก่อน เห็นความจำเป็นของการออม การได้ไปศึกษาดูงานจากที่อื่น รวมถึงได้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาทิ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) แล้วจึงจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ **ลักษณะที่สอง** เจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้นำชุมชนร่วมกันก่อตั้ง โดยที่ชุมชนไม่มีการรวมกลุ่มกันมาก่อน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาสามารถจำแนกเจื่อนใจของการก่อตั้งและดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ เจื่อนใจทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นโยบายของหน่วยงานภาครัฐ และความพร้อมของชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 9 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 เจื่อนใจทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ส่วนใหญ่เกิดจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่แน่นอนและเป็นหนี้ ไม่มีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมในชุมชน จึงมุ่งหวังที่จะให้มีแหล่งเงินทุนในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีแหล่งเงินทุนใกล้ตัวในการกู้ยืมประกอบอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยไม่ต้องร่นวายเป็นการจัดหาเอกสารหลักฐาน หลักทรัพย์ค้ำประกัน และ/หรือบุคคลค้ำประกัน เพื่อไปกู้ยืมธนาคารพาณิชย์ในตัวเมือง ซึ่งชาวบ้านมองว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก เงินทุนจำนวนไม่มากนัก สามารถที่จะ

หยิบยืมได้จากเพื่อนบ้านหรือกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนด้วยเครดิตส่วนตัว หรืออาศัยเพื่อนบ้านช่วยค้ำประกันเงินกู้ให้ นอกจากนี้ยังพบว่าเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็อยู่ในภาวะตกต่ำหรืออยู่ในระดับฝืดเคืองมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยสรุปที่ให้ข้อมูลตรงกันว่า “...ประเทศเรานับวันมีแต่เศรษฐกิจถดถอย ไม่เห็นดีขึ้นเลย ครั้นจะหวังพึ่งพึ่งรัฐบาล เราคงต้องตายก่อน จะหันไปพึ่งพาธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินอื่นก็ยุ่งยาก จึงได้หันหน้ามาคิดร่วมกันว่าคงต้องตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นของตนเอง อาศัยเงินสัจจะเป็นเงินกองทุนเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อนำไปส่งเสริมอาชีพ หรือใช้จ่ายในครัวเรือน หรือกรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน...” จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่ตกต่ำและฝืดเคืองต่อเนื่องมาหลายปีส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีหนี้สินจำนวนมากขึ้น บางรายต้องหันไปพึ่งพาเงินกู้ธนาคารระบบส่งผลต่อปัญหาหนี้ภาคครัวเรือนที่กระทบต่อชุมชน ทำให้ผู้นำหรือแกนนำที่มีความคิดก้าวหน้าหาทางออกด้วยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น และร่วมกันบริหารจัดการเพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำรงอยู่เป็นเสาหลักในการแก้ปัญหาเงินทุนชุมชนในระดับฐานราก

ภาพที่ 9 เงื่อนไขในการกำเนิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
ที่มา: การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

1.2 เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดและดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ ส่วนใหญ่ถือกำเนิดขึ้นมาเพราะต้องการปลูกจิตสำนึกให้กับชุมชน ได้รู้จักการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักการออม มองว่ากลุ่มจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และมองเห็นประโยชน์ทางจิตใจที่จะได้รับจากการจัดตั้งกลุ่ม ชุมชนต้องการความมั่นคงทางสังคม หรือการสร้างทุนทางสังคมโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม โดยอาศัยความเชื่อมั่นในหลักการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ จึงต้องมีระเบียบข้อบังคับที่ร่วมด้วยช่วยกันวางไว้เป็นกติกาของสังคม

และทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับนั้น รวมทั้งคณะกรรมการกลุ่มด้วย ซึ่งเงื่อนไขในส่วนนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นตรงกันว่า “...เป็นความโชคดีที่ผู้นำของเราสนใจในเรื่องนี้ จึงทำให้ชุมชนของเรามีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดขึ้น ซึ่งไม่ใช่ว่าจะเกิดได้กับทุกชุมชน บางชุมชนผู้นำขัดแย้งกันก็ไม่สามารถจัดตั้งได้ ต้องไปสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์อื่น ข้อดีอย่างหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็คือตรงนี้แหละ ที่ไม่จำกัดว่าต้องเป็นคนในหมู่บ้านเหมือนกับกองทุนหมู่บ้านที่ถูกภาครัฐกำหนดลงมาให้ต้องเป็นคนภายในหมู่บ้านเท่านั้น แต่ปัญหาที่เห็นก็คือการหาเด็กรุ่นใหม่มาเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ เพราะเด็ก ๆ ไม่ค่อยให้ความสนใจ อีกอย่างหนึ่งอาจจะจะเป็นเพราะว่ามันเป็นงานที่เสียสละ ต้องมีจิตอาสาเป็นที่ตั้ง ทำดีก็เสมอตัว ทำพลาดก็ถูกชาวบ้านตำ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่มาสานต่อได้ยาก...” จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยรวมสามารถสะท้อนปัญหาของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนได้ว่า การก่อเกิดและดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีไว้จะเกิดได้กับทุกชุมชน บางชุมชนผู้นำมีความขัดแย้งกันสูงก็ไม่สามารถที่จะจัดตั้งกลุ่มได้ หรือจัดตั้งได้แต่ก็ไม่สามารถเติบโตได้เท่าที่ควร โดยเฉพาะผู้นำหรือแกนนำที่จะมาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จะต้องเป็นคนที่มีจิตอาสาและเสียสละสูง เพราะการทำงานดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่มีค่าตอบแทน ทำงานด้วยใจรัก หรืออาจมีค่าตอบแทนเป็นเบี้ยประชุมบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สรรหาคคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อได้ค่อนข้างยาก

1.3 เงื่อนไขด้านนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ส่วนหนึ่ง เกิดจากหน่วยงานภาครัฐมีนโยบายและให้การสนับสนุน ชักนำและกระตุ้นให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จะเป็นหน่วยงานหลักที่ลงพื้นที่กระตุ้นให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น พร้อมทั้งให้ความรู้ ความมั่นใจแก่ชุมชน พยายามชี้แนะให้ชุมชนเห็นประโยชน์จากการมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเพื่อการผลิต ดังจะเห็นได้จากข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ให้ข้อมูลที่สอดคล้องตรงกันว่า “...เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดตั้ง เดิมเราก็มีแนวคิดอยู่บ้าง แต่ก็ยังมองไม่เห็นทาง เมื่อมีผู้รู้เข้ามาชี้ช่องให้ก็ถึงบางอ้อ สามารถดำเนินการได้เลย และการที่ทางพัฒนาชุมชนอำเภอเข้ามาการันตี ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นว่าเงินของเขาจะไม่สูญหายไปไหน แต่จริง ๆ แล้วชาวบ้านไม่รู้หรือกว่า เจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่ได้เข้ามาช่วยดูแลและรับผิดชอบตัวเงินของพวกเขาเลย มีบ้างที่หาคนมาช่วยสอนทำบัญชี และพาไปศึกษาดูงานกลุ่มอื่นที่เขาประสบความสำเร็จแล้ว...” จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักข้างต้น สามารถสะท้อนให้เห็นว่าเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตถือกำเนิดและดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน ก็คือนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน โดยจะมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนมาเยี่ยมเยียนอยู่โดยตลอด อันส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ในระดับหนึ่ง และจากผลการศึกษายังพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังคงเติบโตและดำรงอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะอยู่ในข่ายลักษณะเงื่อนไขดังกล่าวนี้

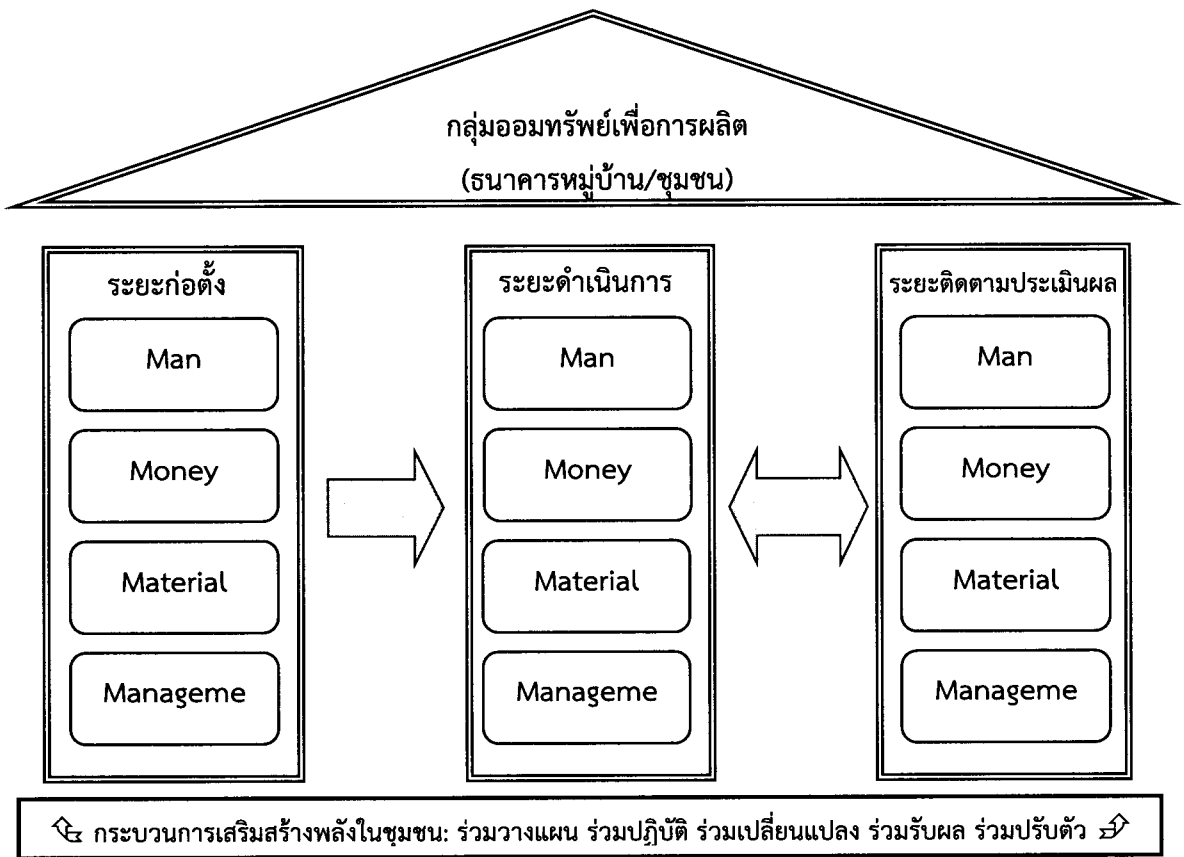
1.4 เงื่อนไขด้านความพร้อมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ส่วนใหญ่เกิดจากความพร้อมของชุมชนเป็นหลัก การที่ชุมชนใดจะก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ได้ต้องมาจากความพร้อมเพรียงกันของแกนนำและสมาชิกในชุมชน กล่าวคือ แกนนำเห็นประโยชน์และส่วนใหญ่ได้ไปศึกษาและดูตัวอย่างจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว จากนั้นได้นำประสบการณ์มาเผยแพร่ให้กับสมาชิกในชุมชน และในบางชุมชนกลุ่มแกนนำได้ลงมือนำเงินมาเก็บออมร่วมกันก่อนเพื่อเป็นตัวอย่าง หลักจากดำเนินการไประยะหนึ่งก็มีสมาชิกในชุมชนทยอยเข้ามาเป็นสมาชิกตามมาภายหลัง ดังจะเห็นได้จากการสะท้อนความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ที่ให้ข้อมูลตรงกันว่า “...เงื่อนไขสำคัญของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ได้น่าจะเกิดจากความพร้อมของชุมชนเป็นสำคัญ เพราะบางชุมชนจัดตั้งได้ บางชุมชนจัดตั้งไม่ได้ ผู้นำมีความขัดแย้งกัน หรือบางทีก็ไม่ได้ขัดแย้งแต่ก็ไม่มีแนวคิดที่จะจัดตั้งกลุ่ม อาจจะเป็นเพราะกลัวเหนื่อย กลัวถูกตำ ก้าวไม่สำเร็จ หรือสาเหตุอื่น ๆ จึงได้เห็นภาพที่บางกลุ่มจะมีสมาชิกจากนอกหมู่บ้านชุมชนมาสมัครเป็นสมาชิกจำนวนมาก เพราะมีความเชื่อมั่นในตัวคณะกรรมการผู้บริหารกลุ่ม...” จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขความพร้อมของชุมชน อาจจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในลำดับต้น ๆ เพราะหากผู้นำหรือแกนนำที่ร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดตั้งกลุ่มไม่มีความเชื่อมั่นหรือมีแนวคิดที่สอดคล้องตรงกัน การก่อเกิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็เป็นไปได้ยาก หรือเกิดขึ้นแล้วก็ดำรงอยู่ค่อนข้างยาก บางพื้นที่แกนนำที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ไม่ได้เป็นผู้นำโดยตำแหน่ง อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น เป็นเพียงผู้นำโดยธรรมชาติ หากแต่สมาชิกมีความเชื่อถือและเชื่อมั่นในตัวคณะกรรมการเหล่านั้น กลุ่มออมทรัพย์ก็สามารถเติบโตไปได้ด้วยดี

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย

ผลการศึกษาประวัติและวิวัฒนาการ ตลอดจนเงื่อนไขการกำเนิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ พบว่าที่มาของกลุ่มออมทรัพย์แต่ละแห่งมีความเป็นมาและการก่อกำเนิดแตกต่างกันไป แต่มีเป้าหมายที่สอดคล้องคล้ายคลึงกัน กล่าวคือต้องการให้เป็นแหล่งเงินทุนภายในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีแหล่งเงินทุนใกล้ตัวที่สามารถกู้ยืมไปประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนเช่นเดียวกับการกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์ นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักเก็บออมเงินจากรายได้ส่วนหนึ่ง เพื่อนำไปฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์จะนำไปบริหารจัดการในลักษณะกองทุนหมุนเวียน เพื่อให้ประชาชนที่ประสงค์จะมากู้ยืมได้กู้ยืมไปใช้จ่ายตามความจำเป็น โดยมีการกำหนดระยะเวลาและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ขึ้นอยู่กับระเบียบข้อบังคับและมติที่ประชุมสมาชิก เป็นลักษณะการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์แบบพึ่งตนเอง โดยที่บางกลุ่มอาจมีการให้ยืมแบบปลอดดอกเบี้ยทั้งนี้การให้กู้ยืมแบบปลอดดอกเบี้ยมักเป็นกรณีพิเศษเช่น กู้ยืมไปใช้จ่ายในงานศพ งานบวช หรือเพื่อการศึกษา เช่น ค่าเทอม เป็นต้น โดยมีการกำหนดระยะเวลาชำระคืนเงิน เช่น

หลังจากเสร็จงาน หรือกำหนดเป็นงวด แต่บางกลุ่มก็อาจกำหนดให้มีอัตราดอกเบี้ยกู้ยืมและกำหนดระยะเวลาชำระคืนเป็นรายปีหรือรายเดือนหรือรายงวดที่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่แล้วพบว่า มักจะกำหนดให้มาจ่ายเป็นงวด รายเดือนๆ ละครั้งจ่ายเงินต้นตามที่ตกลงกัน และจ่ายดอกเบี้ย บางชุมชนก็กำหนดเวลาชำระคืนเป็นรายปี สาเหตุหนึ่งเกิดจากการมีรายได้ที่ไม่แน่นอนของเกษตรกร ทั้งนี้จะเป็นรายเดือนหรือรายปี ขึ้นอยู่กับลักษณะอาชีพ รายได้ ภูมินิเวศน์ เช่น ถ้าเป็นอาชีพสวนยางหรือรับจ้างในเมือง มีรายได้รายวันส่วนใหญ่จะกำหนดเป็นเดือนละงวด ถ้าเป็นอาชีพชาวสวนผลไม้ หรือทำนา มีผลผลิตจำหน่ายปีละหนึ่งครั้ง ก็จะเป็นรายปี เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์จึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและความตั้งใจจริงของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์นั้นๆ ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ที่ยังคงยืนหยัดอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการบริหารที่มีประสบการณ์อยู่กันมาตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งกลุ่ม มีหลายกลุ่มที่เมื่อมีการถ่ายโอนให้กับคณะกรรมการรุ่นที่สองแล้ว ก็เลิกกิจการต่างๆ ก็ชอบเขาลงและมีแนวโน้มที่จะตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่คณะกรรมการรุ่นที่สอง ไม่ได้มีส่วนร่วมในการก่อร่างสร้างกลุ่มมาด้วยกัน ทำให้ความเข้าใจ ความผูกพัน ตลอดจนการทุ่มเทเสียสละจึงไม่เหมือนกับคณะกรรมการรุ่นบุกเบิก ดังนั้นความเหมือนระหว่างกลุ่มออมทรัพย์จึงอยู่ที่การมีลักษณะเป็นกองทุนการเงินของชุมชนเหมือนกัน ให้บริการสมาชิกและมีการบริหารจัดการที่ตอบสนองสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชนเหมือนกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันอย่างมากสำหรับการบริหารจัดการกลุ่มที่ลงลึกไปในรายละเอียดที่ไม่เหมือนกัน เป็นการบริหารจัดการที่อาจจะไปดูแลปลีกเลี่ยนกันมาได้แต่ก็มีความไม่เหมือนกันซ่อนอยู่ อันเนื่องมาจากบริบทที่ไม่เหมือนกันของแต่ละชุมชนนั่นเอง ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่จึงมีรูปแบบการจัดการที่เป็นเอกลักษณ์ของใครของมัน ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นจริงและแก้ปัญหาผ่านมาซ้ำแล้วซ้ำอีก จนเกิดเป็นองค์ความรู้เฉพาะตนของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ซึ่งลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มออมทรัพย์เช่นนี้เอง ที่ทำให้สามารถดำเนินการมาได้อย่างยืนจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา มิติการมีอิสระในการคิดการดำเนินงาน และการปรับเปลี่ยนด้วยกลุ่มเอง (self-determination) (Spreitzer, 1995)

ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ของไทย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบพื้นฐานทางการบริหารองค์กร 4 ประการ หรือที่เรียกว่า “ทรัพยากรการบริหาร 4 M” ได้แก่ คนหรือบุคลากร (man) เงินทุนและรายรับรายจ่าย (money) วัสดุอุปกรณ์และที่ทำการ (materials) และการบริหารจัดการ (management) ดังนั้นการนำเสนอในส่วนนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้งสี่ประการ เชื่อมโยงกับแนวคิดการเสริมสร้างพลังในชุมชน โดยจะนำเสนอให้เห็นรายละเอียด 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อตั้ง ระยะดำเนินงาน และระยะติดตามประเมินผล ดังแสดงในภาพที่ 10 และในแต่ละระยะจะมีการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่แตกต่างกันไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 10 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้
(ที่มา: สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม)

จากภาพที่ 10 จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ จำเป็นจะต้องพัฒนาไปพร้อมกันทั้งองค์ประกอบ คือพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารทั้งสี่องค์ประกอบ เนื่องจากหากพัฒนาเฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดจะขาดความสมดุล อันจะนำไปสู่การไม่ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในที่สุด ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรทางการบริหารทั้งสี่องค์ประกอบใน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะจัดตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล สามารถอธิบายสรุปโดยอาศัยตารางรูปแบบเมทริก (matrix) ได้ดังตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้

ทรัพยากรบริหาร	ระยะจัดตั้ง	ระยะดำเนินการ	ระยะติดตามประเมินผล
คนหรือบุคลากร (man)	<ul style="list-style-type: none"> ● เสาะหาคณะกรรมการที่จิตอาสา ● ใช้มติส่วนใหญ่ของสมาชิกในที่ประชุม ● หน่วยงานสนับสนุน (ถ้ามี) 	<ul style="list-style-type: none"> ● คณะกรรมการหมั่นประชุมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา ● สมาชิกให้ความร่วมมือปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ● พนักงานประจำ บริการสมาชิก (ถ้ามี) ● หน่วยงานสนับสนุนเข้ามาแนะนำ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ทั้งคณะกรรมการ และสมาชิก ช่วยกันติดตามประเมินผลการทำงานให้เป็นไปตามระเบียบที่ร่วมกันวางไว้
เงินทุนและ รายรับรายจ่าย (money)	<ul style="list-style-type: none"> ● ระดมเงินออมจากสมาชิก 	<ul style="list-style-type: none"> ● เงินออมจากสมาชิก ● เงินดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืม ● เงินปันผลที่กันสำรองไว้เป็นทุน ● เงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น 	<ul style="list-style-type: none"> ● คณะกรรมการต้องวางแผนการเงินให้เพียงพอต่อการให้บริการสมาชิก
วัสดุอุปกรณ์และ ที่ทำการ (material)	<ul style="list-style-type: none"> ● ที่ทำการชั่วคราวหรือศาลาหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ที่ทำการที่มีความมั่นคงแข็งแรงสามารถเก็บวัสดุอุปกรณ์สำนักงานที่จำเป็นได้ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ในระยะยาว ควรวางแผนทำที่การเป็นของตนเอง ● วางแผนใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยจัดการ
การบริหาร จัดการ (management)	<ul style="list-style-type: none"> ● การวางแผนงานชั่วคราว 	<ul style="list-style-type: none"> ● การวางแผนงานระยะสั้น กลาง และระยะยาว ● การวางแผนเรื่องคน เงิน และที่ทำการ ● การวางแผนขยายกิจการและธุรกรรมด้านต่าง ๆ ● การวางแผนอื่น ๆ ● ประสานหน่วยงานภายนอกเพื่อเพิ่มเติมความรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> ● คณะกรรมการช่วยกันติดตามประเมินผลการทำงานให้เป็นที่มาให้เป็นไปตามแผนการที่วางไว้ ● สมาชิกช่วยกันตรวจสอบความโปร่งใสของคณะกรรมการ ● หน่วยงานภายนอกช่วยกลุ่มตรวจสอบประเมินผล

ที่มา: การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

2.1 คนหรือบุคลากร (man) ผลการศึกษาพบว่า คนหรือบุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการบริหารจัดการ หากปัจจัยคนไม่พร้อม การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งคนหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยทั่วไปมักจะประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิก และเจ้าหน้าที่หรือพนักงานให้บริการประจำ (ถ้ามี) นอกจากนี้บางกลุ่มอาจมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือเชื่อมโยงกับเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์อื่น หรือประสานงานอยู่กับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนต่าง ๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงอยู่ทั้งภายในและภายนอกกลุ่มอย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของการเชื่อมโยงของแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ในด้านคนหรือบุคลากร สามารถอธิบายได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะจัดตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 ระยะจัดตั้ง ผลการศึกษาพบว่า การเตรียมการเรื่องคนถือว่าสำคัญมาก เพราะความเคยชิน และวัฒนธรรม ค่านิยมแบบเก่า ๆ เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ยาก การที่จะก้าวข้ามสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่อีกระดับหนึ่งต้องมีความตั้งใจจริง จึงจะเกิดพลังผลักดันให้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ บุคลากรที่จำเป็นในระยะจัดตั้ง ประกอบด้วย คณะกรรมการที่มีจิตอาสา เพราะต้องทำงานด้วยความเสียสละ ไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ มีเป้าหมายสร้างกลุ่มให้เข้มแข็งเป็นหลัก ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะจัดตั้งนี้ จึงเป็นการร่วมวางแผน สมาชิกทุกคนของกลุ่มต้องเสียสละเวลาเข้าร่วมประชุมใหญ่ เพื่อลงมติคัดเลือกคณะกรรมการที่มีจิตอาสา อาจมีการเสาะหาและทาบทามเอาไว้เบื้องต้นแล้วหรือไม่ก็ตาม แต่ขั้นตอนในการดำเนินการจะอาศัยมติของสมาชิกในที่ประชุมเป็นหลัก โดยที่บางกลุ่มอาจมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนด้วย เช่น พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ธนาคาร เป็นต้น

2.1.2 ระยะดำเนินงาน ผลการศึกษาพบว่า หากมีระยะจัดตั้งที่ดีครั้งถึงวันกำหนดที่จะเริ่มดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็จะสามารถลดความยุ่งยากลงได้ระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในระหว่างดำเนินงานก็เชื่อว่าไม่มีปัญหาอุปสรรคอื่น ๆ ตามมาอีก ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มจึงต้องหมั่นประชุมกรรมการเป็นประจำ เพื่อหาวิธีแก้ปัญหากที่เกิดขึ้นและวางแผนในการพัฒนากลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไป และที่สำคัญในส่วนสมาชิกก็ต้องให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับที่ร่วมกันวางไว้ บางครั้งอาจจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานประจำไว้คอยให้บริการสมาชิกในวันทำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่หรือพนักงานดังกล่าวควรมีความรู้ความสามารถทางด้านการเงินพอสมควร และควรรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของกลุ่มด้วย เพราะต้องทำหน้าที่รับฝากเงิน ให้บริการถอนเงิน และรับชำระค่างวดเงินกู้ และต้องพร้อมที่จะตอบคำถามสมาชิกที่เกิดข้อสงสัยขึ้นมาใช้บริการในวันทำการ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ต้องตัดสินใจหรือเรื่องที่ไม่สามารถตอบได้ ก็อาจสอบถามจากผู้รู้ในคณะกรรมการกลุ่มหรือจัดให้สมาชิกได้พบกับประธานโดยตรงก็ได้ ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะดำเนินงานนี้จึงเป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผล กล่าวคือทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น

คณะกรรมการ สมาชิก หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของกลุ่มจะต้องร่วมด้วยช่วยกันปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎ กติกาและระเบียบข้อบังคับที่ช่วยกันวางไว้ หากยังติดขัดหรือไม่สะดวกประการใดก็ต้องช่วยกันคิด เปลี่ยนแปลงเพื่อให้การบริหารจัดการดีขึ้น เมื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแล้วทุกฝ่ายต้องร่วมกันปฏิบัติและ ร่วมรับผลประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนี้โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นจะมี เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนากร เจ้าหน้าที่ธนาคาร เป็นต้น เข้ามาแนะนำให้ ความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มเพิ่มเติม

2.1.3 ระยะติดตามประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์มีสิ่ง หนึ่งที่ควรเริ่มไปพร้อมกัน ก็คือการติดตามประเมินผลในการดำเนินงาน โดยผู้ที่ทำหน้าที่ติดตาม ประเมินผลงานโดยตรงคือ ประธานกลุ่มที่ควรต้องประเมินผลการทำงานของกลุ่มในครั้งที่เปิดทำการ คณะกรรมการกลุ่มอาจมีการมอบหมายหน้าที่ให้คณะกรรมการคนใดคนหนึ่ง หรือทุกคนผลัดเปลี่ยนเวร กันมาติดตามประเมินผล หรืออาจจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรับผิดชอบในการติดตาม ประเมินผลในภาพรวมก็ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ ในระยะแรก ควรมีการประชุมร่วมกันเป็นประจำทุกเดือนเพื่อติดตามประเมินผลในภาพรวม รับทราบปัญหาและ ติดตามแก้ปัญหาต่าง ๆ อาทิ การแก้ปัญหาสมาชิกค้างชำระค้างวอดเกินกว่าที่กำหนดไว้ การรับทราบ ฐานะทางการเงินในปัจจุบัน เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของสมาชิก ก็ควรสอดส่องติดตามประเมินผลการ ทำงานของคณะกรรมการเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบที่ได้ร่วมกันวางไว้ ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลัง ในชุมชนที่สำคัญในระยะติดตามประเมินผลนี้จึงเป็นการร่วมปรับตัว เนื่องจากเมื่อผลการประเมินออกมา ว่าควรมีการปรับปรุงในส่วนใดเพื่อให้เกิดความสะดวกหรือเกิดประโยชน์มากขึ้นต่อกลุ่ม ทุกฝ่ายก็ต้อง ร่วมกันที่จะปรับตัวไปด้วยกัน หากมองโดยรวมจะเห็นภาพแห่งการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน อันเป็น สัจธรรมที่แสดงให้เห็นความสมัครสมานสามัคคีที่เป็นพื้นฐานของชุมชนมาแต่โบราณ

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ปัจจัยเรื่องคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการบริหารจัดการ หากปัจจัยคน ไม่พร้อม การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ก้าวหน้าก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก คนที่เกี่ยวข้องอยู่กับกลุ่ม ออมทรัพย์มีอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งบุคคลภายในและภายนอกองค์กร แต่บุคคลที่ควรเตรียมความพร้อม มากที่สุดคือ คณะกรรมการและสมาชิก ส่วนเจ้าหน้าที่หรือพนักงานประจำกลุ่มออมทรัพย์อาจจะ มีหรือไม่มีขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ควรมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจนว่าใครทำหน้าที่ ด้านใดในการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินในวันเปิดทำการกลุ่มออมทรัพย์ โดยที่คณะกรรมการ กลุ่มออมทรัพย์จะช่วยกันทำหน้าที่ติดตามประเมินผลในภาพรวมเป็นประจำทุกเดือน ดังจะเห็นได้จาก ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ให้ข้อมูลสอดคล้องกันสรุปได้ดังนี้ “ที่สำคัญกรรมการต้องเก่ง รู้จัก แก้ปัญหา และเป็นที่ยึดถือของสมาชิก จะเห็นได้ว่าบางกลุ่มเมื่อเปลี่ยนแปลงกรรมการแล้วก็แย่ง ส่วน ใหญ่กรรมการชุดแรกจะอยู่กันยาวนาน เพราะชาวบ้านเห็นแล้วว่าบริหารงานได้ดีก็จะเลือกเป็นกรรมการ อยู่ต่อ เลือกก็ครั้งก็ยังเป็นคนเดิม ส่วนสมาชิกเองก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบกติกาที่วางไว้ มีบางคน เหมือนกันที่หัวหมอ จะใช้สิทธิพิเศษอย่างนั้นอย่างนี้ ประธานก็ต้องลงมาไกล่เกลี่ย ระเบียบปฏิบัติต้อง

ชัดเจน และต้องเสมอภาคกัน ไม่ใช่กับคนนั้นเป็นอย่างนี้ กับคนนี้เป็นอย่างนั้น รับรองไปไม่รอด กรรมการเองก็ต้องแข็งพอสมควร ไร่ที่ผิดก็ต้องว่าผิด แม้คนจะไม่ค่อยพอใจก็ต้องยอม นำเห็นใจ กรรมการเหมือนกัน ทำดีเสมอตัว แต่ถ้าทำพลาดก็จะถูกวิพากษ์วิจารณ์เสียหาย แต่เค้าก็เก่ง มีจิตอาสา ถึงจะอยู่ได้ ไม่เช่นนั้นบ้านนี้กลุ่มคงล้มไปแล้ว”

2.2 เงินทุนและรายรับรายจ่าย (money) ผลการศึกษาพบว่า เงินทุนและรายรับรายจ่ายเป็น ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แม้ว่าการบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์โดยคณะกรรมการ จะเกิดจากจิตอาสาของคณะกรรมการเป็นหลักก็ตาม แต่การประชุม คณะกรรมการทุกเดือน อาจมีการจ่ายค่าเบี้ยประชุมเล็กน้อย หรืออย่างน้อยก็ต้องจ่ายค่าน้ำชากาแฟ อาหารว่าง จะเห็นได้ว่าจะมีรายจ่ายเกิดขึ้นตามมาทันที รวมทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์สำนักงาน ต่างๆ ที่จะต้องมีเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ในด้านเงินทุนและรายรับรายจ่าย สามารถอธิบายได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะจัดตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 ระยะจัดตั้ง ผลการศึกษาพบว่า การเตรียมการเรื่องเงินเป็นหน้าที่ของ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่นอกจากจะระดมเงินออมจากสมาชิกแล้ว ยังจะต้องมองหา แหล่งเงินทุนเพื่อรองรับความพร้อมของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งทุนประเภทร่วม ทุนกับกลุ่มออมทรัพย์อื่น หรือแหล่งเงินจากการสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ หน่วยงานอื่น ๆ หรือแม้แหล่งทุนให้กู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ เช่น ธนาคารออมสิน ธกส. ธนาคารพาณิชย์ หรือ สถาบันการเงินต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องมีการประสานงานเตรียมความพร้อมสร้างเครดิตเอาไว้ล่วงหน้า ไม่ ควรให้เกิดการขาดสภาพคล่องของกลุ่มออมทรัพย์เพราะอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก โดยรวมได้ ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะจัดตั้งของปัจจัยด้านเงินทุนและ รายรับรายจ่ายคือการร่วมวางแผน กล่าวคือในระยะแรกของการก่อตั้งทุกฝ่ายจะต้องลงขันร่วมกัน (เป็น การนำเงินส่วนหนึ่งมาลงขันร่วมกัน) ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียกกันว่า “เงินสัจจะออมทรัพย์” หมายถึงการนำ เงินมาฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจำนวนที่เท่า ๆ กันเป็นประจำ อาจจะทุกเดือน ทุกสอง เดือน หรือตามที่กลุ่มร่วมกันกำหนดว่าจะพบกันเมื่อใด แต่จะมีลักษณะเป็นประจำตลอดทั้งปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่มซึ่งมีบริบทและความพร้อมของกลุ่มไม่เหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเดือนละครึ่ง และการ ฝากเงินสัจจะก็จะขึ้นอยู่กับความสะดวกของสมาชิก อาทิ บางคนฝากเดือนละ 50 บาททุกเดือน หรือบาง คนฝากเดือนละ 100 บาททุกเดือน เป็นต้น บางกลุ่มมีกติกาก่อนที่ร่วมกันวางแผนไว้ว่าจะต้องฝากเงินสัจจะ ต่อเนื่องจนครบ 6 เดือนก่อนจึงจะมีสิทธิในการยื่นขอกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2.2.2 ระยะดำเนินการ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อถึงวันเปิดทำการกลุ่มออมทรัพย์ทุกครั้ง สมาชิกจะเริ่มทยอยกันมาฝากเงินสัจจะออมทรัพย์ของตน คณะกรรมการต้องทำหน้าที่นำเงินสัจจะออม ทรัพย์เหล่านั้นมาจัดสรรให้สมาชิกที่เดือดร้อนเรื่องเงินทุนได้กู้ยืม โดยมีการวางกติกาเรื่องดอกเบี้ยเงินกู้ เอาไว้ร่วมกันแล้ว ดังนั้นผลกำไรที่จะเกิดกับกลุ่มทันทีก็คือดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืมเงิน ครั้นถึงสิ้นปีมีการ

นำเงินดอกเบี้ยยเหล่านั้นมาจัดสรรเป็นเงินปันผลคืนให้กับสมาชิกตามเรือนหุ้น โดยจะมีส่วนหนึ่งจัดสรรเป็นเงินสำรองสมทบไว้เป็นทุนในการดำเนินการต่อไป กระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะดำเนินงานในปัจจุบันด้านเงินทุนและรายรับรายจ่ายนี้จึงเป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผล กล่าวคือ ทั้งคณะกรรมการ สมาชิก และพนักงานเจ้าหน้าที่ของกลุ่มจะต้องร่วมด้วยช่วยกันปฏิบัติ คณะกรรมการจะมีการแบ่งงานแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัดของตนเอง ประธานหรือผู้จัดการทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติเงินกู้ ฝ่ายตรวจสอบทำหน้าที่ตรวจสอบ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ทำหน้าที่จ่ายเงินกู้และคิดดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น ส่วนสมาชิกเองก็ต้องเข้าใจกติกา การดำเนินงานก็จะขับเคลื่อนไปตามจุดต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามความพร้อมและความเหมาะสมของแต่ละกลุ่ม แม้ว่าบางกลุ่มอาจมีความคล้ายคลึงกันแต่ก็จะแตกต่างกันในขั้นรายละเอียด จึงเป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผล โดยแท้จริง นอกจากนี้อาจมีเงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาการอำเภอสนับสนุนงบประมาณในการจัดประชุมฝึกอบรมการจัดทำบัญชีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการหรือก่อสร้างอาคารสถานที่ทำการกลุ่ม เป็นต้น จะเห็นได้ว่านอกจากเงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากเงินฝาก เงินหุ้น เงินสัจจะออมทรัพย์ของสมาชิก ดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืม และเงินสนับสนุนจากภาครัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ แล้ว บางกลุ่มออมทรัพย์อาจต้องเพิ่มเงินทุนด้วยการจัดหาแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำไว้บริการสมาชิกด้วย โดยที่ผลกำไรจะเกิดจากส่วนต่างของดอกเบี้ยที่กลุ่มออมทรัพย์ให้สมาชิกกู้ยืม หักด้วยดอกเบี้ยที่กลุ่มออมทรัพย์กู้เพิ่มทุนมาจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ

2.2.3 ระยะติดตามประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า ประธานและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์จะต้องมีการติดตามประเมินผลฐานะทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์อยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดสภาพคล่องอยู่ตลอดเวลา จะต้องคำนึงด้วยว่าควรให้เงินคงเหลืออยู่ในบัญชีเงินฝากธนาคารมากน้อยเท่าใดจึงจะดีที่สุด ถ้าเงินคงเหลือมากเกินไปก็จะสูญเสียโอกาสที่จะได้รับผลกำไรจากดอกเบี้ยในการให้สมาชิกกู้เงินไปประกอบอาชีพ แต่ถ้าเงินคงเหลือน้อยเกินไปอาจเกิดปัญหาด้านสภาพคล่องทางการเงินได้ เช่น กรณีมีสมาชิกบางคนฝากเงินไว้จำนวนมาก วันหนึ่งมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนต้องการถอนเงินจำนวนมาก หากกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีเงินให้ถอน ก็จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์สูญเสียความน่าเชื่อถือกับสมาชิกได้ ก่อให้เกิดการขาดความเชื่อมั่นขาดศรัทธาต่อองค์กรทันที ดังนั้นการติดตามประเมินผลในด้านการเงิน จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะติดตามประเมินผลของปัจจัยด้านเงินทุนและรายรับรายจ่ายนี้จึงเป็นการร่วมปรับตัว กล่าวคือคณะกรรมการจะต้องรับรู้ร่วมกันว่าสถานะการเงินของกลุ่มเป็นอย่างไร ควรจะปล่อยกู้ให้กับสมาชิกจำนวนเท่าไร เหลือไว้เป็นทุนสำรองของกลุ่มจำนวนเท่าไร หรือต้องทำการระดมทุนเงินฝากหรือไม่อย่างไร เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่จะต้องทำการติดตามประเมินผลตลอดเวลา ส่วนสมาชิกก็ต้องยอมรับสภาพเช่นกัน อาทิ เมื่อมีผู้ยื่นคำร้องขอกู้มากแต่กลุ่มมีจำนวนเงินในขณะนั้นจำกัด ก็ต้องยอมรับสภาพได้เงินกู้ไปน้อย หรือหากมีผู้ยื่นขอกู้น้อยในขณะที่ขณะนั้นกลุ่มมีจำนวนเงินอยู่มาก ก็อาจจะ

ได้เงินกู้ไปมาก ทั้งนี้คณะกรรมการจะต้องแจ้งให้สมาชิกทราบโดยทั่วกัน เพื่อป้องกันคำครหาตามมาภายหลัง

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ปัจจัยเรื่องเงินมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของกลุ่มออมทรัพย์ ความเชื่อมั่นศรัทธาของสมาชิกจะมีมากหรือน้อยต่อองค์กรนั้น นอกจากความเชื่อมั่นส่วนตัวในคณะกรรมการแล้ว ส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อมั่นต่อการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง มีฐานะทางการเงินดี หากมีข่าวลือออกไปว่ากลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ขาดเงินให้กู้หรือขาดสภาพคล่องทางการเงิน จะเกิดผลสะท้อนกลับต่อความเชื่อมั่นในคณะกรรมการและกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งอาจร้ายแรงถึงขั้นสมาชิกทยอยมาถอนเงินฝากของตนออกจนหมด อันหมายความว่าถึงจุดสิ้นสุดกลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ดังนั้นประธานหรือคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์จึงต้องมองหาแหล่งเงินทุนสำรองไว้ตลอดเวลา หากประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินเมื่อไรต้องรีบหาทางแก้ไขโดยเร่งด่วน และต้องปิดข่าวเพื่อไม่ให้สมาชิกเกิดความตื่นตระหนก การติดตามประเมินผลทางด้านการเงินจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้จัดการและคณะกรรมการจะต้องร่วมมือกันสอดส่องดูแล จึงสมควรที่คณะกรรมการจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำทุกเดือน ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สอดคล้องกันสรุปได้ดังนี้ “การเงินเป็นเรื่องสำคัญ กลุ่มออมทรัพย์ตั้งขึ้นก็เพื่อจัดการเรื่องเงิน แรก ๆ ก็เป็นเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ชาวบ้านมาฝากสังจะร่วมกัน แต่พอนานไปจำนวนเงินก็มากขึ้น เป็นแสนเป็นล้าน เป็นหลาย ๆ ล้าน หากกรรมการไม่ซื่อสัตย์สุจริตจริง กลุ่มก็อยู่ไม่ได้เป็นสิบ ๆ ปี การเงินรั่วไหลไปไหนก็ไม่มีใครทราบได้ ดังนั้นเรื่องการทำบัญชีรายรับรายจ่ายจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่ก็ทำแบบง่าย ๆ ภาษาชาวบ้าน แค่วกกลมหักล้างกันให้เห็นชัด ๆ อธิบายให้สมาชิกเข้าใจได้ง่าย ก็ไม่มีใครตั้งใจเอาความ เพราะส่วนมากรายจ่ายก็ไม่ค่อยมีอะไรอยู่แล้วส่วนมากก็เป็นเพียงน้ำซากาแฟ หรือเบี้ยเลี้ยงคนทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สำคัญผลกำไรที่ได้ในแต่ละปี เราจะจัดสรรตามสัดส่วนตามที่เขียนไว้ในระเบียบข้อบังคับ ดังนั้นเงินผลกำไรจึงไม่เหลือค้างปี มีเท่าไร หักค่าใช้จ่ายเท่าไร เหลือเท่าไร ปันผลเท่าไร จัดสรรอะไรบ้างในแต่ละปี มีการชี้แจงในที่ประชุมใหญ่ทั้งหมด ปัญหาที่เคยไม่เกิดขึ้น”

2.3 วัสดุอุปกรณ์และที่ทำการ (materials) ผลการศึกษาพบว่า ที่ทำการและวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยวัดความมั่นคงของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอีกปัจจัยหนึ่ง ความชัดเจนของสำนักงานหรือที่ทำการเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อการติดต่อใช้บริการจากสมาชิก เนื่องจากศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านหรือชุมชน หรือวัด หรือสถานที่สาธารณะอื่น ๆ ที่ใช้เป็นสถานที่นัดพบกลุ่มระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกนั้น ไม่มีเลขที่บ้านและบ่งบอกความชัดเจนในการดำเนินงานสำคัญ เพราะการติดต่อประสานงานกันด้วยเอกสารกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะต้องมีส่วนที่ติดต่อที่ชัดเจน อาทิ การทำสัญญาเกี่ยวกับแหล่งทุน หรือติดต่อกับหน่วยงานราชการ หากไม่มีเลขที่บ้านที่ชัดเจนก็อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นได้ ซึ่งเมื่อมีหน่วยงานจากภายนอกมาติดต่อกัน ถ้าไม่ตรงกับวันนัดพบกลุ่มก็ไม่สามารถติดต่อกันระหว่างกันได้ ต้องสอบถามกันวุ่นว่าใครเป็นคนดูแลรับผิดชอบในเรื่องใด และที่สำคัญ

ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านหรือชุมชนก็ยังคงใช้ดำเนินกิจกรรมในเรื่องอื่น ๆ ของหมู่บ้านหรือชุมชนอีกหลายอย่าง อาทิ จัดประชุมกลุ่มอาชีพ จัดงานประเพณีของหมู่บ้าน เป็นต้น จึงไม่มีลักษณะเฉพาะหรือความเป็นเอกเทศในลักษณะที่จะเป็นกองทุนการเงินของชุมชนได้ นอกจากนี้การจะเพิ่มเติมวัสดุอุปกรณ์สำนักงานต่าง ๆ อาทิ เคาเตอร์สำหรับให้บริการสมาชิก โต๊ะ-เก้าอี้สำหรับพนักงานหรือคณะกรรมการที่รับผิดชอบประจำวันเปิดทำการ ชุดโซฟาหรือเก้าอี้สำหรับสมาชิก มุมบริการน้ำชากาแฟกับสมาชิกที่มาใช้บริการ เครื่องคิดเลข และวัสดุอุปกรณ์สำนักงานที่จำเป็นอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ก็ดำเนินการได้ยาก เนื่องจากศาลาเอนกประสงค์หรือสถานที่ดังกล่าวต้องการความโอ่โถงสำหรับบุคคลจำนวนมาก ไม่เหมาะที่จะจัดอุปกรณ์ต่างๆ เข้าไปใส่ไว้มากนัก นอกจากนี้บางกลุ่มออมทรัพย์อาจจำเป็นต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับประมวลผลในการจัดทำรายการประจำวันเปิดทำการ วัสดุอุปกรณ์สำนักงานเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเก็บรักษาเป็นอย่างดี ซึ่งศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านหรือชุมชนทำไม่ได้ แม้ว่าหลายแห่งจะมีการใส่กุญแจป้องกันไว้อย่างแน่นหนาก็ตาม และที่สำคัญงานด้านการเงินนั้นบ่อยครั้งที่ต้องทำงานติดพันไปจนถึงหลังปิดทำการ เพราะเจ้าหน้าที่หรือพนักงานและคณะกรรมการบางส่วนยังต้องทำบัญชีนับยอดเงินกันตึกตื้น จึงเป็นเรื่องที่เสี่ยงอันตรายเป็นอย่างยิ่งโดยทั่วไปจึงพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ใช้ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นที่ทำการ จะยังไม่ค่อยมีการขยายความก้าวหน้าของกิจการหรือธุรกรรมของกลุ่มมากนัก เมื่อสิ้นสุดวันทำการต่างก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ผิดกับกลุ่มออมทรัพย์ที่ใช้สถานที่ทำการเป็นบ้านของประธาน หรือบ้านคณะกรรมการ หรือสถานที่เช่า หรือสถานที่เฉพาะที่มีความชัดเจนเป็นที่ทำการกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเหล่านี้จะมีความก้าวหน้าในกิจการค่อนข้างรวดเร็วเพราะสามารถทำงานต่อหลังจากปิดกิจการได้โดยมีอัตราเสี่ยงน้อย และยังสามารถลดความเสี่ยงในเรื่องการถูกโจรกรรมวัสดุอุปกรณ์สำนักงานต่าง ๆ นอกจากนี้ในเชิงจิตวิทยาสามารถก่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นของสมาชิกได้ เพราะสมาชิกมีความเชื่อมั่นในตัวบุคคลที่เป็นผู้ดูแลสำนักงานหรือที่ทำการนั้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ในด้านวัสดุอุปกรณ์และที่ทำการสามารถอธิบายได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะจัดตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ระยะจัดตั้ง ผลการศึกษาพบว่า ก่อนที่จะจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ หรือหากในระยะแรกยังใช้สถานที่สาธารณะต่าง ๆ เป็นที่ทำการชั่วคราว ควรเร่งให้มีที่ทำการที่มั่นคงโดยเร็ว ควรมีการจัดเตรียมสถานที่สำหรับให้บริการสมาชิกในด้านต่าง ๆ วางแผนงานคร่าว ๆ ว่าหากสมาชิกมาติดต่อขอใช้บริการจะเริ่มจากขั้นตอนใด อย่างไรก็ตาม ถ้าเกิดปัญหาขึ้นจะแก้ไขอย่างไรเป็นเบื้องต้น ทั้งนี้การเตรียมการด้านที่ทำการควรดูความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะจัดตั้งของปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์และที่ทำการก็คือการร่วมวางแผน กล่าวคือ คณะกรรมการต้องร่วมด้วยช่วยกันกับพนักงานเจ้าหน้าที่ของกลุ่มว่าจะจัดการกับที่ทำการหรือสำนักงานอย่างไรให้เหมาะสม สะดวกสบายต่อการให้บริการสมาชิก ในส่วนของสมาชิก

เองก็ร่วมด้วยช่วยกันใช้บริการสถานที่อย่างเป็นทางการเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ก่อความวุ่นวาย ต่างฝ่ายต่างไว้เนื้อเชื่อใจและเอื้ออาทรต่อกัน โดยเฉพาะการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานที่ทำการใหม่หรือการที่จะจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สำนักงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่แล้วคณะกรรมการจะไม่ดำเนินการโดยพลการ ซึ่งจะต้องขออนุมัติที่ประชุมสมาชิกเสียก่อน เมื่อมีความคิดเห็นสอดคล้องกันและสมาชิกลงมติอนุมัติแล้ว คณะกรรมการจึงจะดำเนินการตามที่วางแผนไว้ ดังนั้นแผนการต่าง ๆ ที่คณะกรรมการได้วางไว้จึงเป็นแผนการที่ต้องประกาศให้สมาชิกทุกคนรับรู้ร่วมกัน อันเป็นสัญญาณที่ส่งให้เห็นความสามัคคีของหมู่คณะในชุมชน

2.3.2 ระยะดำเนินการ ผลการศึกษาพบว่า หลังจากวางแผนเตรียมการไว้แล้ว เมื่อเปิดดำเนินการจะมองเห็นว่าสิ่งใดที่เป็นความจำเป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อเปิดทำการไปแล้วระยะหนึ่งจึงจะทราบว่ายังมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องบ้าง เช่น มีเคาเตอร์สำหรับให้บริการสมาชิก เครื่องคิดเลข โต๊ะ-เก้าอี้สำหรับพนักงานหรือคณะกรรมการที่รับผิดชอบประจำวันทำการ ชุดโซฟาหรือเก้าอี้สำหรับสมาชิก มุมบริการน้ำชากาแฟให้กับสมาชิกที่มาใช้บริการ บอร์ดประชาสัมพันธ์ข่าวสาร สมุดเครดิตสำหรับสมาชิกใหม่ เอกสารประชาสัมพันธ์ และวัสดุอุปกรณ์สำนักงานที่จำเป็นอื่น ๆ ตามความเหมาะสมและบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะดำเนินงานในปัจจุบันด้านวัสดุอุปกรณ์และที่ทำการนี้จึงเป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผล กล่าวคือระยะแรกอาจจะดำเนินงานแบบชั่วคราวเนื่องจากวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ยังไม่พร้อม เมื่อดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่งจะพบความไม่สะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งคณะกรรมการและสมาชิกก็ต้องร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผลด้วยกัน ประสบการณ์จากการปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกจะเป็นบทเรียนสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เข้มแข็งขึ้น เกิดองค์ความรู้จากการปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกันทั้งในส่วนของคณะกรรมการด้วยกัน หรือในระหว่างสมาชิกด้วยกัน และระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกตลอดจนถึงหน่วยงานภายนอกที่บางครั้งเข้ามาสังเกตการณ์และร่วมเรียนรู้ประสบการณ์ด้วยกัน

2.3.3 ระยะติดตามประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า หลังจากเปิดดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ไประยะหนึ่งแล้ว จึงจะทราบว่าวัสดุอุปกรณ์สำนักงานที่สำคัญ ๆ มีอะไรบ้าง ซึ่งประธานและคณะกรรมการกลุ่มจะร่วมกันติดตามประเมินผลความจำเป็นในการจัดซื้อหรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ และให้เหมาะสมกับฐานะการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ของตน ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะติดตามประเมินผลของปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์และที่ทำการนี้จึงเป็นการร่วมปรับตัว กล่าวคือ เมื่อคณะกรรมการมีการประเมินผลกลุ่มแล้ว และมีความเห็นว่าต้องเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการให้บริการบางอย่างเพื่อให้เกิดความสะดวกขึ้น หรือควรเปลี่ยนที่ทำการใหม่ หรือควรมีการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการบันทึกข้อมูลเป็นต้น คณะกรรมการก็ต้องนำมติของคณะกรรมการมาแจ้งให้ที่ประชุมสมาชิกทราบ เพื่อขอมติจากสมาชิกในการเปลี่ยนแปลงตามแผนการที่วางไว้ หากสมาชิกเห็นด้วยก็ต้องร่วมกันปรับตัวไปด้วยกัน อาทิ หากมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำการใหม่เพื่อให้เหมาะสมและปลอดภัยมากขึ้น อาจจะส่งผลให้สมาชิกบางคนไม่สะดวกไปบ้าง แต่ทุกฝ่ายก็ต้องยอมรับและร่วมปรับตัวไปด้วยกัน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ปัจจัยเรื่องวัสดุอุปกรณ์และที่ทำการหรือสำนักงาน ส่วนใหญ่ถูกมองว่าไม่สำคัญ แต่ในความเป็นจริงแล้วการทำธุรกรรมทางการเงิน หน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ จะต้องมีความมั่นคง สะท้อนความเชื่อมั่นจากบุคคลภายนอกได้ ควรมีโอกาสสถานที่ที่เป็นหลักฐานและบ่งบอกถึงการมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน และมีวัสดุอุปกรณ์สำหรับให้บริการสมาชิกอย่างเหมาะสม ซึ่งสถานที่กลาง เช่น ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านหรือชุมชน แม้จะเป็นสถานที่ของส่วนร่วมในชุมชนนั้น ๆ ในการทำกิจกรรมร่วมกัน แต่อาจไม่เหมาะสมต่อการเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จำเป็นต้องมีความมั่นคงชัดเจน ในเรื่องที่ทำกรมากกว่าที่เป็นอยู่นั้น ซึ่งในอนาคตต้องพร้อมที่จะประกอบกิจการที่มีความยั่งยืนไม่ควรให้กิจการตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน และที่ทำการควรมีความกว้างและความสะดวกเพียงพอที่จะให้บริการสมาชิกทั้งในด้านการทำธุรกรรมทางการเงิน การมีโต๊ะเก้าอี้นั่งพักคอยให้สมาชิกได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกันในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งมีบอร์ดประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ทั้งข้อมูลของกลุ่มออมทรัพย์เองและข้อมูลความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สอดคล้องกัน สรุปได้ดังนี้ “เมื่อเป็นองค์กรก็ต้องมีสำนักงาน บ่อยครั้งที่หน่วยงานภาครัฐมาเยี่ยมเยียนที่บ้านผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่บ้านก็ต้องพาไปเปิดสำนักงานที่ศาลาหมู่บ้าน เปิดที่ก็โชว์ฝุ่นเกาะกระดิ่งที่ มันก็น่าขายหน้าเหมือนกัน เพราะปกติถ้าไม่มีเหตุมาเยี่ยมเยียนฉุกเฉิน เปิดกันเดือนละครั้ง คณะกรรมการก็จะล่วงหน้าไปทำความสะอาดก่อน ก็จะไม่เห็นคราบฝุ่น ถึงแม้กลุ่มจะอยู่ที่ศาลาหมู่บ้าน แต่ประธานหรือเหรัญญิกก็ต้องหอบงานไปสรุปที่บ้านอยู่ดี ดังนั้นถ้ามีสำนักงานที่ชัดเจน เช่น บ้านประธาน หรือบ้านคณะกรรมการคนใดคนหนึ่งที่มีความพร้อม ก็จะมีคนดูแล มีเลขที่บ้านชัดเจน หน่วยงานไหนมาเยี่ยมเยียนก็จะมีคนต้อนรับเป็นเบื้องต้น ไม่ต้องวิ่งตามให้วุ่นวาย เดียวนี้ศาลาหมู่บ้านก็เสียงมากขึ้น เด็กวัยรุ่นชอบไปมั่วสุมกัน ต่อให้มีการสร้างห้องเฉพาะเอาไว้เก็บวัสดุอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องเสียง ก็อาจถูกจัดแะสูญหายได้ง่าย”

2.4 การบริหารจัดการ (management) ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการเป็นการวางระบบการทำงาน เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำเนินกิจการเป็นไปด้วยความราบรื่นเรียบร้อยบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การบริหารจัดการที่จะประสบความสำเร็จและยั่งยืนในระยะยาวนอกจากประกอบด้วยปัจจัยสำคัญเรื่องคน เงิน และที่ทำการดังกล่าวข้างต้นแล้ว แม้บางเรื่องอาจจะเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่ก็ไม่ควรมองข้าม เพราะประเด็นต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการรับสมัครสมาชิก การจัดสวัสดิการสมาชิก สมุดเครดิตประจำตัวสมาชิก การแก้ไขปรับปรุงระเบียบข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ การให้บริการสมาชิกในวันทำการ การจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การจัดทำบดุลประจำปี และการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี โดยเฉพาะระเบียบข้อบังคับจะต้องชัดเจนเป็นปัจจุบัน และมีระเบียบปฏิบัติที่เสมอภาค เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก มิใช่ว่าคณะกรรมการหรือกลุ่มคนใกล้ชิดคณะกรรมการมีสิทธิพิเศษอย่างหนึ่ง ในขณะที่สมาชิกอื่นกลับได้รับสิทธิอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ความโปร่งใสในเรื่องข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องสำคัญ

จะต้องมีข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญติดประกาศให้สมาชิกทุกคนทราบโดยทั่วกัน ต้องให้สมาชิกเชื่อมั่นในประธานและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่ามีความเป็นธรรมกับทุกคน อันเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ในด้านการบริหารจัดการ สามารถอธิบายได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะจัดตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 ระยะจัดตั้ง ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการในระยะจัดตั้งเป็นเพียงการวางแผนชั่วคราว เนื่องจากคณะกรรมการยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะจัดตั้งของปัจจัยด้านการบริหารจัดการก็คือการร่วมวางแผน กล่าวคือทั้งคณะกรรมการและสมาชิกที่ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มในระยะแรกจะต้องร่วมกันวางแผนในการจัดการกลุ่ม ใครทำหน้าที่อะไร จะกระจายข่าวสารให้ชาวบ้านทราบอย่างไร ที่ทำการกลุ่มควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ควรมีบอร์ดคณะกรรมการอยู่ตรงไหน บอร์ดข่าวสารควรแจ้งข้อมูลข่าวสารอะไรบ้าง เป็นต้น

2.4.2 ระยะดำเนินการ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเปิดดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง ควรต้องมีการวางแผนเป็นระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว วางแผนเรื่องเงิน คน และที่ทำการ วางแผนขยายกิจการและธุรกรรมต่าง ๆ รวมทั้งวางแผนในเรื่องอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับแต่ละบริบทของกลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะดำเนินงานในปัจจุบันด้านการบริหารจัดการนี้จึงเป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผล กล่าวคือเมื่อมีประสบการณ์ในระยะหนึ่งแล้ว คณะกรรมการต้องช่วยกันวางแผนขับเคลื่อนองค์กรกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของตน ซึ่งอาจวางว่าในระยะสั้นควรดำเนินการอะไรบ้าง ระยะกลางและระยะยาวควรเพิ่มเติมสิ่งใด อันเป็นการวางแผนทั้งเรื่องเงินทุน เรื่องการขยายฐานสมาชิกหรือเพิ่มเติมพนักงานเจ้าหน้าที่ และเรื่องที่ทำกรว่าควรเพิ่มวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างเพื่อความสะดวกในการให้บริการสมาชิก ทั้งนี้ต้องอยู่ในสถานะที่สามารถดำเนินการได้ด้วย และเมื่อชัดเจนแล้วก็ต้องแจ้งให้ประชุมสมาชิกทราบและขอมติจากสมาชิกในการดำเนินการต่อไป จึงเป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผลไปด้วยกัน และที่สำคัญควรมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เข้ามาฝึกอบรมให้ความรู้กับคณะกรรมการในด้านต่าง ๆ ตลอดจนอบรมสมาชิกเพื่อให้เห็นประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์ มีความรู้สึกหวงแหน และช่วยกันดูแลรักษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของตนด้วย

2.4.3 ระยะติดตามประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า การติดตามประเมินผลในปัจจุบันการบริหารจัดการที่เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งและจำเป็นต้องมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อตรวจสอบว่าการบริหารจัดการเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ต้องหาทางแก้ไขอย่างไร หรือแม้แต่จะเป็นไปตามแผนที่วางไว้ก็ตาม หากมีสิ่งใดที่ประเมินผลดูแล้วควรเพิ่มเติมก็ต้องการเพิ่มเติมตามความเหมาะสม ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์จึงต้องมีการนัดประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ เพื่อร่วมกันติดตามประเมินผลการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งระยะที่เหมาะสม

ควรจะเป็นประมาณเดือนละหนึ่งครั้ง หรือบางกลุ่มอาจมีระยะเวลาที่เหมาะสมแตกต่างกันออกไป การติดตามประเมินผลจะเพิ่มความมั่นใจให้กับการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ได้เป็นอย่างดีบนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนที่สำคัญในระยะติดตามประเมินผลของปัจจัยด้านการบริหารจัดการนี้จึงเป็นการร่วมปรับตัว กล่าวคือเมื่อคณะกรรมการมีการประเมินผลแล้วพบว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนการให้บริการสมาชิก หรือปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงาน หรือปรับเปลี่ยนองค์ประกอบใด ก็ให้นำเข้าสู่ที่ประชุมสมาชิก หากที่ประชุมสมาชิกลงมติเห็นด้วย ทั้งคณะกรรมการและสมาชิกก็ต้องพร้อมที่จะร่วมกันปรับตัวไปด้วยกัน ประสบการณ์จากอดีตที่ปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกจะกลายเป็นครูที่ดีให้กับอนาคตที่กำลังก้าวเดินไปข้างหน้า ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีความเข้มแข็งจึงเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่รู้จักนำอดีตมาปรับปรุงปัจจุบันเพื่อก้าวไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นต่อไป

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ในปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์นั้น มีประเด็นที่ต้องคำนึงถึงอยู่หลายประการ แม้บางเรื่องอาจจะเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่ก็ไม่ควรมองข้าม เพราะประเด็นต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการรับสมัครสมาชิก การจัดสวัสดิการสมาชิก สมุดเครดิตประจำตัวสมาชิก การแก้ไขปรับปรุงระเบียบข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ การให้บริการสมาชิกในวันทำการ การจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การจัดทำงบดุลประจำปี และการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี หรือบางกลุ่มออมทรัพย์อาจมีรายละเอียดที่มากหรือน้อยกว่านี้ ขึ้นอยู่กับศักยภาพความพร้อม ความเหมาะสมและบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สอดคล้องต้องกัน สรุปได้ดังนี้ “หัวใจของการบริหารจัดการคือความสามัคคี ความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม ความเสียสละ และการรับรู้ข่าวสาร” “กรรมการซื่อสัตย์ สามารถแก้ปัญหาให้สมาชิกได้ ต้องมีทักษะในการแก้ปัญหา” “ผู้นำต้องมีความสุจริตไม่คดโกง มีมนุษยสัมพันธ์กับชาวบ้าน ต้องอดทน อดกลั้น มานะ และเสียสละเวลา” “ผู้นำมีหน้าที่บริหารเงินต้องคิดรอบด้าน กำหนดเป้าหมายชัด ใช้หลักคุณธรรมควบคู่กับการบริหาร กรรมการมีหน้าที่จัดกิจกรรม การประชุม ทำแผน และสมาชิกมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎกติกา เห็นประโยชน์ มั่นใจ ได้เงินกู้ ได้ช่วยเหลือ” “การประนีประนอม การหันหน้าเข้าหากันปรึกษากัน ฐานเดิมของกลุ่มที่เป็นสมาชิก (แม่บ้าน, สตรี, กลุ่มอาชีพ) สมาชิกรับผิดชอบ และผู้นำเป็นกันเองเข้าถึงชาวบ้าน”

ประโยชน์สูงสุดและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมเพื่อความสันติสุขของชุมชน โดยมีกองทุนค้ำประกัน จึงมีเงินปันผลเพียงร้อยละ 2 ในปีแรก ทำให้สมาชิกลาออกไป 24 คน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ จึงปรับเปลี่ยนระบบใหม่ โดยนำเงินสัจจะมาให้สมาชิกนำไปลงทุนด้านอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้สมาชิกค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 7,000 คน ระดมเงินออมได้มากกว่า 200 ล้านบาท พร้อมเงินสัจจะที่เพิ่มขึ้นเดือนละกว่า 1 ล้านบาท สามารถจ่ายเงินปันผลให้แก่สมาชิกได้ถึงร้อยละ 13 สำหรับเงินฝากครบปี และร้อยละ 7 สำหรับเงินสัจจะ ด้วยอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 1.2 ต่อเดือน มีระบบการตรวจสอบทุกระดับอย่างแน่นหนา บนความรู้สึกสบาย ๆ ของสมาชิก สมาชิกสามารถกู้เงินได้ในวงเงินออมของตนเอง หากจะกู้เกินวงเงินออมของตนเองต้องมีสมาชิกที่มีวงเงินออมเหลืออยู่มาค้ำประกัน รวมทั้งระบบให้กรรมการหมู่บ้านและชุมชนเป็นผู้ค้ำประกัน จึงทำให้ที่ผ่านมามีหนี้เสียน้อย โดยมีหนี้ที่มีปัญหาเพียง 5 ราย แต่ติดตามหนี้คืนได้ทุกราย กองทุนออมทรัพย์มีกำไรมากกว่า 7 ล้านบาทต่อปี ซึ่งนอกเหนือจากนำมาปันผลและค่าตอบแทนกรรมการแล้ว ยังสามารถนำเงินกำไรไปช่วยงานฌาปนกิจสงเคราะห์สมาชิกร้อยละ 30 โดยจะช่วยค่ารักษาพยาบาลแบบค่อยเป็นค่อยไป จากเล็กไปใหญ่ และดำเนินการในรูปแบบของกองทุน ซึ่งเน้นใช้ดอกผลแต่ไม่ใช้เงินต้น โดยใช้ดอกผลไปรวมกับเงินอุดหนุนที่ได้รับจัดสรรจากกองทุนออมทรัพย์ในแต่ละปี ซึ่งจะจ่ายเฉพาะใบเสร็จหรือสำเนาใบเสร็จจากโรงพยาบาลของรัฐ ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลคลองเปียง เป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับว่ามีวิธีคิดและการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง เป็นต้นแบบ และเป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่น ๆ ทั้งในพื้นที่อำเภอจะนะและพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ

3.3 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการก่อตั้งขึ้นตามชื่อเดิมของชุมชนก่อนที่จะมีการปรับเปลี่ยนเขตการปกครองเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ ปัจจุบันตั้งอยู่ เลขที่ 14/2 บ้านคีรีธรรม หมู่ที่ 10 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในปี 2523 มีสมาชิกร่วมก่อตั้ง จำนวน 51 คน มีเงินทุนหมุนเวียน จำนวน 35,000 บาท ปัจจุบัน (2551) มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 2,800 คน เงินทุนหมุนเวียนจำนวน 54,374,512.43 ล้านบาท โดยมีแหล่งทุนสำคัญนั่นก็คือการออมของมวลสมาชิก ดอกผลจากการฝากธนาคาร และผลประกอบการจากการกั๊ยืมของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก “การเกิดขึ้นของกลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเกิดความกลัว...กลัวจะสูญเสียที่ทำกินให้ กับนายทุน เพราะวิธีการผลิตของชุมชนดั้งเดิมได้เปลี่ยนไป จากการผลิตเพื่อแลก มาสู่การผลิตเพื่อขาย ชาวบ้านจึงถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มทุน จนเกิดปัญหาหนี้สินและดอกเบี้ยแพง จึงได้รวมตัวกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเริ่มจากการมาออมเงินรวมกัน การกั๊ยืม และการประกันพืชผลภายใต้การดูแลของคณะกรรมการซึ่งมาจากการเลือกตั้งของ สมาชิกที่ได้รับการศึกษาดูงานจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง” (ที่มา: สัมภาษณ์ นายยงยุทธ กระจ่างโลก ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง) อย่างไรก็ตามในปี 2531 ชุมชนคีรีวงได้ประสบกับภาวะวิกฤตอีกครั้ง เมื่อเกิดภาวะน้ำหลากดินโคลนถล่ม ได้สร้างความเสียหายให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก ทั้ง

บ้าน วัด โรงเรียนและสวนผลไม้ แม้แต่เอกสารหลักฐานทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ ก็ได้รับความเสียหายจากอุทกภัยในครั้งนั้น ภัยพิบัติดังกล่าวนอกจากได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ของชุมชนแล้ว ยังได้เป็นบทเรียนสำคัญที่เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้กับชาวบ้านศรีวังอีกด้วย โดยที่ทางชุมชนได้ฟื้นฟูกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาใหม่ และได้ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ เชื่อมโยงสู่กิจกรรมด้านต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันอย่างมีดุลยภาพระหว่างคนป่าเพื่อป้องกันภัยพิบัติจากธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันได้มีพัฒนาการมาเป็นกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการเชื่อมโยงให้คนทุกเพศทุกวัยได้ระลึกถึงภูมิหลังของชุมชนและทำกิจกรรม ร่วมกันในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานบุญประจำปี วันกตัญญู และงานพฤศจิกายนรำลึก เป็นต้น การสร้างทุนหมุนเวียนให้กับกลุ่มอาชีพ ซึ่งปัจจุบันชุมชนศรีวังมีกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นประมาณ 25 กลุ่ม จนเป็นวิสาหกิจชุมชนที่สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

จุดเด่นของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านศรีวัง มีได้อยู่เพียงแค่สามารถเชื่อมโยงทุนได้อย่างบูรณาการเท่านั้น หากแต่ทางกลุ่มยังมุ่งมั่นที่จะสร้างหลักประกันให้เกิดกับบรรดาเหล่าสมาชิกและชุมชนอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2527 เป็นต้นมา ซึ่งแสดงออกในลักษณะของการจัดสวัสดิการชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์น้ำหลาก ดินโคลนถล่มในปี 2531 เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวชุมชนศรีวังมีความร่วมแรงร่วมใจ กันในการสร้างหลักประกันให้กับชาวบ้านและชุมชนของตนเอง ซึ่งปัจจุบันพบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านศรีวัง มีเงินกองทุนเพื่อการจัดสวัสดิการให้กับภาคประชาชนที่เป็นสมาชิกและชุมชน เป็นเงินจำนวน 619,819.21 บาท อาทิ ในปี 2551กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านศรีวังได้จัดสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย สวัสดิการทุนการศึกษา 37 ราย เป็นเงิน 20,800 บาท สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล 135 ราย เป็นเงิน 338,109 บาท สวัสดิการผู้สูงอายุ 20 ราย เป็นเงิน 10,000 บาท สวัสดิการเด็กและเยาวชน 61 ราย เป็นเงิน 25,000 บาท และสวัสดิการสาธารณประโยชน์ เช่น งานปีใหม่ งานบุญประจำปีวัดศรีวังค์ งานวันกตัญญู งานพฤศจิกายนรำลึก งานลอยกระทง และงานทอดกฐิน เป็นเงิน 8,000 บาท

3.4 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบางเทา หมู่ 2 ตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการเมื่อปี 2547 หลังจากถูกภัยพิบัติสึนามิ โดยที่ตั้งของที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตั้งอยู่ที่มัสยิดสมุการร์ม หมู่ที่ 2 ตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จากแนวคิดที่ต้องการจะเห็นความเป็นอยู่ของหมู่บ้านดีขึ้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบางเทาจึงเกิดขึ้นภายใต้ภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชน โดยมีหลักสำคัญที่ว่าต้องการให้คนในหมู่บ้านเกิดการรวมตัวและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยรวมคนที่มีฐานะแตกต่างกันอันจะเป็นการยกฐานะคนยากจน การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน โดยรวมกลุ่มกันออมเงินและนำไปทำทุน การนำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยัน ประหยัดและถูกต้อง เพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นรายได้ การลดต้นทุนในการครองชีพ โดยการจัดตั้งศูนย์สวัสดิการตลาดเป็นการรวมกันซื้อ-ขาย สามารถลดต้นทุนในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิต ประกอบกับเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เกิดธรณีพิบัติ “สึนามิ” จึงส่งผลกระทบให้

ชาวบ้านเกิดการว่างงานในปี 2548 เพราะคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพขับรถแท็กซี่และเป็นแม่บ้าน พัฒนาการผู้ประสานงานตำบลเชิงทะเลในขณะนั้น (นางจินตนา แนนไส) ได้ทำการชักชวนคนในหมู่บ้านจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มอันตา” โดยมีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคือการปักผ้าด้วยลูกปัด มีสมาชิกก่อตั้งกลุ่ม จำนวน 13 คน ทุกคนลงทุนร่วมกันคนละ 1,500 บาท รวมเป็นเงิน 19,500 บาท ต่อมาเมื่อปี 2549 ได้ไปศึกษาดูงานที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นในหมู่บ้าน โดยนำเอาเงินทุนของกลุ่มอาชีพอันตา จำนวน 19,500 บาท มาจัดตั้งเป็น “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบางเทา” ในปี 2549 จากนั้นได้ร่วมกันร่างระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยในส่วนของคณะกรรมการกำหนดให้มีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี แบ่งออกเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่รับสมัครสมาชิก กำหนดการประชุม กำหนดเงินทุนเงินฝาก และจัดทำงบดุล คณะกรรมการเงินกู้ ทำหน้าที่พิจารณาคำร้องขอกู้ สอดส่อง ดูแล ติดตามสมาชิกผู้กู้ และเยี่ยมเยียนช่วยเหลือสมาชิกที่มีปัญหาในการส่งคืนเงินกู้ คณะกรรมการตรวจสอบ ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชี ตรวจสอบเอกสารการเงิน ตรวจสอบการดำเนินงาน และรับฟังข้อคิดเห็น และคณะกรรมการส่งเสริม ทำหน้าที่เชิญชวนผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิก ให้การศึกษา อบรมให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ และเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการอำนวยการ

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบางเทา มีสมาชิก จำนวน 123 คน มีเงินทุนหมุนเวียน เป็นเงิน 2,616,984.57 บาท มีสมาชิกผู้ยืม จำนวน 16 ราย เป็นเงิน 230,000 บาท กิจกรรมของกลุ่ม ประกอบด้วย กิจกรรมด้านการให้บริการรับฝากเงิน และการกู้ยืมเงิน กิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น ทุนการศึกษา ซากาส (การบริจาค) เงินเพื่อสาธารณประโยชน์ ขยายเครือข่ายและทำธุรกิจ เช่น สหกรณ์อัลอัลลามิยะฮ์ เป็นต้น และกิจกรรมในการพัฒนาสมาชิก เช่น การฝึกอบรม การฝึกอบรมอาชีพ และการศึกษาดูงานต่าง ๆ ซึ่งผลกำไรที่ได้จากการปล่อยกู้จะนำมาจัดสรรตามระเบียบข้อบังคับ 8 ประการ ได้แก่ ปันผลสัจจะสะสมให้สมาชิก ร้อยละ 10 ปันผลสัจจะสะสมพิเศษ ร้อยละ 10 ค่าตอบแทนคณะกรรมการ ร้อยละ 5 สมทบเข้าเป็นทุนของกลุ่ม ร้อยละ 20 ค่าใช้จ่าย (งบบุคลากรกลุ่ม) ร้อยละ 15 ทุนสาธารณะ ร้อยละ 10 สวัสดิการสมาชิก ร้อยละ 10 และศึกษาดูงาน ร้อยละ 10 โดยที่ความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตั้งไว้ว่า จะมีการปันผลให้สมาชิก สมทบเข้ากองทุนตลอดจนการจัดสวัสดิการ จึงถือว่า “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีความประสบความสำเร็จ” ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบางเทา สิ่งสำคัญคือคณะกรรมการกลุ่ม ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์เข้ากับผู้อื่นได้ดี มีความรู้ความสามารถ ค้นคว้า หาความรู้ใหม่ ๆ ให้กับตนเองอยู่เสมอ และสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบางเทา ตลอดจนเครือข่ายและภาคีพัฒนาของกลุ่มมีทัศนคติที่ดี และให้ความร่วมมือกับทางกลุ่มเป็นอย่างดี

3.5 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขาปูน-สะพานยาง หมู่ที่ 2,7 ตำบลเขาปูน อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง คำขวัญกลุ่ม “สร้างองค์กรเข้มแข็ง แหล่งรวมเงินทุน เพื่อสร้างคน สร้างงาน และเป็น แหล่งเรียนรู้” ความเป็นมาแรงบันดาลใจ/เหตุผลที่ดำเนินการ ในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขาปูน-สะพานยาง นั้นได้มีเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยยอด ได้เข้ามาประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 7 ตำบลเขาปูน ซึ่งทั้ง 2 หมู่บ้านมีอาณาเขตติดต่อกัน และมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันตลอดมา ซึ่งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้มีการประชุมและประชาสัมพันธ์เข้าถึงทุกครัวเรือนพูดคุยแนะนำราษฎรทั้ง 2 หมู่บ้านให้รู้จักการออมทรัพย์ การระดมทุนในชุมชน และประโยชน์ที่สมาชิกได้รับเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จนราษฎรได้เข้าใจและมีความต้องการเห็นความสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และเริ่มจัดตั้งกลุ่มครั้งแรกขึ้น เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2527 ซึ่งมีการส่งเงินสัจจะสะสมตั้งแต่นั้นมาเป็นประจำทุกเดือน สมาชิกก่อตั้ง จำนวน 32 คน ต่อมาการดำเนินงานของกลุ่มโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่มได้ดำเนินงานมีความก้าวหน้า สมาชิกกลุ่มสมัครเพิ่มขึ้น ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม เมื่อมีเงินทุนมากขึ้นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ จึงได้วางระเบียบให้สมาชิกได้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพอย่างทั่วถึงมากขึ้น และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้ขยายกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มหลายกิจกรรม เช่น จัดตั้งกองทุนปุ๋ย กลุ่มจักรยานยนต์ กลุ่มเครื่องใช้ไฟฟ้า กลุ่มเครื่องตัดหญ้า กลุ่มรถไถ เป็นต้น ทำให้เกิดกำไรแก่กลุ่มออมทรัพย์ฯ เมื่อสิ้นปีกลุ่มจะดำเนินการปิดบัญชีงบดุล งบกำไร-ขาดทุน และมีการจัดสรรผลกำไรให้แก่สมาชิก เช่น มีการปันผลให้กับสมาชิก การเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิกการจัดสรรค่าตอบแทนให้กับกรรมการบริหาร การจัดตั้งเป็นกองทุนของกลุ่ม และสวัสดิการต่างๆ เป็นต้น ทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับผลประโยชน์เพิ่มและมากขึ้น ปัจจุบันกลุ่มมีความก้าวหน้า เข้มแข็ง สมาชิกและราษฎรในหมู่บ้านมีความเชื่อมั่น ทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นประจำทุกปี ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 448 คนแล้ว เงินสัจจะสะสมทั้งหมด 9,248,700 บาท โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งคือ 1) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน 2) สร้างแหล่งเงินทุนในหมู่บ้าน 3) เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน 4) ให้ประชาชนรู้จักการออม และ 5) เพื่อต้องการสร้างงาน สร้างคน ให้มีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขาปูน หมู่ 2,7 เป็นการรวมตัวของสมาชิกในหมู่บ้านด้วยความสมัครใจ มีการร่วมบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ การรับฝาก-ถอนเงิน และปล่อยให้กู้ยืมทุกวันที่ 4 ของเดือน โดยสมาชิกได้รับสวัสดิการ ประกอบด้วย สวัสดิการการเกิด ช่วยค่าคลอดบุตร สวัสดิการการเจ็บป่วย ช่วยค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการการเสียชีวิต พวงหรีด โดยมีกลยุทธ์ในการทำงาน ประกอบด้วย ศึกษาข้อมูลวิธีการดำเนินงาน ประชุมชี้แจงการดำเนินงานของกลุ่มฯ แก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ร่วมกันวางแผนปฏิบัติงาน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ และติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่ม สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่ม มีดังนี้คือ 1) คณะกรรมการ มีความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส มีความเต็มใจในการให้บริการสมาชิก 2) คณะกรรมการ

ไม่ยึดติดกับตำแหน่ง 3) สมาชิกให้ความเคารพต่อกฎระเบียบของกลุ่มฯ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด 4) มีการประชุมพูดคุยกัน เพื่อรับทราบปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ 5) ใช้เวทีประชาคมในการหาข้อยุติความขัดแย้งต่าง ๆ 6) ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ การเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน ทำให้กลุ่มฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเข้มแข็งตลอดมา และ 7) เมื่อมีโอกาสไปศึกษาดูงานที่อื่น คณะกรรมการและสมาชิก จะนำเอาข้อดีและข้อเสีย จากที่ไปพบเห็น มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานของกลุ่มฯ เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ดีขึ้นอีก

3.6 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านต้นโตน หมู่ 3 ตำบลหวนโพธิ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นกลุ่มชุมชนที่มีระบบการจัดการที่สมาชิกรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การให้สมาชิกรู้จักประหยัดและอดออมเงิน แล้วมาสะสมร่วมกันเป็นกองทุนในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเงินเพื่อประกอบอาชีพในยามเดือดร้อนจำเป็น โดยการบริหารจัดการของสมาชิกแบ่งปันช่วยเหลือกันในชุมชน ก่อตั้งกันเองเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2526 มีสมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้งองค์กร 58 คน ในปี 2542 เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาชุมชนมาให้ความรู้ จึงมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาอย่างเป็นทางการ ต่อมาในปี 2549 -2550 มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทางกลุ่มจึงมีการตั้งคณะกรรมการเพิ่มเติมเป็น 20 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านต้นโตนมีกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย กรรมการที่ปรึกษาประจำวันจันทร์และวันศุกร์ แต่ละวันรับเงินกู้ เงินฝาก ส่วนที่เหลือจากการกู้ยืมก็จะนำฝากธนาคาร รับผ่อนชำระรถจักรยานยนต์ ให้สมาชิกกู้ยืมดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน และปลายปีมีการปันผลคืนให้กับสมาชิก

ผลต่อการจัดการความรู้ ในส่วนของความรู้ฝังลึก เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์ มาจากการเรียนรู้การทำงานของสมาชิกในกลุ่มที่เคยทำมาก่อน การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก การให้ข้อเสนอแนะจากผู้รู้ และหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความรู้ แล้วสังสมประสบการณ์จนกลายเป็นความรู้ที่นำมาใช้ในการบริหารงานของกลุ่ม กลุ่มมีชื่อเสียงเกียรติคุณ กลุ่มได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เช่น ได้รับโล่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่น, ใบประกาศเกียรติคุณผลงานพัฒนาชุมชนดีเด่น, ใบประกาศเกียรติคุณผลงานออมทรัพย์ดีเด่น, โล่ประกาศเกียรติคุณชุมชนพึ่งตนเอง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเข้มแข็ง การสนับสนุนทุนการศึกษา มีการสนับสนุนกองทุนเพื่อการศึกษาแก่บุตรของผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม โดยสนับสนุนปีละ 5 ทุน เพื่อให้บุตรของสมาชิกได้มีทุนการศึกษา และเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย กิจกรรมหลักที่ทำคือ มีการประชุมทุกเดือน มีการออมทรัพย์ทุกวันที่ 5 ของเดือน และมีโรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ ได้แก่ 1) สมาชิกเชื่อมั่นการบริหารงานของคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มมีความมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการกลุ่ม ดังจะเห็นได้จาก การที่คณะกรรมการกลุ่มยังคงเป็นคณะกรรมการชุดเดิม สมาชิกกลุ่มจึงเชื่อมั่นและไว้วางใจที่จะนำเงินของตนเองมาฝากกับทางกลุ่ม ตลอดจนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม ทั้งการประชุมทุกเดือน การกู้ยืมเงิน 2) หน่วยงานภาครัฐ

ให้การสนับสนุน ในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านต้นโคน มีหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนมากมาย เช่น กรมพัฒนาชุมชน จ.พัทลุง ให้การสนับสนุนในเรื่องของการฝึกอบรมให้ความรู้ เรื่องการจัดการ และการสร้างอาคารทำปุ๋ยหมัก, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เขาชัยสน ให้การสนับสนุนในรูปแบบของการให้คำปรึกษาด้านการเงิน เป็นต้น และ 3) มีการทำงานเป็นเครือข่าย ร่วมกับองค์กรอื่นๆ กลุ่มมีการดำเนินงานในลักษณะของการประสานงานร่วมกับเครือข่ายองค์กรอื่นๆ โดยมีเครือข่ายพันธมิตรจำนวน 3 เครือข่าย ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านนาดอน ต.ทานโพธิ์, กลุ่มแม่บ้าน หมู่ 4 ต.ควนขนุน, กลุ่ม อสม.หมู่ 4 ต.ควนขนุน เป็นต้น

3.7 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านไทย หมู่ที่ 3 ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส บ้านไทย หมู่ที่ 3 ตำบลตันหยงมัส มีพื้นที่ 4,040 ไร่ ประชากร 992 คน ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นเมื่อ วันที่ 3 กันยายน 2533 มีสมาชิกก่อตั้ง 150 คน เงินสัจจะสะสม 115,000 บาท จากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่ปี 2547 เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งด้านชีวิต และทรัพย์สิน และการดำเนินชีวิต ทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถทำอาชีพหลัก เช่น การกรีดยางพารา และไม่สามารถเดินทางไปทำงานรับจ้างได้อย่างปกติทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีรายได้ลดลง ส่งผลต่อการออมของประชาชนในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หยุคชะงักงันไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างราบรื่น จึงได้ประสานหมู่บ้าน และกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อร่วมกันพัฒนาออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหมู่บ้านให้สามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดี ทำให้ปัจจุบัน มีสมาชิก 796 คน มีเงินสัจจะสะสม 17,500,000 บาท ผลการจัดระดับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อยู่ในระดับดี มีกิจกรรมเครือข่ายที่สำคัญได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค่าน้ำมัน เป็นต้น สามารถจัดตั้งเป็นสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนขึ้นได้ เป็นแห่งเดียวของอำเภอในขณะนี้ ทำให้ได้รับรางวัลชนะเลิศ ประเภทกลุ่ม/องค์การแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ตามโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำชุมชน ระดับจังหวัด โดยสรุปสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ภายใต้อำนาจว่า “เงินเงินแต่ไม่เงินน้ำใจ” เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ และจัดสรรเป็นสวัสดิการของชุมชน เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนหมู่บ้าน และเป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อเศรษฐกิจของชุมชนดี เศรษฐกิจของประเทศก็จะดี และที่สำคัญก็คือการที่ประชาชนได้บริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง สามารถให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ให้สวัสดิการแก่ชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งยั่งยืน สามารถป้องกันภัยคุกคามจากความไม่สงบในพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนมีความสันติสุขได้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านไทย ให้บริการทางด้านการเงิน และสวัสดิการแก่สมาชิกและสังคมสามารถกลุ่มออมทรัพย์สามารถให้บริการทางด้านการเงิน และสวัสดิการแก่สมาชิกและสังคม มีการประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้าใจบทบาทหน้าที่ ระเบียบและวิธีปฏิบัติอย่างถ่องแท้ คณะกรรมการและครัวเรือนเป้าหมายเข้าใจวัตถุประสงค์ กฎกติกา ขั้นตอนการปฏิบัติของกลุ่มเป็นอย่างดี สมาชิกู้ และปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัด มีการประชุมใหญ่ มีสมาชิกเข้าร่วมเป็นประจำทุกปี สมาชิกยึดมั่นในคุณธรรม มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สร้างความพึงพอใจให้แก่สมาชิกทุกคน และการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกและชุมชนที่เป็นธรรม ก่อให้เกิดแก่นความรู้ คือ

ความเสียสละของคณะกรรมการ คณะกรรมการมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ทำให้มีความน่าเชื่อถือ การประชุมหารือ ทำให้สร้างความเข้าใจที่ดีได้ สมาชิกมีความพึงพอใจในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วม ความเชื่อ ทศนคติที่คล้ายคลึงกัน การสื่อสารภาษาเดียวกัน สร้างความเข้าใจได้ง่าย และหลักประกันที่ดีของกลุ่ม และสมาชิก เป็นเครดิตที่ดี สำหรับกลยุทธ์ในการทำงาน มีดังนี้คือ 1) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยให้ทุกคนเข้าใจว่าเข้าไปให้การสนับสนุนไม่ใช่ติดตาม หรือตรวจสอบ 2) ร่วมวางแผน และแก้ปัญหากับคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ และ 3) ประสานงาน ให้การสนับสนุนด้านวิชาการแก่กลุ่ม และสมาชิก

3. ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้

“กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมตัวของประชาชน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสม รวมกันที่ละเล็กทีละน้อยเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็น เดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุน ประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว โดยการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ทำให้คนมีคุณธรรม มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปันซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่ เคารพในกฎกติกาที่มาจากข้อตกลงร่วมกัน เกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการเงินทุนของตนเองเพื่อจัดสรรผลประโยชน์และจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ทำให้ชุมชนมีแหล่งทุนในการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอกชุมชน” ข้อความข้างต้นเป็นหลักการและแนวคิดสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย อันเป็นที่มาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในภาคใต้ การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหลายชุมชนภาคใต้ที่ผ่านมาก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาของสมาชิก ส่งผลให้สมาชิกส่งเงินออมอย่างสม่ำเสมอกลายเป็นกองทุนรวมขนาดใหญ่หลายพันล้านบาททั่วพื้นที่ภาคใต้ ดังจะเห็นได้จาก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีกองทุนหมุนเวียนในปัจจุบันกว่า 200 ล้านบาท หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเงินออมทรัพย์มากกว่า 54 ล้านบาท เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการก่อเกิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนอย่างมากมาย ในขณะที่เดียวกันก็พบปัญหาอุปสรรคหลายประการเช่นกัน ดังนั้นผลการศึกษาในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงผลกระทบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ และปัญหาอุปสรรคดังต่อไปนี้

3.1 ผลกระทบของกลุ่มออมทรัพย์ต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้

ผลการศึกษาทั้งจากข้อมูลสถิติภูมิและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนภาคใต้ ดังต่อไปนี้

3.1.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิต เหตุผลหนึ่งของการรวมตัวกันในการออมเงินเป็นกองทุน ก็เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็น เดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว ดังนั้นการอนุมัติเงินกู้ส่วนใหญ่จึงนำไปพัฒนาอาชีพหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตในครอบครัว และเมื่อคณะกรรมการที่รับผิดชอบลงไปตรวจสอบก็จะพบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้กู้จะนำเงินไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้ ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ส่วนสมาชิกที่ไม่ได้กู้ก็พึงพอใจต่อการได้รับเงินปันผลประจำปีของตน ทำให้เป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

3.1.2 เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน โดยเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะและทัศนคติระหว่างกัน ทำให้ข่าวสารแพร่กระจาย สมาชิกมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการกลุ่ม สามารถประเมินศักยภาพของกลุ่มและตนเองโดยดูแบบจากกลุ่มอื่นได้ ทำให้สมาชิกเข้าใจและเห็นประโยชน์จากการทำงานร่วมกัน และสมาชิกสามารถสร้างแนวคิดในการรวมตัวและสมานฉันท์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ทักษะสำคัญที่เห็นได้ชัดเจนที่เกิดขึ้นจากขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ได้แก่ ทักษะการคิดคำนวณ โดยเฉพาะในกลุ่มคณะกรรมการ ประชาชนมีความเข้าใจด้านการคิดดอกเบี้ย เข้าใจเรื่องการคิดร้อยละจากชีวิตจริง กล่าวได้ว่า “ขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ สามารถยกระดับความเข้าใจคณิตศาสตร์พื้นฐานให้กับชาวชนบทไทย อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์” และทักษะเหล่านี้นำไปสู่ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือนซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายของชาวบ้าน นำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นในเวลาต่อมา เช่น สามารถลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ลดการเป็นหนี้ มีเงินเหลือไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ เป็นต้น

3.1.3 ธุรกิจเพิ่มและขยายมากขึ้น การที่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์และสมาชิกได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ส่งผลให้ทั้งกรรมการกลุ่มออมทรัพย์มีโอกาสนในการทำธุรกิจมากขึ้น มองเห็นช่องทางในการขยายธุรกิจของตนเองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจการค้าเงิน ถอนเงิน ให้กู้เงิน รับชำระเงินกู้ หรือนำเงินไปลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ (เช่น จัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ทำปืมน้ำมันชุมชน โรงน้ำดื่มจำหน่ายให้สมาชิกในชุมชน บริการวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ลงทุนธุรกิจรับซื้อขายน้ำยาง หรือจัดตั้งสหกรณ์น้ำยางพารา เป็นต้น) ความรู้ข่าวสารมีมากขึ้น ทำให้มีทางเลือกมากขึ้น แก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางการตลาด

3.1.4 จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชนเพิ่มขึ้น การที่กลุ่มออมทรัพย์มีการขยายการทำธุรกรรมมากขึ้น ส่งผลให้มีผลกำไรมากขึ้น ทำให้มีการนำเงินส่วนเหลือจากการปันผลมาใช้ในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในแง่ตัวเงินเพิ่มมากขึ้น และมีการจัดสวัสดิการที่หลากหลายครอบคลุมวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตายเพิ่มมากขึ้น เช่น สวัสดิการแรกเกิด สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการตามวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น เช่น การบริการวัสดุอุปกรณ์ หรือการกู้เงินฉุกเฉินเพื่องานแต่งงาน งานบวช สวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ สวัสดิการหลังเกษียณ เป็นต้น

3.1.5 ความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น ซึ่งพบว่าปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำและกรรมการ ความซื่อตรง ความสามัคคี และความเสียสละทั้งของผู้นำและสมาชิกกลุ่ม การมีมนุษยสัมพันธ์ กลไกในการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ความเข้มแข็งของการใช้กฎระเบียบที่กลุ่มตั้งขึ้น และกระบวนการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เมื่อมีการปฏิบัติยาวนานจนเปรียบเสมือนเป็นวัฒนธรรมร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนมากขึ้น

3.2 ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้

ผลการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของการก่อเกิดและวิวัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้พบปัญหาอุปสรรคพอสรุปได้ดังนี้

3.2.1 กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของกลุ่มไม่เข้มแข็ง สาเหตุเกิดจากการบังคับใช้กฎระเบียบยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากการขาดความต่อเนื่อง การประสานเพื่อทำความเข้าใจระหว่างสมาชิกยังไม่มีระบบ ความขัดแย้งของสมาชิกและไม่เห็นด้วยในกฎระเบียบและข้อบังคับบางประการ ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจในสมาชิกบางคน นอกจากนี้ ยังเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย สถานการณ์โลก เศรษฐกิจ สังคมเปลี่ยนไป ในอดีตสังคมชนบทอยู่กันด้วยระบบพึ่งพาอาศัย คนส่วนใหญ่ทำมาหากินด้านการเกษตรอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ละแวกใกล้เคียง ความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อนบ้าน การมีสายสัมพันธ์ที่แนบแน่น มีความเกรงกลัวต่อการกระทำที่ผิดไปจากบรรทัดฐาน หรือข้อตกลงที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน จะเห็นได้ว่าสมาชิกจะปฏิบัติตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์ของกลุ่มอย่างเคร่งครัด ดังคำกล่าวที่ว่า “ในอดีต ชาวบ้านจะมาจ่ายหนี้ให้กลุ่มก่อนที่จะไปจ่ายหนี้ทางอื่น” การผัดผ่อนในการจ่ายหนี้หรือส่งสัจจะกับกลุ่มออมทรัพย์ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ นอกจากจะรู้สึกว่าการทำผิดระเบียบกลุ่มแล้ว ที่สำคัญคือความอับอาย เสียหน้า เสียศักดิ์ศรีของการเป็นสมาชิกชุมชน บางรายถึงขั้นต้องย้ายออกจากชุมชนไปอยู่ที่อื่น แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของการควบคุมทางสังคม (social control) ทำให้ลดปัญหาในการที่จะต้องนำกฎระเบียบมาบังคับใช้ในการบริหารกลุ่ม

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่การควบคุมทางสังคมของชุมชนอ่อนกำลังลง ประกอบกับวัฒนธรรมการที่คนไทย สังคมไทย ไม่ติดกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่กำหนดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำอะไรตามใจ คือ ไทยแท้” ในสถานการณ์ปัจจุบัน จึงทำให้เกิดปัญหาการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มมากขึ้น มีหนี้เสีย มีการฟ้องร้อง เป็นคดีความถึงขั้นขึ้นโรงขึ้นศาลมากขึ้น บางกรณีแม้คณะกรรมการ

กลุ่มต้องการจะฟ้องร้องทางกฎหมาย เมื่อนำเรื่องไปปรึกษาทนายความหรือผู้รู้อื่น กลับพบว่าข้อมูลหลักฐานที่ดำเนินการอยู่ไม่ครบถ้วน ไม่มีมูล หรือไม่ครบองค์ประกอบของกฎหมายที่จะฟ้องคดีได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์จะต้องนำมาปรับปรุงการดำเนินงานใหม่ ที่ต่างไปจากที่เคยทำมา ซึ่งต้องพิจารณาต่อไป

3.2.2 บรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิก สาเหตุเกิดจากสมาชิกแต่ละคนอยู่ในสภาพแวดล้อมและบริบทที่แตกต่างกัน สถานภาพของสมาชิกแตกต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการกลุ่มบางครั้งพบความยุ่งยากและซับซ้อน และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากลุ่ม ความยึดมั่นในความเห็นของตน การไม่ยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก เป็นสาเหตุในการขับเคลื่อนการพัฒนาของกลุ่มเช่นเดียวกัน

3.2.3 กลุ่มออมทรัพย์บางแห่งยังมีธุรกรรมน้อยและอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ สาเหตุเกิดจากกลุ่มออมทรัพย์ที่มีปัญหาเหล่านั้น ยังไม่มีแผนงานในการดำเนินการที่ชัดเจน สมาชิกยังไม่ค่อยเชื่อมั่นในคณะกรรมการ ขาดผู้นำที่กระตือรือร้น และริเริ่มในการทำธุรกรรมอื่น ๆ การมองเห็นผลประโยชน์ของการขยายธุรกรรมยังมีน้อย รวมทั้งโครงสร้างและคณะกรรมการบางคนยังปฏิบัติหน้าที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่ได้กำหนดร่วมกันไว้

3.2.4 ปัญหาการขาดเงินทุนสำหรับบริหารจัดการในกลุ่มออมทรัพย์บางแห่ง ส่วนใหญ่เกิดกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขนาดเล็ก สาเหตุเกิดจากกลุ่มออมทรัพย์ที่มีปัญหาเหล่านั้น ยังไม่มีการจัดสรรเงินผลกำไรมาไว้สำหรับการบริหารจัดการ เนื่องจากเกรงว่าเงินจะไม่เพียงพอต่อการปันผลสมาชิกหรือเกรงว่าสมาชิกจะตำหนิหากนำเงินผลกำไรบางส่วนมาใช้ในการบริหารจัดการ ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ การบริหารที่มุ่งเอาใจสมาชิกด้วยผลตอบแทนระยะสั้น เช่น การให้ปันผลในอัตราที่สูง การกระทำดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น จะมีสมาชิกนำเงินมาฝากเพื่อเห็นแก่เงินปันผล เมื่อกลุ่มเกิดปัญหาก็กพร้อมที่จะขอถอนเงินทันที ส่งผลสภาพคล่อง ความน่าเชื่อถือ และความยั่งยืนของกลุ่ม

3.2.5 ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกบางส่วน สาเหตุเกิดจากสมาชิกบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่เข้าร่วมการประชุม การประสานงานและการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไม่ครอบคลุมในหมู่สมาชิก ทำให้สมาชิกบางคนนำข้อมูลข่าวสารไปถ่ายทอดอย่างผิดเพี้ยน ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น บางส่วนก็ถอนตัวออกไป บางส่วนก็ยังลังเลและนิ่งเฉยโดยไม่ให้ความร่วมมือใด ๆ บางส่วนก็ฝากเงินเพื่อกินดอกเบี้ยเพียงอย่างเดียวไม่สนใจปัญหาที่เกิดขึ้นต่าง ๆ เป็นต้น

3.2.6 ปัญหาการขาดประสิทธิภาพและกลไกในการประสานงานของสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์บางแห่ง สาเหตุเกิดจากกลุ่มออมทรัพย์ที่มีปัญหาเหล่านั้นยังไม่มีกลไกการประสานงานระหว่างกรรมการและสมาชิกที่เพียงพอ ทำให้การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไม่ครอบคลุมในหมู่สมาชิก เกิดการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ผิด ๆ ส่งผลต่อการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพภายในกลุ่ม

3.2.7 ขาดผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ เสียสละ จริงใจ และทุ่มเท (อุดมการณ์) กลุ่มออมทรัพย์บางแห่งพบว่าผู้บริหารกลุ่มยังขาดภาวะผู้นำ มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีการปล่อยกู้ในกลุ่มพรรคพวกของกรรมการที่มีอิทธิพลมากกว่า ด้วยเหตุที่ยังไม่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้นำและการบริหารงานจากภาครัฐ ทำให้ผู้นำบางคนยังขาดความรู้และทักษะในการบริหารงาน ส่งผลต่อการขาดความเป็นเอกภาพของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

3.2.8 ขาดแผนในการดำเนินงานและการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ส่วนใหญ่เกิดกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขนาดเล็กหรือเพิ่งจะเริ่มก่อตั้ง สาเหตุเกิดจากกลุ่มออมทรัพย์ที่มีปัญหาเหล่านั้น ยังไม่มีการกำหนดแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะแผนงานทางธุรกิจซึ่งยังมีสภาพการดำเนินการแบบหลวม ๆ เช่น ปล่อยกู้โดยขาดการทำสัญญาเงินกู้เพื่อเป็นหลักฐานเอาไว้ ปล่อยกู้ซ้ำซ้อน เป็นต้น หรือขาดแผนในการพัฒนาบุคลากรรุ่นใหม่ รวมถึงการประยุกต์เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการบริหารงาน

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า ผลกระทบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ จะพบทั้งในส่วนที่เป็นผลกระทบเชิงบวกและปัญหาอุปสรรค ซึ่งผลกระทบในเชิงบวกส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสบการณ์ก่อตั้งมายาวนาน มีการลองผิดลองถูกและปรับปรุงแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดผลกระทบในแง่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างคณะกรรมการด้วยกัน ระหว่างสมาชิก หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกรรมการกับสมาชิก เกิดการขยายการให้บริการธุรกรรมมากขึ้น ขยายสวัสดิการเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการที่ขยายกิจกรรมและธุรกรรมมากขึ้นก็ส่งผลต่อปัญหาอุปสรรคเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งยังประสบปัญหาที่หลากหลาย เช่น ปัญหาเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ปัญหาเกี่ยวกับบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิก ปัญหาเกี่ยวกับการขยายธุรกรรม การขาดเงินทุนสำหรับบริหารจัดการ การขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิก การขาดประสิทธิภาพและกลไกในการทำงาน การขาดผู้นำที่มีอุดมการณ์ การขาดแผนในการดำเนินงานกลุ่มที่เป็นรูปธรรม ขาดการเตรียมการบุคคลที่จะมาสืบทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่า ยุคนี้จะเป็นยุคของการปฏิรูปการบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ กว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ไม่ได้ให้ความสำคัญของการนำกฎหมายที่เป็นทางการมาใช้ในการบริหารงาน ยังเชื่อในระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ระบบวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อถือส่วนบุคคล เชื่อว่าสมาชิกทุกคนมีความซื่อสัตย์ เกรงกลัวต่อการลงโทษโดยสังคมมากกว่าการลงโทษทางกฎหมาย เป็นต้น แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก จึงถึงเวลาที่กลุ่มออมทรัพย์จะต้องประยุกต์วิธีการบริหารงานแบบใหม่ เช่น การนำระบบบัญชีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม การเตรียมการด้านเอกสารให้รอบคอบรัดกุมสามารถฟ้องร้องหรือทำคดีความได้ตามกฎหมาย ซึ่งทำหายน่าอนาคตของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งริเริ่มมากกว่า 40 ปี ว่าจะอยู่คู่สังคมชนบทไทยไปอีกนานเท่าใด

4. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ

ในรอบสามทศวรรษที่ผ่านมา มีพัฒนาการที่สำคัญของหลาย ๆ หมู่บ้านในภาคใต้ คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความคิดริเริ่มของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พัฒนาการในการสะสมเงินออม เงินทุน และการบริหารเงิน บริหารคนในระดับหมู่บ้านและตำบลของกลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้ ได้สร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านว่า หมู่บ้านสามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นถึง “แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ เพื่อให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก” (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549) ซึ่งผลจากการจัดสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้หลายท่าน สามารถนำมาสังเคราะห์เพื่อเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แนวทางก่อตั้ง และการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพ ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ และยุทธศาสตร์ด้านการสร้างจิตสำนึก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพ เป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เช่น โครงสร้างการบริหาร การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ อาคารสถานที่ และการวางกรอบในการดำเนินงาน เป็นต้น โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

4.1.1 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดต่าง ๆ เร่งส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ เนื่องจากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่งผลดีต่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้การส่งเสริมความเข้มแข็งให้เป็นไปตามบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

4.1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งตรวจสอบกลุ่มออมทรัพย์ในความรับผิดชอบ หากพบว่ายังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ควรเข้าไปประสานงานเพื่อสร้างความเข้มแข็ง อาทิ กลุ่มที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับ หรือบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิก การขาดการมีส่วนร่วม ควรเข้าไปส่งเสริมความรู้สร้างความเข้าใจให้สมาชิกเห็นคุณค่าของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และช่วยกันร่างกฎระเบียบข้อบังคับที่ถูกต้องเป็นธรรม หรือปัญหาเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ควรประสานงานกับผู้ปกครองท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น จัดให้มีที่ทำการที่มีความมั่นคง มีแผนการดำเนินงานเป็นที่เชื่อมั่นของสมาชิก เหล่านี้เป็นต้น

4.1.3 ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรมีแผนในการพัฒนาองค์กรอย่างชัดเจน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ขนาดใหญ่ที่มีความเข้มแข็ง ควรมีแผนการนำกลุ่มไปสู่นิติบุคคลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้มีกฎหมายรองรับได้ ป้องกันปัญหาในอนาคต ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ที่ยังไม่เข้มแข็ง ควรมีแผนพัฒนาองค์กรเป็นระยะ เช่น ระยะแรก ปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบข้อบังคับให้เป็นปัจจุบัน ระยะที่สอง ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาคณะกรรมการให้เข้มแข็ง ระยะที่สาม ขยายฐานธุรกรรม และการจัดสวัสดิการ และระยะที่สี่ วางแผนปรับตนเองเข้าสู่นิติบุคคล เป็นต้น

4.2 ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ เป็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาคนในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เนื่องจากคนเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังนี้

4.2.1 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เร่งสร้างความพร้อมของตนเองให้สามารถแนะนำหรือชี้แนะให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่าง ๆ ที่ยังไม่เข้มแข็งให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าสาเหตุหนึ่งที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่วนหนึ่งขาดความเข้มแข็งหรือมีพัฒนาการที่ล่าช้า เกิดจากการแนะนำที่ไม่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หรือขาดความต่อเนื่อง อาทิ มีการโยกย้ายข้าราชการเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เมื่อคนใหม่เข้ามา ก็ขาดความใส่ใจสานต่อในการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ที่ถูกจัดตั้งขึ้น ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้เติบโตแบบไม่มีทิศทาง เติบโตแบบลองผิดลองถูก ส่งผลต่อความเสี่ยงให้กรรมการกลุ่มออมทรัพย์บางคนที่มีเจตนาไม่ดีใช้โอกาสดังกล่าวแสวงหาผลประโยชน์ในตนเอง และพวกพ้อง อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหน้าที่จะให้คำปรึกษาแก่กลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก มีสิ่งที่ต้องพิจารณา เช่น เจ้าหน้าที่มีความรู้พอที่จะให้คำปรึกษาได้หรือไม่ คุณวุฒิ วิทยุฒิ ประสบการณ์มีมากเพียงไร เพราะแกนนำเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เนื่องจากส่วนใหญ่ดำเนินการมานานกว่า 30-40 ปี เป็นผู้อาวุโส ประสบการณ์สูง ค่อนข้างยากที่จะยอมรับเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ และยิ่งในระยะหลังกรมการพัฒนาชุมชนให้ความสนใจต่อกลุ่มออมทรัพย์ฯ น้อยลง ทำให้ความพยายามที่จะมุ่งมั่นพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ฯ การอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเข้าใจในขบวนการของกลุ่มออมทรัพย์ให้เชี่ยวชาญมีน้อย ทั้งนี้ก็เป็นนโยบายของกรมฯ ที่มองว่ากิจกรรมทั้งหลายเป็นของชาวบ้าน กรมฯ มีหน้าที่เพียงส่งเสริมให้เกิดขึ้น ดูแลเบื้องต้นแต่การปฏิบัติและตัดสินใจทั้งหมดเป็นเรื่องของชุมชน อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมาจะพบว่าเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กรมฯ ก็ปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้ จำเป็นต้องเข้าร่วมหาทางแก้ไข ในฐานะที่เป็นหน่วยราชการที่กำกับ ดูแล เป็นต้น

4.2.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งตรวจสอบกลุ่มออมทรัพย์ในความรับผิดชอบ หากพบว่ายังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ควรเข้าไปประสานงานเพื่อสร้างความเข้มแข็ง อาทิ ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การขยายธุรกรรม การขาดเงินทุน ขาดประสิทธิภาพและกลไกในการทำงาน ขาดผู้นำที่มีอุดมการณ์ หรือขาดแผนในการดำเนินงานกลุ่มที่เป็นรูปธรรม ควรเข้าไปส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ พาไปศึกษาดูงาน หรือจัดอบรมเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นกับคณะกรรมการ อันจะส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังไม่เข้มแข็งให้เข้มแข็งขึ้นได้

4.2.3 ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่กลุ่มที่เข้มแข็งจะมีคณะกรรมการที่เป็นผู้บุกเบิกก่อตั้งกลุ่มรุ่นแรกเป็นประธานและกรรมการ ซึ่งมีอายุมากแล้ว ดังนั้นควรแสวงหาบุคคลในชุมชนที่มีจิตอาสาเข้ามาร่วมทำงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และวางตัวไว้เป็นคณะกรรมการรุ่นต่อไปในอนาคต ซึ่งจุดอ่อนของกลุ่มออมทรัพย์ที่พบเห็นในหลายกลุ่มคือเมื่อมีการผลิตเปลี่ยนคณะกรรมการกลุ่มเป็นชุดใหม่จะทำให้กลุ่มอ่อนแอลง สาเหตุที่ไม่สามารถแสวงหาคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมงานได้ มีหลายปัจจัย เช่น คนรุ่นเก่ายังเชื่อว่าตนเองยังทำได้ สมาชิกไม่เชื่อถือหรือยอมรับคนรุ่นใหม่ ผลประกอบการในปัจจุบันมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะตอบแทนคนรุ่นใหม่ให้มาทำงานกลุ่มเต็มเวลา หากบุคคลรุ่นใหม่ที่มีความพร้อม มีจิตอาสาในชุมชนได้ยากเพราะเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วส่วนใหญ่จะทำงานอยู่นอกชุมชน เป็นต้น

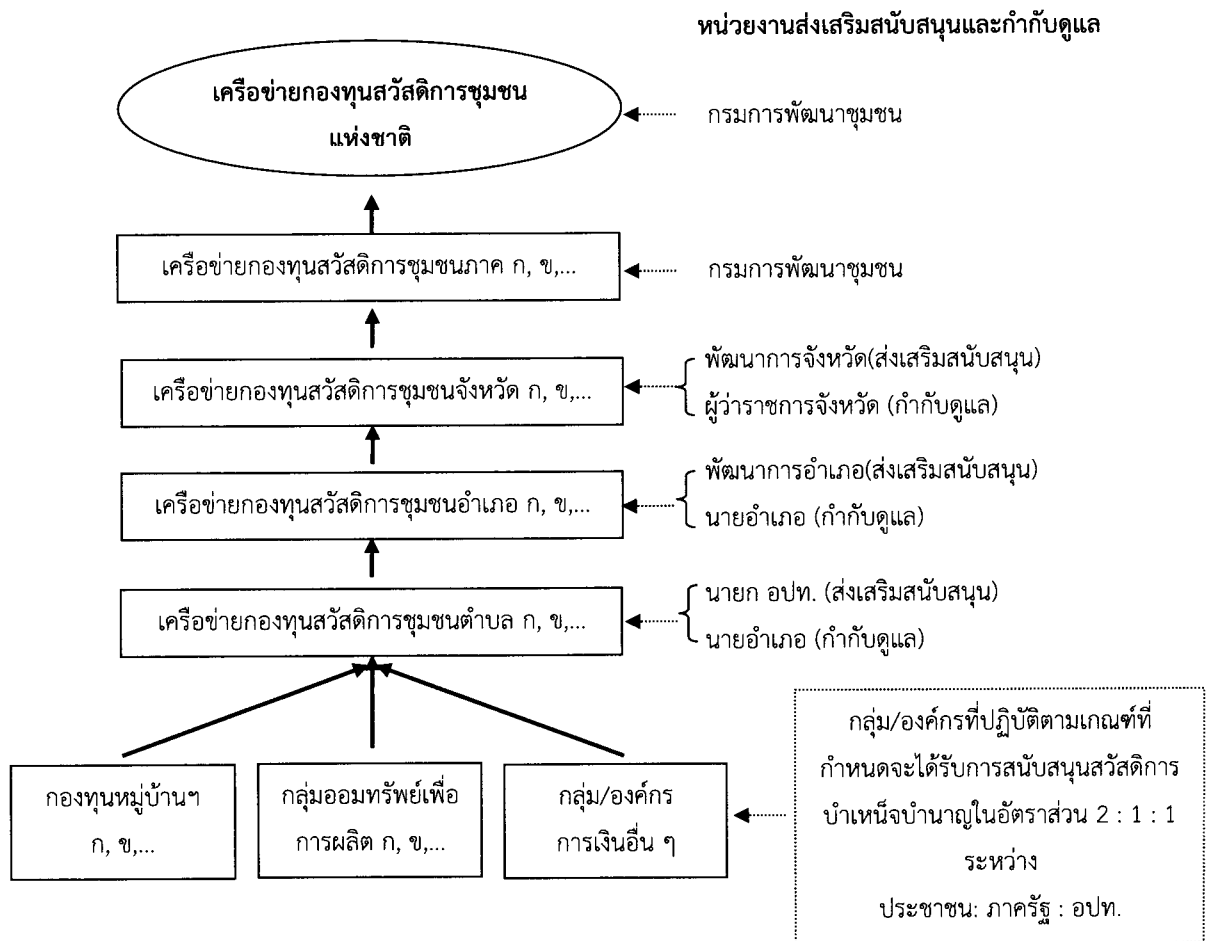
4.3 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ เป็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ไปจนถึงการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในลักษณะของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนการเงินประเภทอื่น ๆ โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังนี้

4.3.1 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีแผนงานเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วประเทศ หรือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนการเงินประเภทอื่นทั่วประเทศเข้าด้วยกัน โดยมีการออกระเบียบว่าด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือการเชื่อมโยงหรือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนการเงินประเภทอื่น ให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมแล้วมีคำสั่งเชิงนโยบายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เร่งสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่ามีหลายกลุ่มออมทรัพย์ที่เชื่อมโยงกันเอง และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่กว้างขวางมากขึ้น

4.3.2 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีแผนงาน “จัดระบบสวัสดิการถ้วนหน้า” เพื่อวางแผนให้มีสวัสดิการครอบคลุมคนไทยทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ เพราะเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศที่ยังขาดระบบสวัสดิการที่ชัดเจน ซึ่งผลการศึกษาพบว่ามีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหลายแห่งประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน แต่ยังเป็นสวัสดิการที่เป็นการเฉพาะ เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ไม่เกิน 500 บาท สวัสดิการทุนการศึกษา 1,000 บาท เป็นต้น ซึ่งหากภาครัฐมีนโยบายสร้างความเข้มแข็งของระบบสวัสดิการชุมชน สามารถใช้กลุ่มองค์กรการเงินในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ฯลฯ เป็นฐานในการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนทุกกลุ่มได้ โดยออกระเบียบเกี่ยวกับการออมเงินของประชาชนในลักษณะเดียวกับกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ อาทิ อัตราส่วนการออมเงินของ ประชาชน : ภาครัฐ : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอัตรา 2 : 1 : 1 เป็นต้น ซึ่งเงินออมในส่วนนี้ห้ามไม่ให้มีการถอนออกไป และเมื่อ

ผู้ฝากมีอายุครบ 60 ปี ให้ออกระเบียบจ่ายเงินค่าบำนาญคืนให้ผู้ฝากเป็นรายเดือนจนกว่าผู้ฝากจะเสียชีวิตจึงจะถือว่าสิ้นสุดการจ่ายค่าบำนาญ โดยที่ระหว่างที่ยังไม่เสียชีวิตผู้ฝากจะต้องฝากเงินไปเรื่อย ๆ เช่นกันหรืออาจใช้วิธีหักออกจากเงินบำนาญก็ได้

นอกจากนี้ออกนโยบายให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนประเภทอื่นเข้าด้วยกัน จัดให้มีระบบการบริหารจัดการเครือข่ายเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับภาค และเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ และกำหนดเกณฑ์การส่งเสริมสนับสนุนสวัสดิการผ่านไปยังกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มกองทุนการเงินต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ต้องสร้างความเข้มแข็งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ภาครัฐจึงจะขึ้นทะเบียนกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนนั้น ๆ เข้าร่วมโครงการบำนาญถ้วนอายุดังกล่าวข้างต้น โดยมีโครงสร้างการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ดังภาพที่ 11 ดังนี้

ภาพที่ 11 โครงสร้างการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ

(ที่มา: สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม)

จากภาพที่ 11 เพื่อให้เกิดความเป็นรูปธรรม กรมการพัฒนาชุมชนควรจัดให้มีการนำร่องในภาคใดภาคหนึ่งหรือทุกภาค เพื่อออกนโยบายกำหนดให้แต่ละกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ ปรับปรุงกลุ่มเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยที่ กระทรวงมหาดไทย ควรประสานงานร่วมมือกับกระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อนำเงินงบประมาณจาก “กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์” ส่วนหนึ่ง มาใช้ในการส่งเสริม จัดอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ ตลอดจนประชาชนสัมพันธ์ เพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ รับรู้รับทราบนโยบายและเข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มทั่วประเทศเป็นหลัก

4.3.3 เมื่อมีคำสั่งเชิงนโยบายลงมา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งดำเนินการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ มีความพร้อมเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ก่อนที่จะเกิดนโยบายจัดระบบสวัสดิการถ้วนหน้าดังกล่าว ในปัจจุบันให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ เร่งส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ มีความเข้มแข็งตามบริบทความสามารถของแต่ละกลุ่มเป็นเบื้องต้นก่อน

4.3.4 ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เข้มแข็งแล้ว ควรมีนโยบายส่งเสริมช่วยเหลือกลุ่มออมทรัพย์ที่ยังไม่เข้มแข็ง ทั้งด้านธุรกรรมและสวัสดิการ โดยรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แล้วหมุนเวียนไปเยี่ยมเยียนกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งเพื่อให้ข้อเสนอแนะและความช่วยเหลือตามบริบทของแต่ละกลุ่ม ที่สำคัญคณะกรรมการทุกกลุ่มออมทรัพย์ต้องลดทิวทัศน์ของตนเอง

4.4 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ เป็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสารสนเทศของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังนี้

4.4.1 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ เร่งส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้และข่าวสารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ และส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ในเครือข่าย (knowledge management)

4.4.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งส่งเสริมให้ความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาให้มากที่สุด

4.4.3 ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จุดอ่อนที่พบเห็นส่วนใหญ่คือเรื่องระบบสารสนเทศและการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็ง องค์กรความรู้แห่งความสำเร็จของตนเอง ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ถูกบันทึกไว้เป็นเอกสาร ยังเป็นเพียงประสบการณ์ที่สามารถเล่าให้ผู้อื่นฟัง ยังขาดการ

รวบรวมนั้นที่หลากหลาย ๆ องค์กรความรู้ที่ประสบความสำเร็จไว้เป็นเอกสารเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้กับคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เข้มแข็งยังมีจุดอ่อนในเรื่องเหล่านี้มากขึ้น ดังนั้นควรมีการรวบรวมประสบการณ์แห่งความสำเร็จ รวมทั้งประสบการณ์ที่ล้มเหลวและวิธีการในแก้ปัญหา ไว้ในรูปเอกสารที่สามารถศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้

4.5 ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างจิตสำนึก เป็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาและเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังนี้

4.5.1 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ นำหลักธรรมาภิบาลมาส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดขึ้นในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มกองทุนการเงินประเภทอื่น ในสังกัดของตน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่ม/องค์กรย่อยระดับล่างได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการบริหารจัดการบนหลักธรรมาภิบาลให้มากที่สุด

4.5.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ เร่งส่งเสริมสนับสนุนและฝึกอบรมคณะกรรมการระดับอำนวยการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือคณะกรรมการทุกชุดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีภาวะผู้นำและมีอุดมการณ์ในการบริหารจัดการ และแสวงหาโอกาสในการพบปะกับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้สมาชิกเห็นประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เกิดความรัก และรู้สึกทรวงแทนในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

4.5.3 ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกจะมีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวผู้นำและคณะกรรมการ ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจัดการกลุ่ม คณะกรรมการกำหนดให้มีการดำเนินการเช่นไรก็จะดำเนินการไปตามที่กำหนด ขาดการสอบถามถึงเหตุผลของการออกข้อปฏิบัติดังกล่าว ความศรัทธา ว่างวางใจเป็นเรื่องที่ดี แต่ก็เป็นที่มาของปัญหาการทุจริต เพราะว่างวางใจมากเกินไป เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มไม่เข้มแข็งยังจะเห็นภาพของสมาชิกที่ไม่สนใจมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มมากยิ่งขึ้น สนใจเพียงการได้กู้ยืมตามต้องการ และสิ้นปีมีอัตราการปันผลสูง ก็พอใจแล้ว กลุ่มจะยั่งยืนหรือมีความเสี่ยงอย่างไร เป็นเรื่องของคณะกรรมการ เป็นต้น ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ควรมีแผนการและนโยบายให้กลุ่มมีความเป็นสาธารณะมากขึ้น สามารถตรวจสอบได้จากทั้งสมาชิกและบุคคลภายนอก โดยเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกสนใจการตรวจสอบการบริหารของตนเอง เช่น การส่งเสริมให้สมาชิกซักถามเวลาที่มีการประชุมใหญ่ ทั้งโดยวาจาและบัตรสนเท่ห์ เป็นต้น

จากยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่จะส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศในอนาคต

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย ใช้วิธีวิทยาเชิงคุณภาพ (qualitative approach) แต่เสริมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อความสมบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย ศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนเสนอแนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ **ระยะที่ 1 (phase I)** การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและการสัมภาษณ์ **ระยะที่ 2 (phase II)** การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกระบวนการกลุ่ม นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย แล้วนำเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาความ ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ **ส่วนที่ 1** ประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย **ส่วนที่ 2** ปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต **ส่วนที่ 3** ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ และ **ส่วนที่ 4** ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย ผลการศึกษาพบว่า การกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ยุคแรก เกิดจากกลุ่มธรรมชาติในชุมชนที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีภาครัฐเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนจึงเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น มีการจัดทำธุรกรรมที่หลากหลายมากขึ้น มีการขยายตัวทั้งเงินทุน เงินออม และสมาชิกมากขึ้น จนกระทั่งปัจจุบันมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่ม

ส่วนที่ 2 ปัจจัย/เงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การกำเนิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแต่ละกลุ่มในภาคใต้พบว่า มีเงื่อนไขแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพทางสังคม โดยส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้เริ่มในการจัดตั้งกลุ่ม

โดยมีข้อสังเกตในการกำเนิดกลุ่ม 2 ลักษณะ โดยลักษณะแรกเป็นการริเริ่มก่อตั้งโดยชุมชนเอง จะเป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันมาก่อน เห็นความจำเป็นของการออม การได้ไปศึกษาดูงานจากที่อื่น รวมถึงได้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะพัฒนากร หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) แล้วจึงจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วน**ลักษณะที่สอง**เจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้นำชุมชนร่วมกันก่อตั้ง โดยที่ชุมชนไม่มีการรวมกลุ่มกันมาก่อน สำหรับปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ **ระยะก่อตั้ง** **ระยะดำเนินงาน** และ**ระยะติดตามประเมินผล** และในแต่ละระยะจะประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญของการบริหารจัดการ 4 M ได้แก่ 1) ปัจจัยคนหรือบุคลากร (Man) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการบริหารจัดการ หากปัจจัยคนไม่พร้อม การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ก้าวหน้าก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก คนที่เกี่ยวข้องอยู่กับกลุ่มออมทรัพย์มีอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งบุคคลภายในและภายนอกองค์กร แต่บุคคลที่ควรเตรียมความพร้อมมากที่สุดคือ คณะกรรมการและสมาชิก ส่วนเจ้าหน้าที่หรือพนักงานประจำกลุ่มออมทรัพย์อาจจะมีหรือไม่มีขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ควรมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจนว่าใครทำหน้าที่ด้านใดในการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินในวันเปิดทำการกลุ่มออมทรัพย์ โดยที่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์จะช่วยกันทำหน้าที่ติดตามประเมินผลในภาพรวมเป็นประจำทุกเดือน 2) ปัจจัยเงินทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (money) มีความสำคัญต่อความอยู่รอดของกลุ่มออมทรัพย์ ความเชื่อมั่นศรัทธาของสมาชิกจะมีมากหรือน้อยต่อองค์กรนั้น นอกจากความเชื่อมั่นส่วนตัวในคณะกรรมการแล้ว ส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อมั่นต่อการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง มีฐานะทางการเงินดี หากมีข่าวลือออกไปว่ากลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ขาดเงินให้กู้หรือขาดสภาพคล่องทางการเงิน จะเกิดผลสะท้อนกลับต่อความเชื่อมั่นในคณะกรรมการและกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งอาจร้ายแรงถึงขั้นสมาชิกทยอยมาถอนเงินฝากของตนออกจนหมด อันหมายความว่าถึงจุดสิ้นสุดกลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ ดังนั้นประธานหรือคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์จึงต้องมองหาแหล่งเงินทุนสำรองไว้ตลอดเวลา หากประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินเมื่อไรต้องรีบหาทางแก้ไขโดยเร่งด่วน และต้องพยายามหาทางสื่อสารเพื่อไม่ให้สมาชิกเกิดความตื่นตระหนก การติดตามประเมินผลทางการเงินจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้จัดการและคณะกรรมการจะต้องร่วมมือกันสอดส่องดูแล จึงสมควรที่คณะกรรมการจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำทุกเดือน 3) ปัจจัยที่ทำการรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง (Material) ส่วนใหญ่ถูกมองว่าไม่สำคัญ แต่ในความเป็นจริงแล้วการทำธุรกรรมทางการเงิน หน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ จะต้องมีความมั่นคง สะท้อนความเชื่อมั่นจากบุคคลภายนอกได้ ควรมีอาคารสถานที่ที่เป็นหลักฐานและบ่งบอกถึงการมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ซึ่งสถานที่กลาง เช่น ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านหรือชุมชน แม้จะเป็นสถานที่ของส่วนรวมในชุมชนนั้น ๆ ในการทำกิจกรรมร่วมกัน แต่อาจไม่เหมาะสมต่อการเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จำเป็นต้องมีความมั่นคง ชัดเจน ในเรื่องที่ทำกรมากกว่าที่เป็นอยู่นั้น ซึ่งในอนาคตต้องพร้อมที่จะประกอบกิจการที่มีความยั่งยืน ไม่ควรให้กิจการตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน และที่ทำการควรมีความกว้างและความสะดวกเพียงพอที่จะให้บริการสมาชิกทั้งในด้านการทำธุรกรรมทางการเงิน การมีโต๊ะเก้าอี้นั่งพักคอยให้สมาชิกได้

มีโอกาสดูคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกันในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งมีบอร์ดประชาสัมพันธ์ ข่าวสารต่าง ๆ ทั้งข้อมูลของกลุ่มออมทรัพย์เอง และข้อมูลความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ และ 4) ปัจจัยการบริหารจัดการ (Management) การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์นั้น มีประเด็นที่ต้องคำนึงถึงอยู่หลายประการ แม้บางเรื่องอาจจะเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่ก็ไม่ควรมองข้าม เพราะประเด็นต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการรับสมัครสมาชิก การจัดสวัสดิการสมาชิก สมุดเครดิตประจำตัวสมาชิก การแก้ไขปรับปรุงระเบียบข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ การให้บริการสมาชิกในวันทำการ การจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การจัดทำงบดุลประจำปี และการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี หรือบางกลุ่มออมทรัพย์อาจมีรายละเอียดที่มากหรือน้อยกว่านี้ ขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความพร้อม ความเหมาะสมและบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์

ส่วนที่ 3 ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ ผลกระทบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ จะพบทั้งในส่วนที่เป็นผลกระทบเชิงบวกและปัญหาอุปสรรค ซึ่งผลกระทบในเชิงบวกส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสบการณ์ก่อตั้งมายาวนาน มีการลองผิดลองถูก และปรับปรุงแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดผลกระทบในแง่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างคณะกรรมการด้วยกัน ระหว่างสมาชิก หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกรรมการกับสมาชิก เกิดการขยายการให้บริการธุรกรรมมากขึ้น ขยายสวัสดิการเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการที่ขยายกิจกรรมและธุรกรรมมากขึ้นก็ส่งผลต่อปัญหาอุปสรรคเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งยังประสบปัญหาที่หลากหลาย เช่น ปัญหาเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ปัญหาเกี่ยวกับบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิก ปัญหาเกี่ยวกับการขยายธุรกรรม การขาดเงินทุนสำหรับบริหารจัดการ การขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิก การขาดประสิทธิภาพและกลไกในการทำงาน การขาดผู้นำที่มีอุดมการณ์ และการขาดแผนในการดำเนินงานกลุ่มที่เป็นรูปธรรม เป็นต้น

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แนวทางการก่อตั้งและการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ แบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพ ข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ 1.1) กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดต่าง ๆ เร่งส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ เนื่องจากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่งผลดีต่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้การส่งเสริมความเข้มแข็งให้เป็นไปตามบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 1.2) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งตรวจสอบกลุ่มออมทรัพย์ในความรับผิดชอบ หากพบว่ายังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ควรเข้าไปประสานงานเพื่อสร้างความเข้มแข็ง อาทิ กลุ่มที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับ หรือบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิก การขาดการมีส่วนร่วม ควรเข้าไปส่งเสริมความรู้สร้างความเข้าใจให้สมาชิกเห็นคุณค่า

ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และช่วยกันร่างกฎระเบียบข้อบังคับที่ถูกต้องเป็นธรรม หรือปัญหาเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ควรประสานงานกับผู้ปกครองท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น จัดให้มีที่ทำการที่มีความมั่นคง มีแผนการดำเนินงานเป็นที่เชื่อมั่นของสมาชิก เป็นต้น และ 1.3) ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรมีแผนในการพัฒนาองค์กรอย่างชัดเจน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ขนาดใหญ่ที่มีความเข้มแข็ง ควรมีแผนการนำกลุ่มไปสู่นิติบุคคลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้มีกฎหมายรองรับได้ ป้องกันปัญหาในอนาคต ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ที่ยังไม่เข้มแข็ง ควรมีแผนพัฒนาองค์กรเป็นระยะ เช่น ระยะแรก ปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบข้อบังคับให้เป็นปัจจุบัน ระยะที่สอง ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาคณะกรรมการให้เข้มแข็ง ระยะที่สาม ขยายฐานธุรกรรมและการจัดสวัสดิการ และระยะที่สี่ วางแผนปรับตนเองเข้าสู่นิติบุคคล เป็นต้น 2) ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ มีข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ 2.1) กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เร่งสร้างความพร้อมของตนเองให้สามารถแนะนำหรือชี้แนะให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่าง ๆ ที่ยังไม่เข้มแข็งให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าสาเหตุหนึ่งที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่วนหนึ่งขาดความเข้มแข็งหรือมีพัฒนาการที่ล่าช้า เกิดจากการแนะนำที่ไม่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หรือขาดความต่อเนื่อง อาทิ มีการโยกย้ายข้าราชการเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เมื่อคนใหม่เข้ามา ก็ขาดความใส่ใจสานต่อในการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ที่ถูกจัดตั้งขึ้น ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้เติบโตแบบไม่มีทิศทาง เติบโตแบบลองผิดลองถูก ส่งผลต่อความเสี่ยงให้กรรมการกลุ่มออมทรัพย์บางคนที่มีเจตนาไม่ดีใช้โอกาสดังกล่าวแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเองและพวกพ้อง 2.2) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งตรวจสอบกลุ่มออมทรัพย์ในความรับผิดชอบ หากพบว่ายังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ควรเข้าไปประสานงานเพื่อสร้างความเข้มแข็ง อาทิ ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การขยายธุรกรรม การขาดเงินทุน ขาดประสิทธิภาพและกลไกในการทำงาน ขาดผู้นำที่มีอุดมการณ์ หรือขาดแผนในการดำเนินงานกลุ่มที่เป็นรูปธรรม ควรเข้าไปส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ พาไปศึกษาดูงาน หรือจัดอบรมเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นกับคณะกรรมการ อันจะส่งผลต่อการสร้างเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ยังไม่เข้มแข็งให้เข้มแข็งขึ้นได้ และ 2.3) ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่กลุ่มที่เข้มแข็งจะมีคณะกรรมการที่เป็นผู้บุกเบิกก่อตั้งกลุ่มรุ่นแรกเป็นประธานและกรรมการ ซึ่งมีอายุมากแล้ว ดังนั้นควรแสวงหาบุคคลในชุมชนที่มีจิตอาสาเข้ามาร่วมทำงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และวางตัวไว้เป็นคณะกรรมการรุ่นต่อไปในอนาคต ซึ่งจุดอ่อนของกลุ่มออมทรัพย์ที่พบเห็นในหลายกลุ่มคือเมื่อมีการผลัดเปลี่ยนคณะกรรมการกลุ่มเป็นชุดใหม่จะทำให้กลุ่มอ่อนแอลง 3) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ มีข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ 3.1) กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีแผนงานเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วประเทศ หรือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนการเงินประเภทอื่นทั่วประเทศเข้าด้วยกัน โดยมีการออกระเบียบว่าด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือการเชื่อมโยงหรือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนการเงินประเภทอื่น ให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม แล้วมีคำสั่งเชิงนโยบายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน

จังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เร่งสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่า มีหลายกลุ่มออมทรัพย์ที่เชื่อมโยงกันเอง และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่กว้างขวางมากขึ้น 3.2) กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีแผนงาน “จัดระบบสวัสดิการถ้วนหน้า” เพื่อวางแผนให้มีสวัสดิการครอบคลุมคนไทยทุกหมู่เหล่า โดยใช้กลุ่มองค์กรการเงินในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ฯลฯ เป็นฐานในการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนทุกกลุ่มได้ ออกระเบียบเกี่ยวกับการออมเงินของประชาชนในลักษณะเดียวกับกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ อาทิ อัตราส่วนการออมเงินของประชาชน : ภาครัฐ : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอัตรา 2 : 1 : 1 เป็นต้น ซึ่งเงินออมในส่วนนี้ห้ามไม่ให้มีการถอนออกไป และเมื่อผู้ฝากมีอายุครบ 60 ปี ให้ออกระเบียบจ่ายเงินบำนาญคืนให้ผู้ฝากเป็นรายเดือนจนกว่าผู้ฝากจะเสียชีวิตจึงจะถือว่าสิ้นสุดการจ่ายบำนาญ โดยที่ระหว่างที่ยังไม่เสียชีวิตผู้ฝากจะต้องฝากเงินไปเรื่อย ๆ เช่นกันหรืออาจใช้วิธีหักออกจากเงินบำนาญก็ได้ นอกจากนี้ออกนโยบายให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนประเภทอื่นเข้าด้วยกัน จัดให้มีระบบการบริหารจัดการเครือข่ายเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับภาค และเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ และกำหนดเกณฑ์การส่งเสริมสนับสนุนสวัสดิการผ่านไปยังกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มกองทุนการเงินต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ต้องสร้างความเข้มแข็งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ภาครัฐจึงจะขึ้นทะเบียนกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนนั้น ๆ เข้าร่วมโครงการบำเหน็จบำนาญดังกล่าวข้างต้น 3.3) เมื่อมีคำสั่งเชิงนโยบายลงมา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งดำเนินการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มกองทุนการเงินอื่น ๆ มีความพร้อมเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และ 3.4) ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เข้มแข็งแล้ว ควรมีนโยบายส่งเสริมช่วยเหลือกลุ่มออมทรัพย์ที่ยังไม่เข้มแข็ง ทั้งด้านธุรกรรมและสวัสดิการ โดยรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แล้วหมุนเวียนไปเยี่ยมเยียนกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งเพื่อให้ข้อเสนอแนะและความช่วยเหลือตามบริบทของแต่ละกลุ่ม ที่สำคัญคณะกรรมการทุกกลุ่มออมทรัพย์ต้องลดทิวทัศน์ของตนลง 4) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ มีข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ 4.1) กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ เร่งส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้และข่าวสารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ และส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ในเครือข่าย (knowledge management) 4.2) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ ควรเร่งส่งเสริมให้ความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาให้มากที่สุด และ 4.3) ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จุดอ่อนที่พบเห็นส่วนใหญ่คือเรื่องระบบสารสนเทศและการสื่อสาร ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็ง องค์กร

ความรู้แห่งความสำเร็จของตนเองส่วนใหญ่ยังไม่ได้ถูกบันทึกไว้เป็นเอกสาร ยังเป็นเพียงประสบการณ์ที่สามารถเล่าให้ผู้อื่นฟัง ยังขาดการรวบรวมบันทึกหลาย ๆ องค์ความรู้ที่ประสบความสำเร็จไว้เป็นเอกสาร เพื่อการศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เข้มแข็งยังมีจุดอ่อนในเรื่องเหล่านี้มากขึ้น ดังนั้นควรมีการรวบรวมประสบการณ์แห่งความสำเร็จ รวมทั้งประสบการณ์ที่ล้มเหลวและวิธีการในการแก้ปัญหา ไว้ในรูปเอกสารที่สามารถศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้ และ 5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างจิตสำนึก มีข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ 5.1 กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีคำสั่งในเชิงนโยบายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ นำหลักธรรมาภิบาลมาส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดขึ้นในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มกองทุนการเงินประเภทอื่น ในสังกัดของตน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่ม/องค์กรย่อยระดับล่างได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการบริหารจัดการบนหลักธรรมาภิบาลให้มากที่สุด 5.2) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอต่าง ๆ เร่งส่งเสริมสนับสนุนและฝึกอบรบคณะกรรมการระดับอำนวยการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือคณะกรรมการทุกชุดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีภาวะผู้นำและมีอุดมการณ์ในการบริหารจัดการ และแสวงหาโอกาสในการพบปะกับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้สมาชิกเห็นประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เกิดความรัก และรู้สึกหวงแหนในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ 5.3) ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกจะมีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวผู้นำ และคณะกรรมการ จึงขาดการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจัดการกลุ่ม คณะกรรมการกำหนดให้มีการดำเนินการเช่นไรก็จะดำเนินการไปตามที่กำหนด ขาดการสอบถามถึงเหตุผลของการออกข้อปฏิบัติดังกล่าว เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่เข้มแข็งยิ่งจะเห็นภาพของสมาชิกที่ไม่สนใจมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มมากยิ่งขึ้น ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ควรมีแผนการและนโยบายให้กลุ่มมีความเป็นสาธารณะมากขึ้น สามารถตรวจสอบได้จากทั้งสมาชิกและบุคคลภายนอก โดยเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกสนใจการตรวจสอบการบริหารของตนเอง เช่น การส่งเสริมให้สมาชิกซักถามเวลาที่มีการประชุมใหญ่ ทั้งโดยวาจาและบัตรสนเท่ห์ เป็นต้น

2. อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: จุดกำเนิด วิวัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นการศึกษาในเชิงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นที่มีมาอย่างยาวนาน ที่ประสบความสำเร็จ มีความเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายไปยังภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มิได้เน้นศึกษาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งการอภิปรายผลในครั้งนี้จะนำเสนอให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 การอภิปรายผลเกี่ยวกับประวัติและวิวัฒนาการของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้

ครูชบ ยอดแก้ว ผู้ริเริ่มกลุ่มออมทรัพย์ในตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้กล่าวไว้ว่า “ปัญหาสำคัญของชนบทคือความยากจน ภาคใต้มีความยากจน แต่ยังมีรายได้ อยู่ สาเหตุอันหนึ่งของความยากจน จึงน่าจะเกิดจากได้แล้วไม่เก็บ ได้มา 100 บาท จ่าย 120 บาท เราจนไป 20 บาท แต่ถ้าจ่าย 80 บาท เรากำไร 20 บาท จากความคิดอันนี้เอง จึงอยากสอนให้ชาวบ้านรู้จักการประหยัด ว่าเป็นสิ่งดี แก่ปัญหาความยากจนได้” จะเห็นได้ว่าความยากจนของคนไทยเป็นมาตั้งแต่ในอดีตยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ใช้ความพยายามในการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดขึ้นจากการทดลอง “รวมคน รวมเงิน” ในหมู่บ้านเพื่อให้ช่วยเหลือกันเองในลักษณะ “พึ่งตนเอง” ของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่ปี 2517 ซึ่งกลุ่มที่นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ที่ริเริ่มให้เกิดขึ้นครั้งแรกในภาคใต้ ได้แก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตศูนย์สารภี อยู่ที่บ้านในเมือง หมู่ 3 (ปัจจุบันหมู่ 12) ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล ในเมื่อเป็นการทดลอง จึงไม่ใช่นโยบายหลักที่ภาครัฐจะต้องทุ่มเทช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ดังนั้นหลายกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้น จึงเติบโตแบบลองผิดลองถูกด้วยตนเอง ยามใดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบเข้าไปช่วยเหลือให้ความรู้ ก็จะมีรู้สึกกระตือรือร้นมากขึ้น แต่ยามใดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการโยกย้ายเติบโต กลุ่มออมทรัพย์ก็ต้องหันมาพึ่งตนเอง การลองผิดลองถูกหลาย ๆ ครั้งก่อเกิดเป็นประสบการณ์ที่มีความเชี่ยวชาญมากขึ้น ความผิดพลาดกลายมาเป็นครู ส่งผลให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวนหนึ่งเติบโตแข็งแกร่งเกินกว่าที่คาดคิดไว้ บางแห่งมีเงินทุนดำเนินการมากกว่า 200 ล้านบาท มีสมาชิกมากกว่า 7,000 คน มีการนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาใช้ในการจัดสวัสดิการชุมชน สวัสดิการสาธารณะที่แตกต่างกันไปตามสภาพและบริบทของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ ในทางตรงกันข้ามก็มีอีกหลายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จัดตั้งขึ้นมาแล้วบริหารจัดการไม่สำเร็จและล้มหายไปในที่สุด ซึ่งอดีตผู้ตรวจการแผ่นดินกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ในการเปิดประชุมการสัมมนาผู้แทนของคณะกรรมการกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัด (กสจ.) จากทั่วประเทศอย่างน่าสนใจตอนหนึ่งว่า “...ผมอยู่กับพัฒนาชุมชนมานาน ตั้งแต่เป็นเจ้าหน้าที่พัฒนากร จนปัจจุบันแก่แล้วเขาก็เลยให้มาอยู่ในตำแหน่งผู้ตรวจการฯแทน สิ่งที่ผมเห็นมาโดยตลอดก็คือ ส่วนใหญ่หน่วยงานภาครัฐชอบให้การสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนขึ้นใหม่ แปรลกมาก ทั้ง ๆ ที่กลุ่มที่เคยจัดตั้งไว้หลายกลุ่มยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ตั้งขึ้นมาไม่เท่าไรก็ล้มหายตายจากไป ครั้งแล้วครั้งเล่า ล้มเปลืองงบประมาณในส่วนนี้ไปมาก ปัจจุบันกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชน ทั้งที่หน่วยงานภาครัฐร่วมจัดตั้งและที่จัดตั้งกันขึ้นเองในชุมชนจึงมีอยู่มากมายทั่วประเทศ แต่กลุ่มที่เข้มแข็งจริง ๆ ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทุกวันนี้ผมมีแนวคิดใหม่ว่า หากภาครัฐจะสนับสนุนกลุ่ม/องค์กรการเงินควรที่จะสนับสนุนกลุ่มที่เข้มแข็งอยู่แล้วมากกว่า สนับสนุนต่อยอดแนวคิดของชุมชนลงไป เพื่อให้เป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง...” จะเห็นได้ว่าอดีตผู้ตรวจการแผ่นดินกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้สะท้อนความเป็นจริงที่น่าสนใจอย่างน้อย

สองประการ ได้แก่ **ประการแรก** ภาครัฐยอมรับว่าได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่ม/องค์กรการเงินในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทั้งที่หน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและที่ชุมชนจัดตั้งกันขึ้นเอง ทั้งที่ภาครัฐให้การสนับสนุนและไม่ได้ให้การสนับสนุน และ **ประการที่สอง** ส่วนใหญ่หน่วยงานภาครัฐจะจัดสรรงบประมาณไปสนับสนุนเฉพาะเพื่อการจัดตั้ง แต่ไม่ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่ ดังนั้นจึงมีกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนที่ภาครัฐสนับสนุนการจัดตั้งประสบความสำเร็จในระยะแรกและล้มเหลวในเวลาต่อมาจนสูญหายไปในที่สุดจำนวนมาก จึงมีแนวคิดที่ว่า ภาครัฐควรจะสนับสนุนกลุ่ม/องค์กรการเงินที่เข้มแข็งอยู่แล้ว เพื่อให้เป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งในส่วนนี้หากดำเนินการได้จริง หน่วยงานภาครัฐยังสามารถนำมาขึ้นทะเบียนให้ชัดเจนได้ และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนทั่วประเทศได้ ส่วนกลุ่มอื่นที่ยังไม่เข้มแข็งมากนัก เมื่อเห็นว่าถ้าพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้ถึงระดับหนึ่ง ภาครัฐก็จะสนับสนุนอย่างเต็มที่ เขาก็จะมีแรงกระตุ้นและผลักดันตนเองให้เข้มแข็งขึ้นมา ซึ่งภาครัฐอาจจะมีเกณฑ์ไว้ว่าเมื่อถึงระดับใด ภาครัฐจะสนับสนุนอย่างไร เป็นลำดับขั้นขึ้นไป

2.2 การอภิปรายผลเกี่ยวกับปัจจัย เงื่อนไข และกระบวนการดำรงอยู่ของการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้

กลุ่มออมทรัพย์ที่ยังคงยืนหยัดอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการบริหารที่มีประสบการณ์ อยู่กันมาตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งกลุ่ม มีหลายกลุ่มที่เมื่อมีการถ่ายโอนให้กับคณะกรรมการรุ่นที่สองแล้ว กิจการต่าง ๆ ก็ซบเซาลงและมีแนวโน้มที่จะตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่คณะกรรมการรุ่นที่สอง ไม่ได้มีส่วนร่วมในการก่อร่างสร้างกลุ่มมาด้วยกัน ทำให้ความเข้าใจ ความผูกพัน ตลอดจนการทุ่มเทเสียสละจึงไม่เหมือนกับคณะกรรมการรุ่นบุกเบิก ดังนั้นความเหมือนระหว่างกลุ่มออมทรัพย์จึงอยู่ที่การมีลักษณะเป็นกองทุนการเงินของชุมชนเหมือนกัน ให้บริการสมาชิกและมีการบริหารจัดการที่ตอบสนองสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชนเหมือนกัน แต่ก็มี ความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างการบริหารจัดการกลุ่มที่ลงลึกไปในรายละเอียดที่ไม่เหมือนกัน เป็นการบริหารจัดการที่อาจจะไปดูแลแบบลอกเลียนกันมาได้แต่ก็มีความไม่เหมือนกันซ่อนอยู่ อันเนื่องมาจากบริบทที่ไม่เหมือนกันของแต่ละชุมชนนั่นเอง ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่จึงมีรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นเอกลักษณ์ของใครของมัน ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นจริงและการแก้ปัญหาที่ผ่านมาซ้ำแล้วซ้ำอีก จนเกิดเป็นองค์ความรู้เฉพาะตนของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์นั้น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ อิศรนันท์ ทรงเนติเชาวลิต และ จิตติมา เวชพงศ์ (2557) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครปฐม ที่กล่าวว่า “คุณลักษณะของคณะกรรมการในภาพรวมคณะกรรมการมีประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมากกว่า 4 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมศึกษาดูงาน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีภาวะผู้นำ มีส่วนร่วมในคณะกรรมการ โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ประสิทธิภาพการ

ดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก” และสอดคล้องกับการศึกษาของ มิ่งขวัญ คงเจริญ และ อาชญญา รัตนอุบล (2554) เรื่องการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่กล่าวว่า “การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล คือ การแสดงออกระดับบุคคล มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ องค์ประกอบภายในบุคคล องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม และการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบโครงสร้างทางสังคมเป็นสำคัญ” ซึ่งเงื่อนไขในการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วย เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นโยบายของหน่วยงานภาครัฐ และความพร้อมของชุมชน โดยเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการในการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนภาคใต้ของไทย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบพื้นฐานทางการบริหารองค์กร 4 ประการ หรือที่เรียกว่า “ทรัพยากรการบริหาร 4 M” ได้แก่ คนหรือบุคลากร (man) เงินทุนและรายรับรายจ่าย (money) วัสดุอุปกรณ์และที่ทำกร (materials) และการบริหารจัดการ (management) โดยมีกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยธรรมชาติในทั้งสี่ปัจจัย โดยที่แต่ละปัจจัยมีกระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชนที่แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ในระยะก่อตั้งจะเห็นการเสริมสร้างพลังชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการร่วมวางแผน ระยะดำเนินงานจะเห็นการเสริมสร้างพลังชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการร่วมปฏิบัติ ร่วมเปลี่ยนแปลง และร่วมรับผล และระยะติดตามประเมินผลจะเห็นการเสริมสร้างพลังชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการร่วมปรับตัว ซึ่งเงื่อนไขและปัจจัยเหล่านี้สะท้อนถึงกระบวนการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ของไทย

2.3 การอภิปรายผลเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีส่วนสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในภาคใต้ค่อนข้างมาก การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหลายชุมชนภาคใต้ที่ผ่านมา ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาของสมาชิก ส่งผลให้สมาชิกส่งเงินออมอย่างสม่ำเสมอกลายเป็นกองทุนรวมขนาดใหญ่หลายล้านบาท สามารถนำเงินส่งจะออมทรัพย์ไปช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความจำเป็นของสมาชิก สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ริเริ่มโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่ว่า “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมตัวของประชาชน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสม รวมกันทีละเล็กละน้อยเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุน ประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว โดยการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ทำให้คนมีคุณธรรม มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปันซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่ เคารพในกฎกติกาที่มาจากข้อตกลงร่วมกัน เกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการการเงินทุนของตนเองเพื่อจัดสรร

ผลประโยชน์และจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ทำให้ชุมชนมีแหล่งทุนในการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอกชุมชน” นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา (ทรงยศ นพภาพันธุ์ และคณะ, 2551) ที่พบว่าจัดตั้งมาตั้งแต่ปี 2523 จนถึงปัจจุบันมีสมาชิกมากกว่า 7,000 คน มีเงินทุนหมุนเวียนมากกว่า 200 ล้านบาท เมื่อมีกำไรจากส่วนต่างของดอกเบี้ยจะนำกำไรไปจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในด้านต่าง ๆ ในชุมชน เช่น สวัสดิการคำรักษาพยาบาล สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการทุนการศึกษา เป็นต้น และยังมีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ด้วยกันเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในภาคใต้ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ เอมอร เจียรมาศ และคณะ (2550) เรื่องเครือข่ายการเชื่อมโยงธุรกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: เงื่อนไข กระบวนการ รูปแบบ และผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ที่กล่าวว่า “การเชื่อมโยงก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกคือ เกิดกระบวนการเรียนรู้ ธุรกรรมเพิ่มและขยายมากขึ้น และความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น” จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผลกระทบในเชิงบวก อย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ **ประการแรก** เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเนื่องจากสมาชิกที่กู้เงินจะนำเงินไปพัฒนาอาชีพหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตในครอบครัวเป็นหลัก **ประการที่สอง** เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะและทัศนคติระหว่างกันทั้งในส่วนของกรรมการกับกรรมการ สมาชิกกับสมาชิก และกรรมการกับสมาชิก **ประการที่สาม** มีธุรกรรมทางการเงินเพิ่มและขยายมากขึ้น โดยมีการนำเงินผลกำไรไปขยายผลต่อ เช่น จัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด จัดตั้งสหกรณ์น้ำยารักษา เป็นต้น **ประการที่สี่** มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชนเพิ่มขึ้น ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น สวัสดิการเกิด สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการคำรักษาพยาบาล สวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น และ**ประการที่ห้า** สามารถสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชนมากขึ้น เช่น ผู้นำและกรรมการมีความซื่อตรง จิตอาสาและเสียสละ สมาชิกมีความเสียสละ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน กลไกการประสานงานมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน มีกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีการปฏิบัติมายาวนานจนเปรียบเสมือนเป็นวัฒนธรรมร่วมกัน ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในภาคใต้

2.4 การอภิปรายผลเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตลอดจนแนวทางในการก่อตั้งและดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทยมากกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา โดยที่ส่วนหนึ่งเกิดจากการริเริ่มของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และอีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ โดยที่ผู้นำชุมชนมีความคิดก้าวหน้า เล็งเห็นประโยชน์ของการรวมคนเป็นกลุ่มและความจำเป็นในเรื่องการออม อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นทั้งสองส่วนสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นถึง “แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับเพื่อให้ความพอประมาณ มีเหตุผล

และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก” (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549) อันก่อให้เกิดความยั่งยืนตามมา สอดคล้องกับการศึกษาของ มิ่งขวัญ คงเจริญ และ อาชญญา รัตนอุบล (2554) เรื่องการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่กล่าวว่า “องค์ประกอบที่ก่อการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน, การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน, ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน, การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง, ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง, การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต, ระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม, ความเสมอภาคและความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน, และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน” จะเห็นได้ว่าหากภาครัฐให้ความสำคัญและมุ่งศึกษาความเป็นชุมชนที่แท้จริงแล้ว จะสามารถแก้ปัญหาชุมชนอย่างเป็นองค์รวมได้โดยอาศัยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแกนกลาง โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพ เน้นในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เช่น อาคารสถานที่ โครงสร้างการบริหาร การกำหนดระเบียบข้อบังคับ และการวางกรอบในการดำเนินงาน เป็นต้น 2) ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ เน้นการสร้างคนให้มีความรับผิดชอบและมีภาวะผู้นำ 3) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ เน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้สามารถเกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสารสนเทศ เน้นการจัดการสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน ทั้งระเบียบข้อบังคับและระบบข้อมูลข่าวสาร และ 5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างจิตสำนึก เน้นการสร้างจิตสำนึกให้กับคนเพื่อให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งยุทธศาสตร์เหล่านี้มีอยู่บ้างแล้วในแต่ละชุมชน จึงทำให้ก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น แต่จุดอ่อนที่พบเห็นคือการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาสานต่ออุดมการณ์มีน้อยมาก ส่วนใหญ่คนที่เป็นคนกระตือรือร้นก็จะถูกสมาชิกเลือกให้เป็นคณะกรรมการต่อจนกว่าจะแก่ชราทำงานต่อไม่ไหว ซึ่งหน่วยงานภาครัฐอาจรุกคืบส่งเสริมในช่องว่างส่วนนี้ให้เข้มแข็ง โดยอาจจัดเป็น “โครงการอบรมคนรุ่นใหม่หัวใจรักชุมชน” รมรณรงค์ปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่หันมาใส่ใจห่วงแทนทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นตนเอง พาไปศึกษาความสำเร็จของชุมชนต้นแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดแนวคิดรักษาทรัพยากรชุมชนที่แท้จริง

นอกจากนี้ในส่วนของการใช้ประโยชน์จากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อผลักดันให้เป็นระบบสวัสดิการที่ใกล้เคียงหรือเทียบเท่าระบบราชการ หากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจอย่างจริงจัง จะพบว่าการผลิตคนไทยไปสู่ “รัฐสวัสดิการ” อย่างเป็นรูปธรรมนั้นทำได้ไม่ยาก และอาจกลายเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญ ปัจจุบันมีนักปราชญ์และนักวิชาการส่วนหนึ่งเริ่มยอมรับว่า การจัด

สวัสดิการสังคม แท้จริงแล้วไม่จำเป็นต้องเป็นภาครัฐเป็นผู้จัดแต่เพียงอย่างเดียว การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศจัดสวัสดิการชุมชนช่วยเหลือกันเองเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามสภาพความพร้อมของแต่ละกลุ่มนั้น เป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่าชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งหากภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนลงไป โดยมีค่าใช้จ่ายไปครอบงำ เพียงแต่คอยเป็นที่เลี้ยงหรือผู้สนับสนุนที่ดี ก็จะทำให้พัฒนาการของการพึ่งตนเองที่เข้มแข็งมากขึ้น การผลักดันประเทศไทยไปสู่รัฐสวัสดิการรูปแบบใหม่ จึงมีค่าใช้จ่ายให้ภาครัฐเป็นผู้จัดการ แต่ควรเป็นให้ประชาชนในชุมชนจัดการกันเอง โดยภาครัฐยื่นมือไปช่วยพร้อมทั้งมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ให้เป็นตัวเลือกกับชุมชน ซึ่งมีใช่เป็นการบังคับ แต่ถ้ากลุ่มองค์กรชุมชนใด สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ภาครัฐก็จะขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรหนึ่งในรัฐสวัสดิการ แล้วจัดสรรงบประมาณในการจัดสวัสดิการสังคมมาให้ ดังข้อเสนอเชิงนโยบายข้อที่ 4.3.2 ข้างต้น กล่าวคือให้ภาครัฐมีแผนงาน “จัดระบบสวัสดิการถ้วนหน้า” เพื่อวางแผนให้มีสวัสดิการครอบคลุมคนไทยทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ เพราะเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศที่ยังขาดระบบสวัสดิการที่ชัดเจน ซึ่งผลการศึกษาพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหลายแห่งประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน แต่ยังเป็นสวัสดิการที่เป็นการเฉพาะ เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ไม่เกิน 500 บาท สวัสดิการทุนการศึกษา 1,000 บาท เป็นต้น หากภาครัฐมีนโยบายสร้างความเข้มแข็งของระบบสวัสดิการชุมชน สามารถใช้กลุ่มองค์กรการเงินในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ฯลฯ เป็นฐานในการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนทุกกลุ่มได้ โดยออกระเบียบเกี่ยวกับการออมเงินของประชาชนในลักษณะเดียวกับกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ อาทิ อัตราส่วนการออมเงินของ ประชาชน : ภาครัฐ : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอัตรา 2 : 1 : 1 เป็นต้น ซึ่งเงินออมในส่วนนี้ห้ามไม่ให้มีการถอนออกไป และเมื่อผู้ฝากมีอายุครบ 60 ปี ให้ออกระเบียบจ่ายเงินค่าบำนาญคืนให้ผู้ฝากเป็นรายเดือนจนกว่าผู้ฝากจะเสียชีวิตจึงจะถือว่าสิ้นสุดการจ่ายค่าบำนาญ โดยที่ระหว่างที่ยังไม่เสียชีวิตผู้ฝากจะต้องฝากเงินไปเรื่อย ๆ เช่นกันหรืออาจใช้วิธีหักออกจากเงินบำนาญก็ได้ จากนั้นให้ออกนโยบายจัดให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนประเภทอื่นเข้าด้วยกัน จัดให้มีระบบการบริหารจัดการเครือข่ายเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับภาค และเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ และกำหนดเกณฑ์การส่งเสริมสนับสนุนสวัสดิการผ่านไปยังกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มกองทุนการเงินต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ต้องสร้างความเข้มแข็งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ภาครัฐจึงจะขึ้นทะเบียนกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนนั้น ๆ เข้าร่วมโครงการบำเหน็จบำนาญดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นการทำให้ประชากรทั้งประเทศมีระบบสวัสดิการ มีบำเหน็จบำนาญเช่นเดียวกับข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจจึงไม่ได้เป็นเรื่องยากอีกต่อไป ซึ่งเมื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกลุ่มหนึ่งสามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด และได้รับสวัสดิการบำเหน็จบำนาญสมทบจากภาครัฐจริง ก็จะเป็นตัวอย่างให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกลุ่มอื่น หรือกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนกลุ่มอื่น ๆ ปฏิบัติตาม สุดท้ายก็จะ

ขยายตัวไปทั่วประเทศ ภาครัฐซึ่งทำหน้าที่รับขึ้นทะเบียนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เหล่านั้น ก็จะทำหน้าที่เพียงเป็นผู้รวบรวมสถิติข้อมูลสารสนเทศ เพื่อดูข้อมูลภาพรวมของประเทศ และเป็นผู้กำกับดูแลให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนอื่น ๆ ทั่วประเทศเป็นพนักงานขับเคลื่อนงานให้ ซึ่งพนักงานเหล่านี้ทำงานด้วยจิตอาสาอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐไม่ต้องเสียงบประมาณไปว่าจ้างแต่ประการใด

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบเห็นความสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีความเข้มแข็งและกำลังจะเข้มแข็ง ในขณะที่เดียวกันก็พบความล้มเหลวในหลาย ๆ ประการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ไม่เข้มแข็ง จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านกลุ่มออมทรัพย์ แบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์หลัก ตามที่สรุปผลการศึกษาไว้ในส่วนที่ 4 ข้างต้น ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพ ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ และยุทธศาสตร์ด้านการสร้างจิตสำนึก โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ควรเร่งทำการศึกษาความเป็นไปได้และดำเนินการตามแผนงาน “จัดระบบสวัสดิการถ้วนหน้า” เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยเข้าสู่ความเป็น “รัฐสวัสดิการ” รูปแบบพึ่งตนเองที่แท้จริง

3.1.2 การผลักดันให้เกิด “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ” (ดังภาพที่ 4.3) เพื่อเป็นการจัดระเบียบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนต่าง ๆ ให้อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด และสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ เนื่องจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกรรมการท่านหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เข้มแข็งแห่งหนึ่งพบว่า มีผู้บริหารท้องถิ่นท่านหนึ่งฝากเงินไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นเงิน 10 ล้านบาท โดยที่ไม่ถอนและไม่กู้เงิน แสดงให้เห็นถึงความมั่นใจว่ากลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวจะไม่ล่มสลาย แต่เมื่อสอบถามถึงดอกเบี้ยเงินฝากพบว่ากลุ่มให้ร้อยละ 15 ต่อปี ดังนั้นผู้บริหารท่านนี้จะได้ดอกเบี้ยเงินฝากปีละ 1 ล้าน 5 แสนบาท แสดงให้เห็นถึงการลงทุนของผู้บริหารท่านนี้ที่ทำธุรกิจโดยไม่ต้องเสี่ยงใด ๆ และได้ผลกำไรงามทุกปี แต่หากมองในแง่ลบ สมมติว่ามีคน ๆ หนึ่งทำธุรกิจนอกกฎหมาย แล้วนำเงินมาฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อหวังผลกำไรจากดอกเบี้ยเงินฝาก จะเข้าข่ายผิดกฎหมาย “การฝากเงิน” หรือไม่ อย่างไร อันเป็นสิ่งที่ตรวจสอบได้ยาก

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

3.2.1 การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและปัจจัยที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นวิธีการจัดการความคิดของคนในชุมชน

ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงควรขยายผลเครือข่ายการเรียนรู้ต่อบุคคล องค์กร และหน่วยงานทั่วไป ให้นำแนวทางการดำเนินงานไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของแต่ละองค์กร

3.2.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาคใต้หลายกลุ่ม ประสบความสำเร็จอย่างน่าทึ่ง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและภูมิปัญญาของคนในชุมชน ควรส่งเสริมและพัฒนาให้ชุมชนได้จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศประจำชุมชน เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

3.2.3 ควรจัดให้มีกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในสถานศึกษาแต่ละระดับ เพื่อให้เด็กและเยาวชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการเบื้องต้นของการออมทรัพย์ ซึ่งจะทำให้เกิดการขยายผลต่อไปในอนาคต อีกทั้งเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาความมีวินัยของนักเรียนนักศึกษาได้ทางหนึ่ง

3.2.4 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหลายแห่งไม่ได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ประจำปี ดังนั้นจึงควรมีการประชุมใหญ่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้สมาชิก ได้มีโอกาสพูดคุยสอบถามแนะนำปัญหาข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาร่วมกัน

3.2.5 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหลายแห่งกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ไว้สูง ดังนั้นจึงควรมีการลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลง เพื่อเป็นการลดภาระการแบกรับดอกเบี้ยเงินกู้ของสมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มที่เติบโตและมีเงินออมมากเพียงพอแล้ว ควรช่วยเหลือสมาชิกให้มากขึ้น

3.2.6 ควรมีการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เป็นรูปธรรม ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อให้เกิดการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้งภายในและภายนอกจังหวัด โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าร่วมศึกษาดูงานด้วย เพื่อจะได้มีการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการพัฒนาองค์กรและชุมชนให้มากขึ้น

3.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.3.1 จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ก่อตั้งมาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน แต่หลายแห่งประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ มีสมาชิกจำนวนมาก มีเงินทุนจำนวนมาก มีการขยายธุรกรรม ขยายการจัดสวัสดิการมากมาย ในขณะที่มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหลายแห่งเช่นกันที่ยังคงอยู่แต่ไม่เติบโต จึงควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน และการจัดสวัสดิการ เพื่อให้เห็นจุดอ่อนจุดแข็งต่าง ๆ ที่จะนำไปพัฒนาปรับปรุงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก

3.3.2 ควรศึกษาเพื่อหาวิธีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อขยายธุรกรรม ขยายการจัดสวัสดิการ รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก อันจะนำไปสู่การพึ่งพาและเกื้อกูลซึ่งกันและกันในวงกว้าง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนต่อไป

3.3.3 ปัจจุบันมีองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบอื่น ๆ และกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นมากมาย แต่ที่มาของการก่อตั้งและแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มแตกต่างกัน บางครั้งก็คล้ายคลึงกัน ในขณะที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีวิวัฒนาการของการก่อตั้งมายาวนานกว่า จึงควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ เพื่อนำจุดอ่อนจุดแข็งของแต่ละกลุ่มมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และหาวิธีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับกลุ่มองค์กรการเงินและกลุ่มอาชีพรูปแบบอื่น เพื่อขยายธุรกรรม ขยายการจัดสวัสดิการ รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก อันจะนำไปสู่การพึ่งพาและเกื้อกูลซึ่งกันและกันในวงกว้าง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนต่อไป

3.3.4 จากการศึกษาพบว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีความเข้มแข็งและขยายตัวทั้งในเรื่องธุรกรรม และการจัดสวัสดิการ ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกจำนวนมาก และสมาชิกมีความเชื่อมั่นจนขาดการจัดประชุมใหญ่ประจำปี หรือบางครั้งมีการประชุมใหญ่ประจำปี แต่สมาชิกเข้ามาร่วมน้อย จึงควรศึกษาในแง่ของบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อค้นหาสาเหตุว่าความเชื่อมั่นต่อผู้นำส่งผลต่อการมีส่วนร่วมหรือไม่ รวมถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการมีความเชื่อมั่นในผู้นำมากเกินไป ซึ่งผลการศึกษาจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานภาครัฐหรือภาคท้องถิ่นในการจัดทำประชาคมในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

- กุศล บุญยมาลิก และ ประพันธ์ ภูสุตแสง. (2541). “ความเหมือนที่แตกต่าง”. *วารสารพัฒนาชุมชน*. 37 (3): 7 – 15 พฤษภาคม 2541.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2549). *การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: บริษัทแดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น.
- ทรงยศ นภาพันท์, อีระพร ลายทิพย์, สารัช เอกทัต และวิสุทธ์ วีระพันธุ์. (2551). *การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปฏิภาณ จุมผา. (2541). *การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์: ศึกษากรณีเทศบาลเมืองจันทบุรี อำเภอเมือง และเทศบาลเมืองขลุง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี*. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประสิทธิ์ สุวรรณประสม. (2554). *คู่มือการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส.
- มนูญ ศรีสุธาสินี. (2533). “มาทำความรู้จักกับองค์ประกอบของกลุ่มออมทรัพย์”. *วิธีทำเงินล้านในหมู่บ้าน*. พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ และ อาชัญญา รัตนอุบล. (2554). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้*. *วารสาร SDU Res. J.* 7(2): เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2554.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2533). “โครงการเชื่อมโยงกลุ่มช่วยเหลือตนเองกับธนาคาร (ธกส.). *วารสารพัฒนาชุมชน*. 29(6): มิถุนายน 2533, 18-29.
- วสันต์ ภูเกียรติสกุล. (2542). “ชุมชนเข้มแข็งด้วยกลุ่มกิจกรรม”. *วารสารส่งเสริมการเกษตร*. 30 (6): 17 – 18 ธันวาคม 2542.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2550). *การจัดการและพฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: อีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สำนักงานพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน. (2552). *คู่มือการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อาแว มะแส. (2541). รายงานการวิจัยเชิงทบทวนสภาวะการดำเนินงานโครงการธุรกิจชุมชนในเขตภาคใต้ เรื่อง บทบาทของธุรกิจชุมชนด้านการสะสมทุนในเขตภาคใต้. ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อิสรนนท์ ทรงเนติเขาวลิต และ จูติมา เวชพงศ์. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการ *Veridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 7(2): เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2557.
- เอมอร เจียรมาศ, วันชัย ธรรมสังการ, และ บัญชา สมบูรณ์สุข. (2550). เครื่องช่วยการเชื่อมโยงธุรกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: เจื่อนไข กระบวนการ รูปแบบ และผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Becker S.W. and Neuhauser D. (1975). *The efficient organization*. Newyork: Elaevirer Scientific.
- Carson, D. et al. (2002). *Qualitative marketing research*. London: SAGE Publications.
- Fawcett, S.B. et al. (1995). "Using empowerment theory in collaborative partnerships for community health and development" . *American Journal of Community Psychology*. 23(5), 677-970.
- Simon, H. A. (1960). *Administrative Behavior*. (3 rd ed). NewYork: The free Press.
- Spreitzer, G.M. (1995). "Psychological empowerment in the workplace: Dimentions, measurement, and validation" . *Academy of Management Journal*. 38, 1442-1465.
- Tashakkori, A. and Teddlie, C. (1998). *Mixed Methodologies: Combining Qualitative and Quantitative Approach*. California: SAGE publications, Vol. 46.
- Thomas, K.W. and Velthouse, B.A. (1990). "Cognitive elements of empowerment: An "Integrative" model of intrinsic task motivation" . *Academy of Management Review*. 15(4), 666-681.
- Zimmerman, M.A. (1990). "Taking aim on empowerment research: On the distinction between individual and psychological conceptions" . *American Journal of Community Psychology*. 18(1), 169-177.
- _____ (1995). "Psychological empower: Issues and illustrations" . *American Journal of Community Psychology*. 18(1), 581-599.